

Efterværnets betydning for tidligere anbragte unge

- En komparativ undersøgelse af efterværnets betydning for tidligere anbragte unges livssituation frem mod en selvstændig voksentilværelse.

Skriftlig speciale af:

Didde Kjærsg (201306940)

Ann-Dorthe Regitze Bonke Damsgaard (201202855)

Vejleder: Kristian Kindtler

September 2015

Omfangskrav: 240.000-288.000

Antal tegn i alt: 279.251

Didde antal tegn: 104.197

Ann-Dorthe antal tegn: 104.480

Fælles antal tegn: 70.574

Abstract (Fælles)

The purpose of this thesis is to examine; "*Which meaning foster care leavers' protection has in relation to foster care leavers' life situation, based on the demands of individualization from the society*" in Denmark. Denmark makes use of foster care leavers' protection to prepare these young people on living on their own after being placed out-of-home. It could be in form of a personal contact person or a protected apartment. According to the Danish law *ServiceLOVEN*, the municipality evaluates whether or not the foster care leavers' should be offered a foster care leavers' protection after leaving care. Danish and international research indicates that foster care leavers' with foster care leavers' protection have better circumstances than foster care leavers' without foster care leavers' protection. The main problem is that not all of the young people who need foster care leavers' protection receive it. Around 39% of all foster care leavers' are offered foster care leavers' protection.

The analytical approach in the thesis is based on the comparative method, making a comparison between foster care leavers with or without foster care leavers' protection and aiming to analyze the foster care leavers' protections effect. To examine the effect of foster care leavers' protection an interview with 6 foster care leavers with foster care leavers' protection and 5 foster care leavers without foster care leavers' protection have been conducted. The interviews, which are based on a semi-structured interview, are chosen in order to understand and retrieve information about the foster care leavers' placement-history and life situation after leaving care. The theoretical approach in this thesis is Bourdieu's theory, *habitus, fields and capitals*, and Berger and Luckmann's socialization theory. These theories creates an understanding of how foster care leavers' are doing after leaving care and their path to becoming independent of the system despite a threatened and chaotic childhood.

This study has found that foster care leavers' struggle with problems such as mental disorders, no self-esteem and low education. Generally foster care leavers' have experienced collapse and change in the placement process, which results in emotional distancing and trust issues towards primary caretakers. Several foster care leavers' without foster care leavers' protection are missing trustworthy people in their lives that can help prepare them to live on their own. The foster care leavers' with foster care leavers' protection explains that the relationships they have because of this protection are important for their life situation after leaving care. The results show that foster care leavers'

with foster care leavers' protection do better in the transition of becoming an independent adult when in terms of living conditions and processing of their mental disorders than the foster care leavers' without foster care leavers' protection. Another important result is that there was no difference between the foster care leavers' educational situation with or without foster care leavers' protections.

The results are discussed in relation to Giddens's theory of trust, Honneth's theory of acknowledgment and Bourdieu's theory of reproduction of social inequality. For the foster care leavers', trust and acknowledgment are essential for their preparation towards becoming an independent adult. In this context it is discussed how trust and acknowledgment are important factors in the foster care leavers' development process and which consequences it might have if they do not experience this. Furthermore the importance of foster care leavers' protection of social location in society is discussed, since the foster care leavers' protection should help prevent the social inequality that foster care leavers' may experience.

It can be concluded that foster care leavers' protection do have a positive effect on the possibility of having an independent and positive transition into adult life. The foster care leavers' without foster care leavers' protection are missing a person to contact when the problems become too difficult for themselves to solve. They experience lack of acknowledgement as individuals, which may contribute to loneliness and mental problems. While foster care leavers' with foster care leavers' protection experience that the social protection has supported them and helped them to feel acknowledged and that they do not experience the process of becoming an independent adult as chaotic and problematic.

Keywords: foster care leavers' protection, foster care leavers', placement, young people's perspectives, life situation, trust and acknowledged

Indholdsfortegnelse

Abstract (Fælles)	1
Kapitel 1: Indledning (Fælles)	5
1.1 Problemformulering (Fælles)	8
1.1.2 Forskningsspørgsmål (Fælles).....	8
1.3 Problemfelt (Fælles)	8
1.3.1 Samfundets udvikling med fokus på nutidens ungdom (Fælles)	8
1.3.2. Ungdommen i forandring (Fælles).....	10
1.3.4 Livsvilkår for anbragte børn og unge (Fælles).....	12
1.4 Overblik over feltet (Fælles)	15
1.4.1 Lovgivning (Fælles).....	15
1.4.2 Dansk forskning (Fælles)	19
1.4.3 International forskning (Fælles)	22
1.4.4 Opsamling af overblikket over feltet (Fælles)	22
Kapitel 2: Metode (Fælles)	23
2.1 Komparativ metode (Ann-Dorthe)	23
2.2 Interview som metode (Didde)	26
2.3 Interviewguide (Ann-Dorthe)	28
2.4 Ethiske overvejelser (Didde)	28
2.5 Kontakt til feltet (Ann-Dorthe)	30
2.6 Transskription (Didde)	31
2.7 Kodning (Didde)	32
2.8 Præsentation af informanter (Fælles)	33
2.8.1 Præsentation af informanter med et efterværnstilbud. (Ann-Dorthe).....	33
2.8.2 Præsentation af informanter uden efterværnstilbud (Didde).....	36
Kapitel 3: Videnskabsteoretiske tilgang. (Fælles)	38
3.1 Hermeneutikken (Ann-Dorthe)	39
3.2 Socialkonstruktivismen (Didde)	40
3.3 Hermeneutikken vs. Socialkonstruktivismen (Fælles)	41
Kapitel 4: Specialets teoretiske grundlag (Fælles)	42
4.1 Pierre Bourdieu (Didde)	42
4.1.1 Felt (Didde).....	42
4.1.2 Kapitaler (Didde)	43
4.1.3 Habitus (Didde)	46
4.1.4 Opsamling (Didde).....	47
4.2 Berger & Luckmann (Ann-Dorthe)	47
4.2.1 Socialisering (Ann-Dorthe)	47
4.2.2 Primær socialisering (Ann-Dorthe).....	48
4.2.3 Sekundær socialisering (Ann-Dorthe)	49
4.2.4 Internalisering af virkeligheden (Ann-Dorthe)	50
4.2.5 Resocialiseringen (Ann-Dorthe).....	51
4.2.6 Opsamling (Ann-Dorthe)	52
4.3 Bourdieu og Berger & Luckmann (Fælles)	52
Kapitel 5: Analyse (Fælles)	53
5.1 Anbringelsesforløbet (Fælles)	53

5.1.1 Primær socialisering (Ann-Dorthe).....	53
5.1.2 Sekundær socialisering (Didde).....	56
5.1.3 Skift i anbringelser (Ann-Dorthe).....	57
5.1.4 Brud i tilliden (Didde).....	59
5.1.5 Socialt netværk (Didde).....	61
5.2 Uddannelse (Didde).....	62
5.2.1 Samfundets rammebetingelser i uddannelsessystemet (Didde).....	62
5.2.2 Frafald blandt unge (Didde).....	63
5.2.3 Uddannelsessituationen (Didde).....	65
5.2.4 Risikofaktorer i uddannelsen (Didde).....	68
5.2.5 Skift i anbringelsen (Didde).....	68
5.2.6 Personlige problemers indvirkning på uddannelse (Didde).....	71
5.3 Overgangen efter endt anbringelse (Ann-Dorthe).....	74
5.3.1 Anbragte unge uden efterværn (Ann-Dorthe).....	75
5.3.2 Anbragte unge med efterværn (Ann-Dorthe).....	79
Kapitel 6: Diskussion (Fælles).....	85
6.1 Tilliden (Didde).....	85
6.2 Anerkendelsen (Didde).....	89
6.3 Efterværnets betydning (Ann-Dorthe).....	92
6.4 Metodisk refleksion (Fælles).....	99
6.4.1 Reliabilitet (Didde).....	99
6.4.2 Validitet (Ann-Dorthe).....	100
Kapitel 7: Konklusion (Fælles).....	101
Kapitel 8: Perspektivering (Fælles).....	105
Litteraturliste.....	107
Bøger/værker.....	107
Forskning.....	110
Artikler.....	111
Internetsider.....	112
Bilag.....	114

Kapitel 1: Indledning (Fælles)

I 2001 blev efterværnet indskrevet i Serviceloven med et ønske om at sikre tidligere anbragte unge i alderen 18-23 år en positiv overgang til voksenlivet. Da loven om efterværn blev vedtaget, blev der afsat mere end 140 mio. kr. til at føre det ud i livet (Vennekilde, 2002). Kommunerne kunne i den forbindelse anvende 4 forskellige efterværnsforanstaltninger; *opretholdelse af anbringelse, personlig rådgiver, fast kontaktperson* eller en *udslusningsordning* (Mølholt, Stage, Pejtersen & Thomsen, 2012; 27). Med efterværnsforanstaltningerne ønsker staten, at hjælpen skal have fokus på uddannelse og beskæftigelse samt øvrige relevante forhold, så de unge kan klare sig selv fremadrettet og ikke bliver afhængig af overførselsindkomster (Jakobsen, Hammen & Steen, 2010; 65). Det konkluderes dog, at kommunerne ikke har levet op til loven om efterværn og den egentlige forventning om, at støtten til tidligere anbragte unge i alderen 18-23 år sikres (Vennekilde, 2002). I 2011 blev Barnets Reform indført, og efterværnsparagrafferne gennemgik en række opkvalificeringer med mulighed for andre former for støtte. Til trods for dette viser det sig, at billedet er det samme som tidligere, da der stadig ikke bliver taget ordentlig hånd om de unge, der skal forlade en anbringelse. Samtidig sikrer lovgivningen ikke, at alle anbragte unge, der har brug for efterværn, får det (Mølholt et al. 2012; 27.)

Ifølge SL's pressemeddelelse i 2013 sløser kommunerne stadig med efterværn. En undersøgelse foretaget af Socialpædagogerne i samarbejde med LOS¹ og FADD² viser, at ca. 40% af kommunerne ikke udarbejder en handleplan for efterværn til de anbragte unge. Benny Andersen, formand for Socialpædagogerne, siger; *“Det er slet ikke godt nok. Efterværn skal tilbydes de unge, der har brug for det [...] Undersøgelsen viser, at kommunerne slet ikke tager efterværn alvorligt nok. Vi så gerne, at indsatsen blev løftet fra en ”kan” til en ”skal”* (SL, 2013). Ligeledes forklarer han, at efterværnet handler om at tage stilling til, hvilke midler den anbragte unge har brug for, for at blive hjulpet videre til en bedre tilværelse og gøre den enkelte ansvarlig for eget liv (SL, 2013).

Tidligere anbragte unge forlader ikke deres anbringelse, fordi de er klar til at stå på egne ben, men på grund af de efter at være fyldt 18 år har nået myndighedsalderen og dermed ikke længere hører under børnesystemet. Et flertal af disse unge vil opleve tiden efter anbringelsen som en udfordrende kamp, som blandt andet kan skyldes et mindsket sikkerhedsnet i form af eksempelvis forældrestøtte.

---

¹ LOS – De private sociale tilbud.

² FADD – Foreningen af Døgn- og Dagtilbud for udsatte børn og unge

Ligeledes peger forskningen entydigt på, at tidligere anbragte unge står overfor større udfordringer end deres jævnaldrende, i form af psykiske lidelser, sygdom, manglende færdigheder til at bo selv, ringe økonomi og lignende, som kan have langvarige konsekvenser.

I takt med at samfundet gennem en årrække har gennemgået en række forandringer i form af aftraditionalisering, globalisering og individualisering, har vilkårene for unges livssituation og opvækst ændret sig, og de unge skal i højere grad selvstændigt tage ansvaret for sine handlinger i livet og konsekvenserne heraf. For tidligere anbragte unge kan dette være en stor udfordring i overgangen til et selvstændigt voksenliv, grundet de svære opvækstvilkår de unge som oftest bærer med sig i form af eksempelvis omsorgssvigt og tillidsbrud (Illeris, Katznelson, Nielsen, Simonsen & Sørensen, 2009; 39-41) (Rasborg, 2013; 13-14).

Efterværnsindsatsen bliver dermed et vigtigt redskab, da der ifølge Søren Skjødt, formand for FADD, er en sikkerhed i, at efterværnet har en positiv effekt. Om efterværnet udtaler han, at det er; *“... en indsats, der er med til at sikre den investering i fremtiden, som en anbringelse også er. Og som styrker den unges muligheder for at finde fodfæste i en selvstændig voksentilværelse. Som det er nu, er der alt for stor forskel på, om de unge får tilbudt efterværn – og hvilket efterværn. Der er en tendens til, at de unge, der har mest brug for efterværn, ikke får det”* (SL, 2013). Da overgangen, som tidligere nævnt, fra barn til voksen er en vanskelig periode for mange unge, kan det for de unge, der har været anbragt udenfor hjemmet, være en ekstra svær overgang, hvis ikke de får en optimal støtte efter endt anbringelse.

Vidensniveauet inden for anbringelser af børn og unge udenfor hjemmet, og i særlig grad efterværnsindsatsen, betegnes som begrænset i dansk forskning (Egelund, Christensen, Jakobsen, Jensen & Olsen, 2009; 202). Alligevel bliver det slået fast, at tidligere anbragte unge generelt står med en række vanskeligheder, de alene ikke kan formå at overkomme, og samtidig vil gode anbringelsesresultater kunne gå tabt gennem et manglende tilbud om efterværn (Egelund et al. 2009; 213-214).

Statistikkerne viser, at der i 2013 var 2.225 unge, der endte deres anbringelsesforløb, og kun 873 af dem fik et tilbud om støtte efter endt anbringelse, hvilket svarer til 39 % (Ankestyrelsen, 2013; 3, 43, 58). Det tyder på, at efterværnet ikke er enhver mands eje, til trods for, at Serviceloven forpligter kommunerne til at tilbyde disse unge støtte, hvis det anses for at være af væsentlig betydning for den unges udviklingsmuligheder (Rørbæk, 2009; 16). Samtidig peger forskningen på, at unge der modtager efterværn klarer sig bedre end de unge der ikke modtager det (Egelund et al. 2009; 213). Dermed bliver vi opmærksomme på, at efterværnet må have en central betydning i den

videre støtte for de tidligere anbragte unge, der står til at skulle forlade deres anbringelsesinstitution for, at anbringelsesforløbet ikke skal være spildt.

Med denne baggrundsviden er det tankevækkende, at tidligere anbragte unge i en alder af 18 år skal ud og stå på egne ben efter endt anbringelse, hvis ikke de får et tilbud om efterværn, der kan hjælpe og støtte dem til en selvstændig voksertilværelse. Særligt bliver dette interessant, da forskningen peger på, at anbragte børn og unge kommer fra familier, der på en række socioøkonomiske områder er dårligt stillet. Disse socioøkonomiske problematikker kan blandt andet være, at forældrene begge er på overførselsindkomst, på grund af lavere uddannelse, der medvirker til færre muligheder på arbejdsmarkedet. Desuden kan dette også være grundet psykiske sygdomme, misbrug og kriminalitet, som kan være en stor risikofaktor for, at de anbragte børn og unge ender i deres forældres fodspor efter endt anbringelse (Olsen, Egelund & Lausten, 2011; 62-66). Disse problematiske familievilkår vidner om vigtigheden af hjælp til støtte og udvikling til tidligere anbragte unge, så de unge får mulighed for at bryde den socioøkonomiske situation, da de kendetegnes ved at stå overfor en lang række problematikker efter anbringelsens ophør, såsom manglende uddannelse, ringe økonomi, sygdom, psykiske problemer og lignende. Ligeledes kan de til dels mangle færdigheder til at kunne klare sig selv i egen bolig, eksempelvis med hensyn til madlavning, rengøring, betaling af regninger osv. Mange tidligere anbragte unge har ydermere heller ikke et netværk med gode relationer til forældre, søskende, venner m.fl., som andre jævnaldrende har i overgangen til en positiv og selvstændig voksertilværelse (Egelund et al. 2009; 201-206).

På baggrund af ovenstående vil dette speciale undersøge, hvilken betydning efterværnet har for tidligere anbragte unge, ud fra deres egne fortællinger om deres livssituation både under og efter deres anbringelse, og den forskning der allerede ligger inden for området. Vi ønsker således fokusere på tidligere anbragte unges livssituation, hvor vi har taget kontakt til tidligere anbragte unge, der har modtaget efterværn, og de der ikke har for at opnå en viden og en forståelse om, hvilken betydning efterværnet har for tidligere anbragte unge.

Vi håber med dette speciale at kunne bidrage til en viden om, i hvilken udstrækning unge, der har været anbragt uden for hjemmet, tillægger efterværnet betydning i forhold til deres livssituation. Endvidere er vores ønske, at denne viden kan medvirke til at give indsigt i og øget fokus på, hvordan tidligere anbragte unge oplever at skulle klare overgangen til en voksertilværelse med eller uden et tilbud om efterværn.

1.1 Problemformulering (Fælles)

Hvilken betydning har efterværnet for tidligere anbragte unges livssituation, på baggrund af samfundets krav til individualisering?

1.1.2 Forskningsspørgsmål (Fælles)

Problemformuleringen undersøges ud fra følgende konkretiserede forskningsspørgsmål:

- 1. Hvorledes har den samfundsmæssige udvikling og indførelsen af efterværn præget de tidligere anbragte unges livssituation? Og hvordan kan vi forstå den?*
- 2. Hvilken betydning får efterværnet for den tidligere anbragte unge i forhold til at hjælpe og støtte de unge videre til en selvstændig voksentilværelse?*
- 3. Hvilke konsekvenser kan det have for den tidligere anbragte unge ikke at blive tilbudt efterværn?*

1.3 Problemfelt (Fælles)

Hvorledes har den samfundsmæssige udvikling og indførelsen af efterværn præget de tidligere anbragte unges livssituation? Og hvordan kan vi forstå den?

1.3.1 Samfundets udvikling med fokus på nutidens ungdom (Fælles)

Den nationale uddannelsespolitik er i disse år under forandring. De internationale sammenlignelige undersøgelser får stadig større betydning for de nationale beslutningstagere og aktører på uddannelsesområdet (Winther-Jensen, 2004: 130-131). Ungdommen er dermed blevet en efterstræbt livsfase i forbindelse med regeringens målsætning om, at 95 % af en ungdomsårgang i 2015 skal gennemføre en ungdomsuddannelse, og at mindst 50 % af de unge skal tage en videregående uddannelse (UVM, 2010) (Hvitved & Juul, 2012). Argumentet for dette er et politisk mål om, at få Danmark placeret fordelagtigt i EU's og OECD's statistikker på uddannelsesområdet. Endvidere indeholder regeringens 2020-plan "Danmark i arbejde – udfordringer for dansk økonomi mod 2020" en række reformer, der blandt andet skal skabe grundlag for en voksende beskæftigelse og ambitiøse målsætninger for uddannelse (Regeringen, 2012). 2020-planen har udarbejdet 9 mål for dansk økonomi. I

forhold til forskning og uddannelse lyder det 7. mål: *“95 pct. af en ungdomsårgang skal have en ungdomsuddannelse. 60 pct. af en ungdomsårgang skal have en videregående uddannelse i 2020. 25 pct. af en ungdomsårgang skal have en lang videregående uddannelse i 2020. Samtidig skal flere unge gennemføre en erhvervsuddannelse – gerne som et skridt til en videregående uddannelse. Desuden er det nødvendigt at forbedre mulighederne for at ufaglærte senere i livet kan tage en kompetencegivende uddannelse”* (Regeringen, 2011; 8). Et højt uddannelsesniveau vil dermed styrke Danmarks konkurrenceevne og dets sammenhængskraft i det globale marked (Illeris, Katznelson, Simonsen & Ulriksen 2002; 127).

I nutidens samfund bliver det dermed af væsentlig betydning, at de unge skal gennemføre en ungdomsuddannelse for at øge deres muligheder for at komme ud og klare sig på arbejdsmarkedet. Tilbuddet om uddannelse er således i dag blevet et fremtidsperspektiv, som er blevet vanskeligere at undgå end tidligere samtidig med, at en ungdomsuddannelse kan være en hjælp til den samfundsmæssige integration, og ligeledes kan reducere de unges chance for marginalisering på arbejdsmarkedet. Som unge uden uddannelse i dag er ikke blot vanskeligt, men også skæbnesvangert for den unge (Illeris et al. 2002; 126). Den restgruppe af unge, der efter folkeskolen ikke har formået at fuldføre en uddannelse, anses i mange sammenhænge for at være udsatte unge og er svarende til ca. 17 % af den danske befolkning (Katznelson, 2004; 9). Denne restgruppe af udsatte unge har politisk været højt prioriteret fra 1990'erne og frem til i dag, i forhold til at kunne realisere 95 % målsætningen, hvor flere forskellige tiltag er sat i værk for at højne det samlede uddannelsesniveau i Danmark, og øge muligheden for at give denne restgruppe af unge en uddannelse (Illeris et al. 2002; 119-127). Dette kræver blandt andet forbedringer på ungdomsuddannelserne, en særlig indsats over for et stigende frafald på erhvervsuddannelserne og flere valgmuligheder til de unge, der ikke kan gennemføre en ungdomsuddannelse og har brug for et andet alternativ (Pihl, 2013).

I løbet af 1990'erne er der kommet flere nye ungdomsuddannelser og ungdomsforløb til blandt andet, Den frie ungdomsuddannelse (FUU), Erhvervsgrunduddannelsen (EGU), Pædagogisk grunduddannelse (PGU), Uddannelses- og jobkvalificerende forløb (UJF), Træningsskolens arbejdsmarkedsuddannelser (TAMU) og produktionsskolerne, da det har vist sig, at en stor andel af de udsatte unge ikke kan rummes på de øvrige ungdomsuddannelser eller ikke finder dem attraktive. Dette resulterer i, at de unge aldrig får påbegyndt en ungdomsuddannelse eller begynder uden at gennemføre. Disse nye uddannelser er et vigtigt redskab til at reducere denne restgruppe af unge, og de er kommet til med tanken for individuelle og fleksible forløb, hvor den unges ønsker, kompeten-

cer og kvalifikationer er i fokus. På trods af de mange tiltag, og dermed muligheder, der er kommet inden for uddannelsesområdet, er der alligevel en del af de udsatte unge, der har svært ved at leve op til de øgede samfundsmæssige krav, og de oplever tiltagene som utilgængelige muligheder (Illeris et al. 2002; 119-127).

1.3.2. Ungdommen i forandring (Fælles)

Ungdommen som livsfase er en periode, hvor den unge gennemgår en identitetsproces samtidig med, at der hersker store samfundsmæssige krav om individualisering. Den unge må tage stilling til en række valg omkring, hvem man vil være, og hvad man vil med sit liv på en lang række områder (Illeris et al, 2002; 19-27). Dette kommer ligeledes til udtryk gennem Sven Mørch (2010b) og Anthony Giddens (1996) forståelse af det senmoderne samfund, som de mener er et udtryk for de tendenser, der er kendetegnende for menneskelivet i den vestlige verden. Disse tendenser omhandler bl.a. globaliseringen, individualiseringen og aftraditionaliseringen. Herved er det tidligere gennemskuelige samfund blevet erstattet af en høj grad af kompleksitet, som inkluderer et selvansvar hos ungdommen (Mørch, 2010b). Giddens beskriver det at leve i et moderne samfund som ensbetydende med at leve i et samfund bestående af muligheder og risici, hvor fremtiden for den enkelte i høj grad er uforudsigelig (Giddens, 1996; 131) (Giddens, 1994; 89-98). *"Især er det væsentligt at være opmærksom på at ungdomslivet forandrer sig med samfundsmæssige forandringer, og at de store samfundsmæssige forandringer, og forandringer i uddannelsesmønstre og sociale former, som er fulgt med "senmoderniteten", peger på, at netop de enkelte unges liv og udfordringer er bestemt af ændringer i samfundet..."* (Mørch, 2010a; 12). Mørch udtrykker vigtigheden ved, at gøre nutidens unge kompetente til at overskue deres sociale liv, da individualisering er det krav, de unge møder (Mørch, 2010b). *"Unge er blevet deres egen lykkes smed"* (Mørch, 2010b; 15), og må udvikle de nødvendige færdigheder og kompetencer for at kunne klare sig i det senmoderne samfund (Mørch, 2010b). Carr mener ligeledes *"...not all children have the aptitude for skills that are valued by society. So youngsters who example has low aptitudes for literacy skills, sports and social conformity are disadvantaged from the start"* (Carr, 2006; 24). Unge, der ikke udvikler disse færdigheder og får lært de sociale spilleregler, kan i værste fald falde uden for samfundets normer, da de mangler kompetencerne til at håndtere almindelige hverdagsituationer (Carr, 2006; 22-56).

Thomas Ziehe (2008) er ligeledes af den holdning, at der i en årrække er sket store samfundsmæssige forandringer og udfordringer med frigørelsen fra det traditionelle samfunds normer og fællesskaber. Ziehe bruger betegnelsen 'kulturel frisættelse', der indebærer, at individet i

højere grad sættes til at skulle træffe valg for sit eget liv og forme sit liv, sin livsstil og identitet (Mørch, 2010b; 8) (Ziehe & Stubenrauch, 2008; 48-56). Disse forandringer har i høj grad fået indflydelse på ungdommen. Tidligere drejede ungdommen sig om en relativ kort periode, hvor de unge ikke havde nær så mange valg og muligheder som i dag, og ofte var mange bagvedliggende forhold allerede fastlagt gennem normer og traditioner i familien. I takt med blandt andet globaliseringen og den hastige vidensudvikling har store dele af arbejdsmarkedet ændret karakter. Der er opstået nye jobfunktioner, en voksende ligestilling, en øget økonomisk velstand, og det betyder, at individet ikke længere er bundet til forudbestemte livsforløb (Mørch, 2010b, 8) (Bundgård, Iversen & Lund, 2014; 44-46). ”Traditionen og de faste rammer om den enkeltes liv er borte. Hverken forældre, børneinstitutioner eller skole kan længere give retningslinjer for, hvordan man skal leve sit liv. Tilbage er det individuelle valg – og ingen kan fortælle en, hvad der er det rigtige valg” (Christoffersen, Mørck & Sørensen, 2005; 12). Det tidligere relativt gennemskuelige samfundet er, som tidligere nævnt, i dag erstattet af en høj grad af kompleksitet, der vanskeliggøre både planlægningen og tilrettelæggelsen af livet. Samtidig er ungdommen kompliceret af senmodernitetens dobbelthed, hvor der på den ene side er mange friheder og megen information, og på den anden side hersker et indirekte styringspres fra forældre, lærere, massemedier og o. lign., eksempelvis den politiske målsætning, at 95% af alle unge skal tage en ungdomsuddannelse, og at mindst 50 procent af de unge tager en videregående uddannelse i 2015 (Hvitved & Juul, 2012). Ungdommen kan derfor på den ene side fremstå som et rum af frihed og lykke, hvor alt skal afprøves, og på den anden side som noget risikabelt og problematisk (Illeris et al. 2002; 29-40).

For de ressourcestærke unge kan det være en fantastisk frihed med uanede muligheder, mens tidligere anbragte unge kan mangle de faglige eller materielle muligheder, og den sociale opbakning til at klare denne frihed af næsten grænseløse valg og muligheder, som kan føre til marginalisering og udstødelse fra fællesskabet (Christoffersen et al. 2005) (Nielsen et al. 2005; 206-208). Til forskel fra børn, der bor hjemme hos deres biologiske forældre, er anbragte børn og unge afhængige af nogle specifikke regler og bestemmelser inden for det offentlige system samtidig med, at de er tvunget til at leve sammen med mennesker, som de er underlagt, og som de ofte, hverken er i familie med eller selv har valgt (Sallnäs, Wiklund & Lagerlöf, 2010). ”Barn i samhällsvård har en speciell position i den mening att de dels – liksom alla barn – är underställda vuxna, dels är beroende av socialtjänstens agerande. De unga befinner sig i denna mening i en dubbel beroendesituation” (Sallnäs et al. 2010; 123). I denne dobbelte afhængighedssituation er de anbragte unge således underlagt andre menneskers magt i form af plejeforældre, daginstitutionspersonale, sagsbehand-

lere og kommunen, som alle er ansat og får løn for at tage vare på dem, og de skiftes ofte ud og kan forsvinde ud af deres liv (Nielsen et al. 2005; 164-165, 249-250).

1.3.4 Livsvilkår for anbragte børn og unge (Fælles)

Følgende afsnit vil give et overblik og en forståelse over situationen og udviklingen for anbragte børn og unge på samfundsplan. Ifølge Ankestyrelsen (2013), var der ved udgangen af 2013 anbragt 11.614 børn og unge i alderen 0-17 år uden for hjemmet. Dette er et lille fald siden 2009, hvor 13.060 børn og unge var anbragt udenfor hjemmet. Dette svarer til et fald på 11 procent (Ankestyrelsen, 2013; 3, 28-29).

Anbragte børn og unge ultimo året fordelt på alder, 2009-2013, antal og procent										
	2009		2010		2011		2012		2013	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.
0-3 år	807	6	847	7	906	7	855	7	783	7
4-6 år	928	7	976	8	987	8	1.046	9	1.050	9
7-11 år	2.690	21	2.638	21	2.651	21	2.644	22	2.570	22
12-14 år	3.171	23	2.996	23	2.778	22	2.698	22	2.586	22
15-17 år	5.462	42	5.364	42	5.228	42	4.968	41	4.622	40
Uoplyst	2	-	3	-	3	-	3	-	3	-
I alt	13.060	100	12.824	100	12.553	100	12.214	100	11.614	100

Samlet set var de anbragte børn og unge visiteret på følgende anbringelsessteder ultimo år 2013 (Ankestyrelsen, 2013; 34):

- 58 % hos plejefamilier
- 21 % på døgninstitutioner
- 14 % på socialpædagogiske opholdssteder
- 3 % på eget værelse/kollegium
- 3 % på kostskole/efterskole
- 1 % uoplyst

Statistisk viser det sig, at andelen af anbragte børn og unge i plejefamilier er steget løbende siden 2009. Ved udgangen af 2009 var 49 % anbragt i plejefamilie, 51 % i 2010, 54 % i 2011, 56 % i 2012 og som nævnt 58 % i 2013. Omvendt er andelen af anbragte børn og unge i døgninstitution faldet lidt over den samme periode, med en andel på 24 % i 2009 til 21 % i 2013.

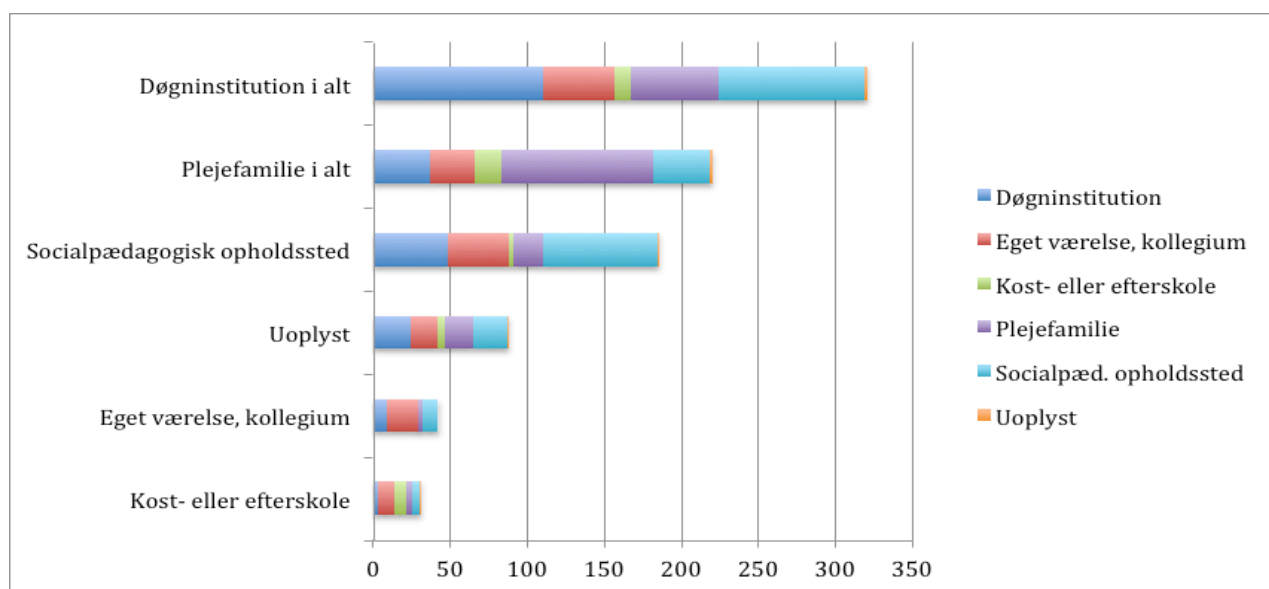
De anbragte børn og unge kommer primært fra belastede og resourcesvage familier, hvor deres baggrund er præget af mange brud, tab og trusler inden anbringelsen, blandt andet i form af skilsmisse, misbrug, sygdom, flytning, vold osv. Dette giver en opvækst af mangel på sammenhæng og kontinuitet (Guldborg, Hansen, Jensen, Kjærgård & Larsen, 1991; 117-119).

Ud fra Ankestyrelsens anbringelsesstatistik 2013 fremgår det, hvad årsagerne hos forældrene er til anbringelsen. De hyppigste årsager til anbringelse er utilstrækkelig omsorg, svarende til 53 % af afgørelserne. I 30 % af afgørelserne var årsagen voldsom disharmoni i familien, 16 % misbrug hos forældrene, 15 % sindslidelser hos forældrene, og i 11 % af afgørelserne var det vold/trusler mod barnet eller den unge, som var den udslagsgivende årsag. Endvidere var det i 8 % af tilfældene grov omsorgssvigt og 6 % omhandlede fysisk dårlige sundhedsforhold i hjemmet (Ankestyrelsen, 2013; 23).

Forskningen viser, at anbragte børn og unges liv kan være vanskeligt på flere områder sammenlignet med deres jævnaldrende, der vokser op i deres egen familie. Der tegner sig et billede af, at disse unge kæmper med dårlige eller fraværende støtte fra familien, oplever vanskelige skoleforløb, får sjældnere taget en uddannelse, har dårligere psykisk og fysisk helbred, har svagere tilknytning til arbejdsmarkedet, kommer ud i misbrug og kriminalitet, og har forsøgt selvmord (Jakobsen et al. 2010). Samlet set har vi at gøre med børn og unge, som vokser op under nogle markant anderledes betingelser, der resulterer i, at de er ringere stillet i livet efter anbringelsen end andre samfundsborgere. International forskning viser ligeledes, at de anbragte unge står overfor nogle store udfordringer efter endt anbringelse (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008) (Stein, 2005). “... *in comparison to their peers in the general population, most young people leaving care have to cope with the challenges and responsibilities of major changes in their lives – in leaving foster care or residential care and setting up home, in leaving school and entering the world of work or, more likely, being unemployed and surviving on benefits, and being parents – at a far younger age*” (Stein, 2005; 17). “... *to confirming their poor life chances after leaving care*” (Ibid). Disse unge er således ramt hårdt i form af manglende støtte fra forældre. De er som oftest blevet gjort uafhængige af deres primære omsorgspersoner tidligere end andre unge samtidig med, at de i kraft af deres forhistorie har dårligere forudsætninger for at have en vellykket overgang til et selvstændigt voksenliv med uddannelse, arbejde, bolig og familie (Jakobsen et al. 2010).

Anbringelse udenfor hjemmet er en gennemgribende forandring i livet. Anbragte børn og unge har som oftest oplevet mange skift i deres opvækst, både i forhold til tillidsfulde voksne og skiftende bopæle, og det kan medføre mange negative faktorer i form af tab af kammerater, tab af rolle, tab af relation til forældre og søskende og lignende (Bryderup & Trentel, 2012; 137-141) (Guldborg et al. 1991; 27-28) (Nielsen, 2001; 201-226).

Ifølge Ankestyrelsen, indberettede kommunerne i 2013 i alt 889 flytninger og ændringer i anbringelsessteder. Ud af disse indberetninger var der i 88 af tilfældene ikke oplyst, hvorfra eller hvortil vedkommende flyttede, derfor tager nedenstående tal udgangspunkt i de 801 indberettede flytninger og ændringer foretaget af kommunerne. Nedenstående model giver et overblik over antal flytninger mellem anbringelsessteder i 2013.

I 2013 indberettede kommunerne 321 flytninger og ændringer fra en døgninstitution, svarende til 40 % af alle flytninger i 2013. 223 indberettede flytninger og ændringer var fra plejefamilier, svarende til 28 %, og 186 fra socialpædagogiske opholdssteder, svarende til 23 %. Inden for døgninstitutionerne blev 110 flytninger og ændringer indberettet. 34 % blev flyttet til en anden døgninstitution, 30 % til et socialpædagogisk opholdssted, 18 % til en plejefamilie, 15 % på eget værelse eller kollegium og de resterende 3 % på en kost- eller efterskole (Ankestyrelsen, 2013; 38-39).

Børn og unge, der har været anbragt udenfor hjemmet har, væsentligt andre levevilkår end deres jævnaldrende, hvor de ofte har oplevet forskellige former for omsorgssvigt, afvisning eller fysisk og psykisk mishandling. Det er børn og unge, som kommer fra familier med manglende

uddannelse, svag tilknytning til arbejdsmarkedet, og en stor del af forældrene har psykiatriske diagnoser og/eller et misbrug. Disse børn og unge har meget svære opvækstvilkår og bærer rundt på en række problemer, der kan have langvarige konsekvenser og gøre livet vanskeligt at leve (Jakobsen et al. 2010; 22, 25-27) (Christoffersen, 1993; 76, 77-82).

En SFI rapport fra 2003, *Risikofaktorer i barndommen og social arv*, viser de efterfølgende livsvilkår for børn og unge, der har været anbragt udenfor hjemmet. Undersøgelsen tager udgangspunkt i børn og unge, der er født i 1966, hvor man har fulgt dem over en periode på 15 år fra 1979 til 1993. Undersøgelsen viste, at deres levekår senere i livet er væsentlig anderledes end deres jævnaldrende. De oplever i højere grad blandt andet søvnforstyrrelser, angstanfald, har prøvet stoffer og overvejet selvmord (Christoffersen, 1993). Yderligere viste undersøgelsen, at deres risiko for at blive indlagt med en psykisk lidelse, er 9 gange større end for deres jævnaldrende. De har 6 gange større sandsynlighed for at forsøge sig med selvmord, og deres risiko for ikke at overleve deres 27 års fødselsdag er 5 gange større end andre fra samme fødselsårgang (Christoffersen, 2003).

Børn anbragt uden for hjemmet og efterfølgende livsvilkår for børnene				
Børn født i 1966 fulgt gennem en 15-årig periode (1979-1993)				
	Antal N=4.640	Odds ratio	95% grænsen	Signifikans niveau <P
Dødsfald før 27 års alderen	128	4,7	3,9-5,7	***
Ungdomsarbejdsløshed	278	2,4	2,1-2,7	***
Teenage-moderskab	244	7,1	6,1-8,2	***
Narkomani	127	12,9	10,3-16,1	***
Psykiske lidelser	166	9	7,5-10,8	***
Selvmoedsforsøg	202	6,2	5,3-7,3	***
Voldskriminalitet	428	5,4	4,9-6,0	***

Note: Odds ratio 4,7 betyder eksempelvis, at børn anbragt uden for hjemmet har 4,7 gange så stor risiko for at dø før 27 års alderen sammenlignet med jævnaldrende.

95% grænsen angiver, hvor stor den statistiske usikkerhed er.

Alle tabellens udfald er signifikante på $P < 0,0001$ -niveau. * $P < 0,01$ -niveau, ** $P < 0,001$ -niveau, *** $P < 0,0001$ -niveau (Christoffersen, 2003; 38).

1.4 Overblik over feltet (Fælles)

1.4.1 Lovgivning (Fælles)

Efterværnet er et tilbud fra kommunen til unge, der frem til det 18. år har været tilknyttet en fast kontaktperson gennem sin opvækst eller har været anbragt udenfor hjemmet med eller uden sam-

tykke jf. Serviceloven § 76. Efterværnstilbuddet er til unge fra 18-22 år, som har behov for yderligere støtte efter anbringelsens ophør (Espersen, 2004; 8) (Servicestyrelsen, 2011; 213).

Bestemmelsen for efterværnsstøtten findes i Serviceloven § 76, stk. 3 (Retsinformation, 2014a), der indebærer flere støttemuligheder.

- den unge får anbringelsen forlænget efter den 18. år
- tildeling af en kontaktperson
- aftale om fortsat at have tilknytning til anbringelsesstedet (for eksempel ferier, weekenden)
- tilknytning til et værested for anbragte og tidligere anbragte unge
- tilbud om at flytte i en udslusningslejlighed
- modtage andre former for støtte (for eksempel netværksgrupper, rådgivning).

“ § 76 ... Hjælpen skal bidrage til en god overgang til en selvstændig tilværelse og herunder have fokus på at understøtte den unges uddannelse og beskæftigelse samt øvrige relevante forhold, f.eks. anskaffelse af selvstændig bolig ” (Retsinformation, 2014a).

Formålet med efterværnet er dermed, at den unge støttes i en god overgang til et selvstændigt voksenliv med en målsætning om, at de unge skal kunne gennemføre en uddannelse eller opnå en stabil tilknytning til arbejdsmarkedet, så de mestre at have et arbejde og stabile boligforhold, undgår at komme ud i misbrug eller kriminalitet samt udvikle gode relationer til familie og netværk (Servicestyrelsen, 2011; 209) (Jakobsen et al. 2010; 65). Støtten skal sikre, at de unge kan opnå de samme muligheder for personlig udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv som deres jævnaldrende på trods af de udfordringer, der kan følge dem, når anbringelsen ophører. Endvidere er hensigten med tilbuddet at give de unge ro og tryghed, hvor de gennem en individuel handleplan ved, hvad der skal ske fremover, som ligeledes kan lette overgangen til voksentilværelsen. Støtten skal således tilpasses de unges individuelle behov, så de unge kan modtage den rette hjælp til at kunne håndtere og mestre de udfordringer, der kan være i hverdagen (Servicestyrelsen, 2011; 209-211)

Efterværnstilbuddet blev tilføjet Serviceloven i 2001. Serviceloven blev indført i 1998 med det formål jf. §1 stk. 2 *“... at fremme den enkeltes mulighed for at klare sig selv eller at lette den daglige tilværelse og forbedre livskvaliteten”* (Retsinformation, 2014b). Sidenhen har efterværnstilbuddet gennemgået en række lovmæssige ændringer.

I 2001 blev den nye §62a indskrevet i *Lov om Social Service*. Denne paragraf gav kommunerne mulighed for at etablere et efterværnstilbud for tidligere anbragte unge i alderen 18-22 år, som en fortsat støtte til de unge efter anbringelses ophør (Espersen, 2004; 8) (Mølholt et al, 2012; 27).

Nogle år efter i 2006 åbner anbringelsesreformen op for en udvidelse af efterværnstilbuddet for denne målgruppe. Anbringelsesreformen har fokus på, at anbragte børn og unge i fremtiden skal inddrages i deres sag sammen med familie og netværk for at finde den bedste støtte (Servicestyrelsen, 2007; 7). For at styrke efterværnet bliver det pålagt kommunerne at tage beslutning om efterværnstilbud allerede 6 måneder inden det fyldte 18. år, samt at den unge har mulighed for at fortryde sit "nej tak" til dette tilbud. Dette sker i samarbejde med Barnets Reform (Retsinformation, 2014c) (Servicestyrelsen, 2011; 141) .

I 2011 trådte Barnets Reform i kraft, med en overordnet målsætning om at støtte børn og unges muligheder for trivsel og udvikling af faglige og personlige kompetencer, og at de styrkes i den nødvendige forberedelse til voksenlivet. I forbindelse med Barnets Reform gennemgik efterværnsparagrafferne en opkvalificering dette år, hvor der optrådte nye efterværnstilbud såsom netværkstilbud, psykologhjælp m.m. (Servicestyrelsen, 2011; 7).

I forbindelse med opkvalificeringerne af efterværnsparagrafferne skal sagsbehandlere, som tidligere forklaret, senest 6 måneder før endt anbringelse i samarbejde med den unge, lægge en plan for fremtiden, hvor der tages stilling til blandt andet boligforhold, uddannelse, arbejde og lignende. For at forberede de anbragte unge i overgangen til en selvstændig voksertilværelse, skal kommunalbestyrelsen lave handleplaner for de unge, hvor kommunen angiver konkrete mål for overgangen til voksenlivet og gør sig overvejelser om, hvilke forløb de unge bør have før og efter det 18. år jf. § 140, stk. 3.

"§ 140, Stk. 3. En handleplan skal angive formålet med indsatsen, og hvilken indsats der er nødvendig for at opnå formålet. Handleplanen skal tage udgangspunkt i resultaterne af den børnefaglige undersøgelse af barnets eller den unges forhold, jf. § 50. Handleplanen skal i forhold til de problemer, der er afdækket i undersøgelsen, indeholde konkrete mål i forhold til barnets eller den unges trivsel og udvikling i overensstemmelse med det overordnede formål med støtten, jf. § 46." (Retsinformation, 2014d).

Det beskrives endvidere i §68 *stk. 12* i Serviceloven, at kommunalbestyrelsen senest 6 måneder forud for den unges anbringelse ophører skal træffe afgørelse om, hvorvidt den unge har behov for en støtteforanstaltning eller opretholdelse af anbringelse og træffe beslutning om, hvilken foranstaltning der skal iværksættes ud fra §76, *stk. 2-5* (Retsinformation, 2014c). Forud for dette skal kommunalbestyrelsen, i dialog med den unge revidere den unges handleplan og dermed tage stilling til den unges videre forløb efter anbringelsens ophør.

“§ 76. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde hjælp efter stk. 2-5 til unge i alderen fra 18 til 22 år, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til den unges behov for støtte, og hvis den unge er indforstået hermed.” (Retsinformation, 2014a).

Efterfølgende er det kommunen, der skal træffe beslutning om, hvorvidt den unge skal modtage efterværn, samt hvilke efterværnstilbud, der skal iværksættes jf. § 76. Endvidere forudsætter dette et samtykke fra den unge (Retsinformation, 2014a). For at støtten i form af efterværn må anses for at være af væsentlig betydning for den unge, skal der være udsigt til en positiv udvikling af den unge i perioden med efterværn. Skulle den unge, som tidligere forklaret, have takket nej til efterværnstilbuddet og senere fortryde, eller have et ønske om at genetablere efterværnstilbuddet, kan den unges opholdskommune træffe afgørelse herom indtil den unge fylder 23 år, hvis behovet fortsat er til stede jf. § 76, *stk. 4* (Retsinformation, 2014a) (Servicestyrelsen, 2007; 145).

Efterværnet ophører når støtten ikke længere opfylder formålet til den unges behov eller senest, når den unge fylder 23 år. Det er kommunen, der løbende vurderer om, der fortsat er behov for efterværn med hensyn til den unges handleplan (Servicestyrelsen, 2011; 356).

Vi har på baggrund af ovenstående erfaret, at der er kommet et øget fokus på efterværn, og om, hvordan dette kan støtte tidligere anbragte unge i en positiv overgang til et selvstændigt voksenliv. Ifølge Socialstyrelsen oplever tidligere anbragte unge flere vanskeligheder ved overgang til voksenlivet end deres jævnaldrende (Socialstyrelsen, 2015). I den forbindelse blev der med satspuljen i 2011-2014 vedtaget en række initiativer, der skal være med til at styrke efterværnsindsatsen over for tidligere anbragte unge. Den samlede efterværnspakke består af 9 initiativer. Ligeledes har Socialstyrelsen oprettet en vidensportal med overskriften “Efterværn”, der formidler viden om efter-

værnstilbud og metoder der bidrager med tiltag til en positiv overgang fra anbringelse til en selvstændig voksentilværelse (Socialstyrelsen, u.å), samt kurser i samarbejde med SPUK³.

1.4.2 Dansk forskning (Fælles)

I Danmark er der flere forskningsinstitutter, som indenfor det seneste årti har bidraget med rapporter, viden og forklaringer på, hvilken betydning efterværnet har for tidligere anbragte unge samt, hvorfor og hvordan efterværnet fik sit indpas i lovgivningen. For dette speciale vil der specifikt blive set på forskningen inden for *efterværn*, og målgruppen tidligere anbragte unge. Formålet med dette er at opnå en viden indenfor dette område og dermed placere specialet i en forskningsmæssig kontekst.

Vi er blevet opmærksomme på, at efterværn er et meget begrænset forskningsområde i Danmark inden 2003 (Egelund et al. 2009; 67). De forskningsresultater, der er på området efter 2003, falder ifølge Egelund, Christensen, Jakobsen, Jensen & Olsen (2009) i to temaer, henholdsvis de unges behov når de bliver udsluset og i tiden efter samt efterværnsindsatsen (Egelund et al. 2009; 202).

Ud fra de unges behov bliver der taget udgangspunkt i TABUKA, som er et resultat af 39 tidligere anbragtes erfaringer om at være anbragt og selve efterværnsforløbet. De 39 tidligere anbragte er i alderen 18-60 år (Nielsen et al. 2005). Projektet fremstiller en række konklusioner, som er væsentlige i vidensindsamlingen af efterværnets betydning for tidligere anbragte unge, da de unge i projektet fortæller om deres oplevelser og erfaringer under og efter anbringelsesforløbet. TABUKA dokumenterer via de tidligere anbragte unges oplevelser, at udslusninger efter anbringelse sjældent forløber godt. Efter endt anbringelse oplever flere af de unge, at det hele virker kaotisk og at "*systemet slipper, i det øjeblik, man flytter*" (Nielsen et al. 2005; 344). Det er væsentligt at pointere, at TABUKA projektet forløb fra 2002-2005, og at disse personer dermed ikke har erfaringer med den nyeste lovgivning inden for efterværnsindsatserne.

Espersen (2004) har udarbejdet en kvalitativ pilotundersøgelse, hvor der er gennemført interview med 16 sagsbehandlere, en kommunal ansat kontaktperson og en medarbejder ved en privat plejehjemsforening fra sammenlagt 10 kommuner. Undersøgelsen er gennemført under Socialministeriets KABU⁴ Projekt. Undersøgelsen inddrager ikke de unges synspunkter, men retter derimod fokus

---

³ SPUK - Socialt Pædagogisk Udviklings- og Kulturcenter

⁴ KABU - Kvalitet i Anbringelsesarbejdet med Børn og Unge

på, hvordan der kan skabes et vellykket efterværnsforløb. Undersøgelsen peger på, at sagsbehandlere i de 10 kommuner opererer ud fra forskellige måder at organisere efterværnsarbejdet på. Ligeledes viser det sig, at sagsbehandlere har gode erfaringer med forskellige typer af sociale ydelser. Især kontaktpersonordningen er en ordning de har gode erfaringer med. Dog viser det sig, at sagsbehandlere tilsyneladende ikke anvender muligheden for en udslusningsordning i den unges tidligere anbringelsessted. Dette kan skyldes, at udslusningsordningen på daværende tidspunkt stadig var ny, og dermed ikke var slået igennem i efterværnsarbejdet (Espersen, 2004).

Efterværnet blev som tidligere nævnt også et tema i Barnets Reform i januar 2011. Herigennem blev det gjort tydeligt, at indsatsen med efterværn skal have et langsigtet perspektiv og forberede den unge til en selvstændigt voksentilværelse, som tidligere er beskrevet i afsnittet *Lovgivning*. I forbindelse med Barnets Reform blev der i samarbejde med SFI gennemført en midtvejsevaluering af 10 forsøgsprojekter, der blev igangsat i 2008 under handlingsprogrammet '*Lige Muligheder*'. Disse projekter skulle afprøve retten til efterværn til alle unge og udvikle nye metoder til efterværnet (Jakobsen, Langhede & Sørensen, 2011; 23). Formålet med midtvejsevalueringen, som er iværksat og finansieret af Socialministeriet, er at bidrage med en viden om, hvordan efterværn kan være med til at sikre anbragte unge en bedre overgang til en selvstændig voksentilværelse. Undersøgelsen skulle endvidere efterse, hvilke muligheder og udfordringer der er forbundet med at give alle unge ret til efterværn, som afslutter en anbringelse ved det 18. år, og hvilke nye tilbud der kan være behov for at udvikle, hvis retten til efterværn gives til alle unge.

Rapportens resultat peger på et behov for en styrket efterværnsindsats, som understreges af en positiv vurdering af efterværn, der fremhæves både af de adspurgte unge og de professionelle på området. Der er navnlig 3 områder, hvor efterværnsindsatserne beskrives som virkningsfulde. 1. De unge påbegynder og fastholder i højere grad en ungdomsuddannelse, 2. De unge opnår stabile boligforhold og 3. De unge opbygger og udvikler sociale netværk (Jakobsen et al, 2010; 81).

Det er dog væsentlig at være opmærksom på, at resultaterne ikke siger noget om virkningerne af indsatsen på længere sigt, da forsøgsprojekterne typisk har været i gang et års tid. De konklusioner, som kan drages på grundlag af evalueringsarbejdet, er dog grundlæggende i god tråd med de internationale forskningsresultater, som samlet set peger i retning af, at efterværn kan forebygge social udstødelse og bidrage til at give tidligere anbragte unge bedre fremtidsudsigter (Jakobsen et al. 2010; 83).

To år senere i 2012 udarbejder SFI endnu en rapport *Efterværn for tidligere anbragte unge* (Mølholt et al. 2012), hvor det undersøges ud fra en videns- og erfaringsopsamling, hvilken viden der er om efterværn i Skandinavien såvel som i USA og Storbritannien. SFI opererer ud fra en kritik af efterværns lovgivningen, hvor det påpeges, at der i kommunerne ikke bliver taget nok hånd om tidligere anbragte, da det ikke er alle unge, der har brug for efterværn, som får dette tilbud. Formålet med rapporten er at give et billede af, hvilke tendenser, erfaringer og udfordringer der er i arbejdet med efterværn, hvorudfra der ses på, hvordan efterværnsarbejdet bedst muligt tilrettelægges i Danmark. Rapporten når frem til 6 opmærksomhedspunkter, som viser nogle generelle problemstillinger i arbejdet med efterværn. Disse punkter kan være en øjenåbner for eksempelvis kommunen eller beslutningstageren og være med til at forbedre den anbragte unges overgang til voksenlivet.

1. *Målsætning med efterværn:* Det viser sig, at det kan være en udfordring for de enkelte kommuner præcis at definere, hvad formålet med efterværn er. Dette medfører nogle variationer i kommunernes syn på og tilgang til de unge.
2. *Målgruppen for efterværn:* Forskningen peger på, at der kan være en risiko for, at de svageste unge ikke får den støtte de har brug for, da der tegner sig et billede af, at de unge der klarer sig godt og derfor har de bedste chancer fremover, også er dem der modtager efterværn.
3. *Klientgørelse af de unge:* De unges opvækst under det sociale system kan medføre en risiko for, at de bliver klientgjorte, som kan resultere i, at de bliver gjort passive og afhængige af systemet. Det kan give dem en opfattelse af, at de er anderledes end deres jævnaldrende.
4. *Organiseringen af efterværn:* Ud fra forskningen fremgår det, at der er nogle udfordringer i samarbejdet og informationsdelingen på tværs af kommunerne. Endvidere er de unges medindflydelse og medbestemmelse afgørende for de unges muligheder fremadrettet.
5. *Efterværnsindsatser:* Det viser sig, at der er stor forskel på, hvornår unge afslutter deres anbringelse og eventuelt modtager efterværn. Her antyder forskningen, at det er væsentligt at gribe de unge så tæt på anbringelsens ophør så muligt, da deres problemer kun blive værre med tiden.
6. *Tiden efter efterværn:* Forskningen viser tydeligt, at tidligere anbragte unge der modtager efterværn klarer sig bedre end de unge, der ikke har modtaget efterværn (Mølholt et al. 2012; 11-16).

Ud fra dette resultat er det vigtigt at være bevidst om, at der er stor forskel fra kommune til kommune med hensyn til, hvor mange unge der får tilbud om efterværn og ligeledes den forskel

der kan være på, hvor mange ressourcer de unge i efterværn har sammenlignet med unge, der ikke får efterværn (Mølholt et al. 2012; 177-197).

1.4.3 International forskning (Fælles)

Der findes kun i et begrænset omfang danske undersøgelser om efterværn, mens der internationalt er lavet flere undersøgelser på området.

Et internationalt studie, foretaget af Carrie Reid i 2007 "*The Transition from state care to adulthood: International examples of best practices*" (Reid, 2007) viser, at unge, der har været anbragt udenfor hjemmet og forlader deres anbringelse, har behov for forskellige former for støtte i overgangen til et selvstændigt voksenliv. Reid definerer 7 områder (relationer, uddannelse, boligforhold, sociale færdigheder, identitet, ansvar for egen tilværelse og bearbejdning af følelser) som kan bidrage til en vellykket overgangsfase.

Endvidere viser et internationalt studie fra 2008 "*The Ties that Bind: Support from Birth families and Substitute Families for Young People Leaving Care*" (Wade, 2008), at relationerne til familien og netværket er centrale for at skabe et godt efterværn. En stor del af de tidligere anbragte unge føler en stor ensomhed efter endt anbringelse. Hermed understreges det, at inddragelse af familien i overgangsfasen har stor betydning og bør styrkes, for at give de unge en følelse af at høre sammen med nogle og bryde følelsen af isolation.

En norsk undersøgelse "Forskningsskunnskap om ettervern" (Bakketeig & Backe-Hansen; 2008), foretaget af Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), har undersøgt, hvilke forhold der har betydning for et godt efterværnsarbejde. Forskningen peger på, at et godt efterværn skal have fokus på de unges relationer, kortlægning og opbygning af netværk. Ligeledes konkludere undersøgelsen, at efterværn kan forebygge social udstødelse.

1.4.4 Opsamling af overblikket over feltet (Fælles)

Resultaterne fra både den danske og internationale forskning peger i samme retning, da undersøgelserne alle peger på behovet for og værdien af at tilbyde efterværn. På nuværende tidspunkt findes der ganske vist ingen egentlige effektstudier af efterværn, men langt de fleste undersøgelser peger på, at unge i efterværn klarer sig bedre end unge uden efterværnstiltag (Egelund et al. 2009). Det er dog forskelligt alt efter kommune, hvilke efterværnstiltag der bliver tilbudt, samt hvorledes det bliver organiseret. Ydermere viser det sig også, at til trods for at man er bevidst om, at efterværnet har

en positiv indvirkning på de anbragte unges fremtidsmuligheder, er det ikke alle, der har brug for efterværn, der får det, hvilket bygger på en kritik af lovgivningen. Forskningen peger entydigt på, at efterværnstilbuddet er med til at forebygge social udstødelse, og dermed forbedrer de tidligere anbragte unges fremtidsudsigter.

Vi finder det derfor interessant og særdeles relevant, at undersøge betydningen af efterværnet for tidligere anbragte unge ud fra deres livssituation, da dette giver anledning til at få en viden om efterværnets effekt ud fra de unges perspektiver, hvilket kan give et større indblik og billede af, hvilken betydning efterværnet egentlig har for de unges overgang til voksentilværelse. Ligeledes giver dette anledning til at kigge på de problematikker de unge kan opleve efter endt anbringelse, herunder uddannelse, familieforhold, arbejde m.m., da vi er af den overbevisning, at dette er nogle af de problematikker, man som tidligere anbragt ung, kan have i forbindelse med at være en særlig udsat gruppe for marginalisering og social udstødelse.

Kapitel 2: Metode (Fælles)

2.1 Komparativ metode (Ann-Dorthe)

Stort set alt empirisk samfundsforskning indebærer en eller anden form for sammenligning (Ragin, 1987; 1). ”*Any technique that furthers the goal of explaining variation, according to this reasoning, is a comparative method*” (Ragin, 1987; 2). Den komparative metode er baseret på sammenligninger og analyser af ligheder og forskelle mellem observerede samfundsmæssige enheder. Denne viden gør det muligt at forstå, forklare og fortolke historiske processer og se på, hvilken betydning de har for det nuværende samfund. “*At a very general level, comparativists are interested in identifying, the similarities and differences among macrosocial units. This knowledge provides the key to understanding, explaining, and interpreting diverse historical outcomes and processes and their significance for current institutional arrangements*” (Ragin, 1987; 6). Formålet med den komparative metode er derfor at opnå en fyldigere opfattelse af det undersøgte fænomen og herved have flere muligheder for at se, hvilke ønskede og uønskede virkninger der opstår ud fra dette (Winther-Jensen, 2004; 54). Med den komparative analyse er det muligt at skabe et grundlag for erfaringsudveksling, samt give inspiration og læring indenfor det undersøgte område (Winther-Jensen, 2004; 11-25).

Under den komparative metode foreligger to undersøgelsestyper, *Most Similar- og Most Different Design*⁵. Vi benytter os af Most Similar Design, som omfatter at udvælge få enheder (unge) der ligner hinanden mest muligt på alle baggrundsvariablerne. Vi har en forventning om, at den afhængige variable (udsathed) vil variere på baggrund af den uafhængige variable (efterværn). Her ved varierer den uafhængige variable, idet baggrundsvariablerne holdes konstante. Hermed bliver det muligt at se på samvariationen mellem den uafhængige variable og den afhængige variable (Anderson, Binderkrantz & Hansen, 2012; 91-92).

Ved at anvende Most Similar Design, har vi en forventning om, at efterværnet har en positiv effekt på tidligere anbragte unge. Vi ønsker derfor at undersøge tidligere anbragte unges livssituation, som vi mener kan variere alt efter, om de har modtaget efterværn eller ej. Vi har dermed en hypotese om, at efterværnet har indflydelse på, at de tidligere anbragte unge klarer sig bedre fremadrettet i forhold til uddannelse, boligforhold, arbejde og lignende, end de unge der ikke har modtaget efterværn. Som John Stuart Mill (1843) udtrykker det, *"The application of this method is straightforward: if an investigator wants to know the cause of a certain phenomenon, he or she should: first identify instances of the phenomenon and then attempt to determine which circumstance invariably precedes its appearance"* (Ragin, 1987; 36). De tidligere anbragte unges udsathed vil dermed variere i forhold til, om de har modtaget efterværn eller ej. Ved at undersøge efterværnets effekt skal flest mulige baggrundsvariable holdes konstante, der sikres ved, at enhederne ligner hinanden mest muligt (Thomsen, 2013; 290). Vi er derfor interesserede i at undersøge virkningen af at modtage efterværn kontra ikke modtage efterværn.

De tidligere anbragte unge er valgt ud fra kriterierne alder, anbringelsens varighed, etnicitet og anbringelsesform. Vi søgte unge i alderen 20-28 år, da vi var interesserede i at høre, hvordan det er gået de unge siden anbringelsen ophør fra det 18. år og frem til i dag, med eller uden modtagelse af efterværn. De skal have været anbragt på en døgninstitution eller hos en plejefamilie, da problematikken efter endt anbringelse kan være lige aktuel ved begge former (Guldborg et al. 1991; 20). Ligeledes søgte vi unge med en anbringelse på minimum 5 år for at inddrage nogle, der har længere tids erfaring med at have været anbragt. Yderligere skal de unge have haft mindst 3 skift mellem døgninstitutioner og/eller plejefamilier, da vi tror på, at dette kan opleves kaotisk og have en negativ virkning på den unges livssituation. Endvidere udvælges de unge ud fra, at de er etnisk danske

---

⁵ Den komparative metode arbejder oftest ud fra *Most Similar Systems Design* eller *Most Different Systems design*. (Andersen, Hansen & Klemmesen, 2012; 91-92). Dette skyldes, at denne metode oftest anvendes til at sammenligne systemer som eksempelvis lande, organisationer og lokalsamfund.

for ikke at komme i en kulturel konflikt mellem religioner, da disse kan fremtræde forskelligt med hensyn til forventninger, fremtid, familieforhold m.m.

Vi er opmærksomme på, at andre faktorer også kan have indflydelse på de unges baggrundsvARIABLE såsom køn, bopæl og alder for anbringelse. Vi har ikke fundet det relevant at udvælge de unge ud fra køn, da dette ikke anses som en afgørende faktor for udfaldet af efterværnets effekt, da procentdelen mellem køn og tilbud om efterværn og køn og anbringelse ikke har stor variation (Ankestyrelsen, 2013). Endvidere har vi lagt vægt på, hvor i landet de unge er fra, da vi havde et ønske om, at de unge skulle komme forskellige steder fra i landet for ikke at fokusere på en bestemt døgninstitution eller kommune og dermed undgå at blive fanget i at ændre fokus fra efterværn til eksempelvis den enkelte døgninstitution eller kommune. Samtidig kan dette give et mere repræsentativt billede af tidligere anbragte unges livssituation i Danmark. Grundet udfordringen i at indhente informanter til et interview har vi valgt at se bort fra alderen for anbringelsen, på trods af at vi er opmærksomme på, at det kan have en væsentlig betydning på deres livssituation, om de er blevet anbragt fra spæd eller op i teenageårene. Jo flere baggrundsvARIABLE vi har holdt konstante, desto sværere har vi erfaret, det har været at indhente informanter.

Det komparative studie kan anvendes til kvantitative såvel som kvalitative studier (Ragin, 1987; 2). Vi benytter os af det kvalitative arbejde, da vi ønsker at undersøge betydningen af efterværnsindsatsen, i dybden og lære de bagvedliggende forklaringer at kende (Bundgård et al. 2014; 9). *"Qualitative researchers tend to look at cases as wholes, and they compare whole cases with each other. While cases may be analyzed in terms of variables, cases are viewed as configurations - as combinations of characteristics. Comparison in the qualitative tradition thus involves comparing configurations"* (Ragin, 1987; 3). Dette giver mulighed for at forstå, hvilke problematikker der kan opstå, når tidligere anbragte unge ikke modtager efterværn efter endt anbringelse. Med Most Similar Design bliver det dermed muligt for os, ud fra den indsamlede empiriske data, at analysere, hvilke forskelle der optræder i de tidligere anbragte unges livssituation, ud fra om de har modtaget efterværn eller ej. Herved opnår vi en forståelse af, hvad der kan ligge til grund for, at forskningen påpeger, at tidligere anbragte unge med efterværn klarer sig bedre fremadrettet end unge, der ikke har fået tilbudt efterværn.

Dette medfører en ideografisk forskerposition, da vi beskæftiger os med de unikke og enkeltstående tilfælde. Denne position ser på, *"...de enestående menneskeskabte kulturelle produkter og historiske hændelser som genstand, og metoden er fortolkning af disse produkters betyd-*

ning” (Hyldgaard, 2010; 30). Hovedmotivet for den ideografiske historieteori er, ifølge Hyldgaard (2010), forståelse og fortolkning. Vi er derfor interesseret i at forstå de tidligere anbragtes unges livssituation for at kunne tolke på deres forståelse af efterværnsindsatsen, ud fra, om de har modtaget efterværn eller ej (Hyldgaard, 2010; 164). Formålet med specialet er således at finde de forhold, der ikke opstår som en lighed mellem de to grupper af tidligere anbragte unge, som er relativt ens, og som derfor må udgøre de vigtigste forklaringer på efterværnets effekt (Winther-Jensen, 2004; 51-71).

2.2 Interview som metode (Didde)

Til at besvare specialets problemformulering har vi valgt at anvende det kvalitative semistrukturerede interview som vores metode, da et interview, ifølge Kvale og Brinkmann (2009), er en udveksling af meninger mellem to personer, der begge taler og har interesse om et fælles emne, i dette speciales tilfælde effekten ved efterværn (Kvale & Brinkmann, 2009; 18).

Et semistruktureret interview, som tager udgangspunkt i informanternes livsverden, er til dels fænomenologisk inspireret, da fænomenologiens interesse ofte udspringer sig i at illustrere, hvorledes mennesker oplever et bestemt fænomen i deres livsverden (Kvale & Brinkmann, 2009; 30). Tilgangen til informanterne bliver fænomenologisk i interviewsituationen, da specialet tager udgangspunkt i de unges oplevelse af tiden efter anbringelsens ophør. Fænomenologien bliver i kvalitativ forskning et begreb, der har en interesse i at forstå sociale fænomener ud fra informanternes egne perspektiver, hvor verden beskrives som den opleves af dem ud fra en antagelse om, “*at den vigtige virkelighed er den, mennesker opfatter.*” (Kvale & Brinkmann, 2009; 44). Ligeledes kræver fænomenologien, at vi som forskere sætter vores forforståelse i parentes, så vi når frem til en fordomsfri beskrivelse af efterværnsindsatsen, ud fra informanternes udsagn (Kvale, 1997; 62-63). Ved både at interviewe tidligere anbragte unge, der har modtaget efterværn og unge, der ikke har modtaget det, bliver det muligt at få en indsigt i informanternes forskellige oplevelser efter endt anbringelse og det at skulle ud og stå på egne ben. Herudfra bliver det muligt at belyse virkningen af efterværnsindsatsen, ved at sammenholde beskrivelserne af deres oplevelser.

Det semistrukturerede interview forsøger således at forstå temaer i den daglige livsverden ud fra de unges egne perspektiver. Vi kan på den måde indhente beskrivelser af de unges livsverden ved at fortolke betydningen af fænomenet. Det kvalitative interview er derfor en forskningsmetode, der giver adgang til menneskers grundlæggende oplevelse af livsverdenen (Kvale & Brinkmann, 2009; 45-47).

Den semistrukturerede interviewform gør det muligt for os at afgøre, hvor tæt interviewspørgsmålene skal følges, og i hvor stor udstrækning informantens svar skal forfølges, da denne form muliggør, at informanten kan uddybe sine oplevelser og erfaringer indenfor det pågældende tema og bevæge sig udenfor temaet. (Kvale, 1997; 129). Man kan dermed aktivt følge op på informantens svar for at afklare og nuancere udtalelserne i interviewet. Samtidig er interviewet en åben samtale, der har en vis struktur og et formål, der er bestemt af os som forskere, så temaerne kan blive belyst så godt som muligt (Kvale & Brinkmann, 2009; 19-23).

Samtalen er ifølge Kvale og Brinkmann (2009) ikke en samtale mellem ligestillede parter, da vi som forskere "*definerer og kontrollerer situationen*" (Kvale & Brinkmann, 2009; 19). Vi befinder os på baggrund af dette i en magtposition, der definerer situationen ved i høj grad at styre samtalen (Kvale & Brinkmann, 2009; 20). Til trods for at vi tager hensyn til den gensidige forståelse og det personlige interviewsamspil, kan vi ikke betragte interviewet som en fuldstændig åben og fri dialog, da det er en "*specifik professionel samtale med et klart asymmetrisk magtforhold mellem forskeren og den interviewede*" (Kvale & Brinkmann, 2009; 51).

På baggrund af ovenstående er interviewet overvejende induktivt, da vi med dette ønsker at være åbne overfor informanternes udtalelser og observere enkelte tilfælde for dermed at kunne konkludere noget generelt. Det overvejende induktive udgangspunkt vil betyde, at vi ikke ønsker at lade vores interviewguide bære præg af en forudbestemt teoretisk forståelse, men i stedet tage udgangspunkt i de enkelttilfælde, der hyppigst optræder i interviewene (Hyldgaard, 2010; 113). Teorien vil i den forbindelse blive udvalgt ud fra, hvad vi finder som mest interessant at analysere ud fra den givne problemformulering i ønsket om at sige noget generelt ud fra enkelttilfældene. Den induktive metode sætter dog også nogle begrænsninger, da der kan opstå en risiko for, at de enkelttilfælde vi finder og mener at kunne sige noget generelt ud fra, ikke kan opnås som gyldige, da vi ikke kan garantere, at dette er et almen billede for alle i alle henseender (Hyldgaard, 2010; 113).

Med interviewet forventer vi at kunne give et overordnet billede af de unges livssituation efter endt anbringelse med det resultat at kunne tolke på, om efterværnet har en positiv effekt på de tidligere anbragte unge (Hyldgaard, 2010; 113-116).

2.3 Interviewguide (Ann-Dorthe)

Specialets interviewguide tager udgangspunkt i vores empiriske interesse, og indeholder en oversigt over temaer vi ønsker afdækket for at opnå en viden om, hvordan det er gået de tidligere anbragte unge efter endt anbringelse med eller uden modtagelse af efterværn, og herudfra kunne afdække effekten af efterværnsindsatsen (Kvale & Brinkmann, 2009; 151). Interviewguiden blev bygget op over følgende temaer: *Introduktion om den unge, anbringelsens forløbet, efterværn, fremtiden og afsluttende tilføjelser*. Interviewguiden blev efter inspiration fra Kvale og Brinkmann (2009) inddelt i forskningsspørgsmål og interviewspørgsmål. Dette skyldes, at forskningsspørgsmålene er specialets tematiske spørgsmål, forstået på den måde, at disse spørgsmål oftest er formuleret teoretisk, hvor interviewspørgsmålene bliver formuleret i et mere dagligdagssprog i forhold til den interviewedes forståelse, som ligeledes tager hensyn til de tematiske og dynamiske dimensioner i interviewguiden. Vores interviewguide er præget af begge dimensioner;

En *tematisk dimension*, da guide indeholder spørgsmål, vi forud for interviewet så som vigtige at berøre. På den måde sikrer vi, at interviewet omhandler det, der har betydning for specialet.

En *dynamisk dimension* da spørgsmålene skal motivere informanterne til at tale om deres oplevelser og følelser efter endt anbringelse.

Interviewguiden skal blive en hjælp til, at vi som interviewere bliver i stand til at kunne fokusere på informanternes oplevelser og udtalelser om deres livssituation efter anbringelsen ophør, samt at være aktivt lyttende, så informanterne føler, at vi er oprigtig interesseret i deres udtalelser (Kvale & Brinkmann, 2009; 151-154). Indenfor hvert af temaerne begyndte interviewspørgsmålene meget åbne, hvilket gav de unge mulighed for at fortælle, det de synes var væsentligt (bilag 13). I det omfang de unge ikke var i stand til at fortælle, havde vi nogle mere konkrete underspørgsmål klar til at følge op med. Vores udgangspunkt gennem hele interviewet var en vekselvirkning mellem at opnå en viden om, hvad der konkret skete i anbringelsesforløbet, samt deres oplevelser, tanker og følelser af denne tid, før, under og efter anbringelsen.

2.4 Ethiske overvejelser (Didde)

Forud for interviewene har vi reflekteret over nogle etiske spørgsmål og tiltag. Ethiske spørgsmål opstår oftest på grund af, den tidligere beskrevet, asymmetriske magtrelation, der forekommer mellem interviewer og den interviewede, da forskeren er positioneret som den med mest indflydelse i interviewsituationen. De etiske spørgsmål tager udgangspunkt i Kvale og Brinkmanns etiske ret-

ningslinjer; *informeret samtykke, fortrolighed, konsekvenser og forskerens rolle* (Kvale & Brinkmann, 2009; 86).

I kraft af at vi har informeret deltagerne om undersøgelsens formål og sikret, at informanterne deltager frivilligt med ret til at trække sig fra undersøgelsen, har vi sikret *informeret samtykke*. Informationen herom er sket gennem briefing via mailkorrespondance og telefoniske samtaler. Informeret samtykke indebærer ligeledes en vurdering af, hvor meget information der bør gives og hvornår. Dette kræver, at der er en balance mellem at informere for lidt og for udførligt, hvilket er forsøgt i denne undersøgelse, for at opnå spontane opfattelser af fænomenet fra informanterne og dermed undgå at lede dem mod specifikke svar (Kvale & Brinkmann, 2009; 90).

Fortroligheden er opnået ved at gøre informanterne anonyme for at beskytte deres privatliv (Kvale & Brinkmann, 2009; 91).

Som interviewer skal vi forholde os til de *konsekvenser*, der kan opstå i en kvalitativ undersøgelse, da vores hensigt med interviewene ikke er at krænke informanterne. Vi har dermed forsøgt at foretage interviewene i en åben og anerkendende atmosfære, hvor informanterne trygt kunne tale åbent ud fra de givne spørgsmål. Interviewsituation læner sig således mod det etiske princip "*tilgodesende*", hvilket vil sige at risikoen for at skade informanterne bliver begrænset (Kvale & Brinkmann, 2009; 92).

Forud for interviewene er det en vigtig forudsætning af reflektere over egen forskerrolle, da *forskerens rolle* er det vigtigste redskab til indhentningen af den ønskede viden. Forskeren kan gennem fortrolighed til de etiske retningslinjer hjælpes til at træffe valg forud for interviewene, og dermed opnå en bevidsthed om egen deltagelses påvirkning af interviewsituationen (Kvale & Brinkmann, 2009; 93).

Interviewene blev, med godkendelse fra informanterne, optaget på diktafon. De fik ligeledes selv lov til at bestemme lokaliteten for interviewets afholdelse, da det var vigtig for os, at informanterne følte sig trygge i omgivelserne, så vi kunne have en dialog i betydningsfulde rammer. Interviewene varede mellem 30-45 minutter, hvor vi havde sodavand og lidt godter med både for at gøre stemningen hyggelig og som en tak for deres deltagelse. Ved alle afholdte interviews gav vi en grundig briefing før og efter interviewet, hvor informanterne til hver en tid havde mulighed for at stille spørgsmål forud for interviewets start. De gav alle tilladelse til, at interviewet senere ville blive transskriberet og anvendt til opgavens analytiske del.

2.5 Kontakt til feltet (Ann-Dorthe)

Under søgningen efter af informanter blev vi klar over, hvor svært det var at få kontakt til tidligere anbragte unge, som var interesseret i at deltage i vores undersøgelse. Ikke nok med at det var vanskeligt at finde informanter, der modtog efterværn, var der endnu flere problemer med at få kontakt til de unge, der ikke havde fået tilbud om efterværn, da de ikke længere var tilknyttet en døgninstitution eller plejefamilie. Da flere af institutionerne og støtteorganisationer meddelte, at de ofte får henvendelser fra bachelor- og specialestuderende, som vil i kontakt med de unge, har dette medført flere afslag. På den baggrund har de takket nej til at deltage for at beskytte de unge fra løbende at deltage i forskellige undersøgelser, men dog med tilsagn om, at det var et meget spændende og aktuelt emne vi ville undersøge. Endvidere har vores kriterier medført nogle afslag i og med, at de ikke har haft nogle unge, der på nuværende tidspunkt kunne opfylde disse kriterier.

For at komme i kontakt med unge, der modtager efterværn, har vi ringet til mange døgninstitutioner rundt om i landet, hvor vi har informeret personalet om vores undersøgelse af efterværnets effekt, samt mailet en udførlig beskrivelse af undersøgelsens formål til de institutioner, der ønskede det (bilag 12). Herefter har det været personalet, der ud fra vores kriterier har taget kontakt til de unge og spurgt, om de ville deltage. De unge, der var interesseret, blev efterfølgende enten mundtligt eller skriftligt informeret af os om undersøgelsen.

I forhold til at komme i kontakt med de unge, der ikke har modtaget efterværn, har vi kontaktet nogle støtteorganisationer, hvor personalet er blevet informeret om undersøgelsens formål. Herefter har personalet forhørt sig med nogle af de unge, som de mente kunne have interesse i at deltage. Efterfølgende fik vi udleveret et nummer eller en mail på de pågældende unge, der ville deltage, så vi selv kunne tage personlig kontakt til dem og aftale nærmere. Endvidere har vi gennem en facebookgruppe for anbragte og tidligere anbragte unge, fået kontakt til et par unge som var interesseret i at deltage. Ved at anmode om medlemskab til denne gruppe uploadede vi en beskrivelse af, hvem vi var, specialets formål og adspurgte de unge om at deltage, hvis de havde interesse. Her havde vi angivet vores mail, så de havde mulighed for at kontakte os derigennem. Dernæst har vi mailet og korresponderet over sms'er med de interesserede for at aftale nærmere om yderligere information og tidspunkt for at foretage interviewet.

Specialets empiriske materiale skal være omfattende nok til at skabe en bred repræsentativ billede af efterværnets betydning for tidligere anbragte unges livssituation. Som udgangspunkt blev der besluttet at lave 8-10 interviews afhængig af, hvornår der forekom en høj mætningsgrad i forhold til,

at temaerne blev genkendelige mellem interviewene. Specialet endelige empiriske grundlag blev 11 enkeltmands interviews med henholdsvis 6 tidligere anbragte unge der har modtaget efterværn samt 5 tidligere anbragte unge, der ikke har modtaget efterværn. Som beskrevet i kapitlet *komparative metode* er informanterne udvalgt efter samme kriterier, da de skal ligne hinanden mest muligt på deres baggrundsvariable med den ene forskel, hvorvidt de har modtaget efterværn eller ej.

2.6 Transskription (Didde)

Transskriptionen betyder at transformere, at gøre samtalen til en skriftlig form. Der opstår flere abstraktioner gennem transskriptionen, et af dem er, ifølge Bourdieu, at der vil være ting, der går tabt, eksempelvis ironi, kropssprog, stemmeleje, åndedræt m.m. Dermed bliver transskriptionen, ifølge Kvale og Brinkmann, "*forarmede dekontekstualiserede gengivelser af direkte interviewsamtaler*" (Kvale & Brinkmann, 2009; 200).

Som tidligere nævnt, blev de 11 interviews optaget på diktafon, hvilket giver os en større koncentration om interviewets emne og dynamik. Det bliver optaget i en permanent form, der gør det muligt for os at lytte interviewet igennem flere gange. Transskriptionen danner det empiriske grundlag til den analytiske del i specialet (Kvale & Brinkmann, 2009; 201).

Vi har været opmærksomme på, at transskriptionen af interviewene kan indeholde en række tekniske og fortolkningsmæssige problematikker eksempelvis, at vi er to personer om at transskribere. Derfor har vi forud for transskriptionen udarbejdet en skriveprocedure, så skriftsproget er ens for alle transskriptionerne. Vi har i den forbindelse besluttet, at vi ikke registrerer ord som "øhh", "ehm" osv., at vi ikke indskraver pauser og følelsesudtryk som latter eller gråd, og af etiske grunde har vi valgt at sløre deres identifikationsoplysninger efter en fælles procedure, for at bevare den føromtalte fortrolighed (Kvale & Brinkmann, 2009; 199-209) (Kvale, 1997; 166).

Efter endt transskribering er vi blevet opmærksomme på vores magtposition under interviewet i forhold til at være tilbøjelig til at stille nogle få ledende spørgsmål og dermed lægge ordene i munden på informanterne. Dette er en overvejelse, vi skulle have gjort os forud for interviewet, da ledende spørgsmål kan påvirke validiteten af spørgsmålene og dermed selve interviewet. Vi mener dog ikke, at dette har påvirket informanternes beskrivelser og oplevelser i den negativ retning, da de ledende spørgsmål ikke har indskrænket mulige svar (Kvale & Brinkmann, 2009; 194-196). Dette er en fordel ved det kvalitative forskningsinterview, da "*... interviewpersonen har et åbent felt af svarmuligheder ...*" (Kvale & Brinkmann, 2009; 195).

2.7 Kodning (Didde)

Kodningen er præget af en hermeneutisk kvalitativ tilgang, da vi forud for interviewet havde en forforståelse om efterværnets betydning og dets virkning for tidligere anbragte unge. Vi ønsker dermed med den hermeneutiske forståelse at tage udgangspunkt i en forståelse af helheden ud fra delene og en forståelse af delene ud fra helheden, da den hermeneutiske tradition beskæftiger sig med meningen i informanternes fortællinger, som kommer til udtryk i analysen (Rasmussen, 2004; 322). For at mennesket kan forstå noget nyt, betragter det konstant ny viden i forhold til noget tidligere forstået (Kvale, 1997; 56-61). Vi koder hele tiden med en bevidsthed om, at dette sker på baggrund af vores forforståelse, da det ikke er muligt at fralægge os den. Det er vores hensigt, at vi gennem kodningen kan opnå en dybere forståelse af efterværnets effekt til tidligere anbragte unge efter endt anbringelse.

Efter endt transskription blev datamaterialet gennemlæst og kodet. Datamaterialet blev opdelt i temaer, som gav en fuldstændig beskrivelse af de oplevelser og handlinger, der undersøges i analysen. Under kodningen af datamaterialet fandt vi nogle mønstre i de unges udsagn, samt nøglebegreber, der var datadrevne, da kodningen af vores indsamlede data foregik, uden vi på forhånd havde lagt os fast på forskellige tematikker (Brinkmann & Tanggaard, 2010; 47) (Kvale & Brinkmann, 2009; 224-225). Udvælgelsen af citater har til dels foregået ved at se efter udsagn, der tydeliggør eller læner sig op af eksisterende forskning. Ligeledes har vi set efter udsagn, der kan tilføje nye aspekter på området. Kodningen skabte et stort overblik over datamaterialets tematikker og gjorde det lettere at sammenligne udsagn og teste vores hypotese om efterværnets effekt (Kvale & Brinkmann, 2009; 225).

Kodningen gjorde det muligt for os at sammenholde interviewene på en struktureret måde, så vi kunne analysere på de fællestræk og forskelle, der optrådte. Efter vi havde kodet det empiriske datamateriale, udarbejdede vi en række temaer, der kunne have betydning for forståelsen af efterværnets effekt. De forskellige temaer blev valgt ud fra de beretninger, vi fandt gennemgående i de forskellige interviews. Tematikkerne blev efterfølgende samlet og placeret under tre hovedtematikker; *Anbringelsesforløbet*, *Uddannelse og Overgangen efter endt anbringelse*. Hver af disse tematikker dækker over flere aspekter, som vil fremgå i analysens tre afsnit.

Anbringelsesforløbet - tematikken er valgt på baggrund af, at de unges beretninger om deres anbringelseshistorie vidner om, at forløbet for hovedparten af informanterne har påvirket deres so-

cialisering i en negativ retning. Endvidere kunne et anbringelsesforløb fyldt af kaos og svigt tænkes at få en afgørende betydning for de unges fremtid.

Uddannelse - flere af de unge beretter, at deres uddannelsessituation har været en vekselvirkning mellem flere forskellige uddannelser. De har flere gange droppet ud og forsøgt sig igen, og kun halvdelen af de unge har gennemført en ungdomsuddannelse. Uddannelsesforløbet er således interessant at have fokus på, da efterværnet blandt andet skal hjælpe med at understøtte den unges uddannelse og beskæftigelse.

Overgangen efter endt anbringelse - overgangen for de tidligere anbragte unge er meget forskellige alt efter, om de har modtaget efterværn eller ej. Denne tematik er valgt ud fra de unges fortællinger om deres oplevelser efter endt anbringelse, da den kan give os et indblik i, hvordan de klarer sig i dag i forhold til deres sociale netværk, bopæl, uddannelse og beskæftigelse. Ligeledes kan det give en indsigt i, om efterværnet har en betydning for de tidligere anbragte unges livssituation.

2.8 Præsentation af informanter (Fælles)

Vi har af etiske grunde fundet dæknavne til informanterne, samt skrevet deres opholdssteder, institutioner og byer under andre navne for at sikre, at vores informanter holdes anonyme og ikke kan udledes fra de transskriberede interviews.

2.8.1 Præsentation af informanter med et efterværnstilbud. (Ann-Dorthe)

Rene er 20 år og fra Midtjylland. Han har været anbragt i 7 år og har oplevet at være på fire forskellige døgninstitutioner. Han mistede sin far i en tidlig alder og boede med sin mor indtil, han blev 12 år. Herefter blev han frivilligt anbragt på den første døgninstitution. Rene kom i det forkerte selskab og havde et stort temperament, som moderen ikke kunne håndtere. To måneder senere blev han overgivet til en ny institution i en anden kommune dog stadig med tilknytning til den første kommune. Her var han i 2,5 år. I 2010 kom han til en udslusningsafdeling, hvor han var ca. 1,5 år, før han flyttede for sig selv. I en alder af 17 år kom han i en udslusningslejlighed med tilknytning til den sidste institution. Som 19-årig flyttede han i sin egen lejlighed og blev tildelt en kontaktperson som led i et efterværnstilbud. Hans efterværnstilbud stopper i 2015, da han er blevet vurderet til at kunne klare sig selv. Rene har en studentereksamen og er i dag i et fast arbejde som handicapmed-

hjælper, som en del af sit sabbatår. Gennem det meste af hans anbringelsestid har han haft en god kontakt til sin mor og anden familie (bilag 1).

Nina er 26 år og fra Midtjylland. Hun har været anbragt i 9 år og været på tre forskellige institutioner. Hun boede med sine forældre til hun blev 10 år. Hendes forældre havde svært ved at tage det ansvar, der skulle til som forældre. Faderen havde et mindre alkoholmisbrug, og de gik til familierapi. Forældrene blev skilt, og hun blev frivillig anbragt på et børnehjem sammen med sin lillebror i to år, hvorefter de begge kom på en ny døgninstitution, hvor hun var indtil, hun fyldte 18 år. Efterfølgende kom hun i en udslusningslejlighed indtil, hun blev 23 år, som led af et efterværnstilbud tilknyttet den sidste døgninstitution. Endvidere har hun fået bostøtte to gange i ugen. Siden da har hun boet i sin egen lejlighed. Hun går i dag på HF, hvor hun læser enkeltfag og har et ønske om at blive pædagog. Hun arbejder ved siden af sit studie på et psykiatrisk hospital. Hun har gennem hele sit anbringelsesforløb haft god kontakt til sin familie (bilag 2).

Ditmar er 24 år og fra Sønderjylland. Han har været anbragt i 5 år, og været på tre forskellige døgninstitutioner. Han boede hos sine forældre indtil, han blev 13 år, men grundet forældrenes skilsmisse og moderen der kom på krisecenter pga. vold i ægteskabet, blev Ditmar frivilligt anbragt på en døgninstitution. Her boede han kort indtil, han flyttede ind hos sin morfar. Her kunne han ikke blive boende, da han var Jehovas Vidner, hvilket hele familien er. Han endte derfor på gaden i nogle dage, indtil han blev anbragt på en ny døgninstitution. Da han fyldte 14 år, blev han overflyttet til en anden døgninstitution. Her boede han indtil, han blev 17 år, hvorefter han kom i en udslusningslejlighed, som led i et efterværnstilbud, tilknyttet døgninstitutionen. Et år efter frasiger han sig efterværnstilbuddet og flytter i egen lejlighed. Tre måneder senere fik han tilbudt en fast kontaktperson, der kom 3-4 gange i ugen, som et led i et nyt efterværnstilbud med tilknytning til samme døgninstitution indtil, han fyldte 22 år. Han har igennem flere år haft et hashmisbrug og er i dag begyndt på et misbrugscentret og været stoffri i tre måneder. Han har under dette forløb påbegyndt HF og droppet ud igen samt begyndt på kokkeskole, men stoppede også her. Efterfølgende har han været i en del praktikker og aktiveringstilbud fra kommunen af og fået tildelt en mentor, som hjælper ham med at tilrettelægge sin fremtid. Han er igen startet på kokkeskolen, fordi han rigtig gerne vil have sig en uddannelse. Han har i dag en god kontakt til sin familie, som han ser ca. en gang i måneden (bilag 3).

Carina er 26 år og fra Sydsjælland. Hun har været anbragt i 14 år, og har oplevet at være på to børnehjem og en plejefamilie. Hun boede hos sin mor, der havde store alkoholproblemer indtil, hun som fire årige blev tvangsanbragt til et børnehjem sammen med sin søster. Et år senere blev de flyttet til et andet børnehjem. Her var hun til hendes 10. år, hvorefter hende og søsteren blev skilt fra hinanden, og hun kom i en plejefamilie. Hun boede ved sin plejefamilie til, hun fyldte 20 år, da hun fik forlængelse af opholdet som en del af et efterværnstilbud. Som 20-årig begyndte hun på landbrugsskole, hvor hun efterfølgende droppede ud. Herefter fik hun et job som bartender og tjener for en periode. Siden 2011 har hun været på kontanthjælp pga. hendes psykiske tilstand og fik tildelt en kontaktperson som et led i et efterværnstilbud, som hun ser en gang eller to i ugen. Hun er i dag i praktik gennem kommunen på 20 timer i ugen, hvor hun ved siden af går til psykiater og på smerteklinik. Hun ønsker at få et flexjob og få en afklaring på hendes lidelser, så hun kan begynde at fokusere på hendes fremtid mht. en eventuel uddannelse. Hun bor i dag på et værelse i en lejlighed og har ingen kontakt til sine forældre, kun sin storesøster (bilag 4).

Morten er 22 år og fra Fyn. Han har været anbragt i 10 år, og oplevet at være på fire døgninstitutioner og i syv plejefamilier. Moderen led af depression, skizofreni og leukæmi, og faderen var voldssykopat. Han blev frivillig anbragt som seksårig. De mange skift på døgninstitutioner og i plejefamilier skyldes især, at faderen jagtede Morten og moderen rundt. Som 13-årig kom han tilbage til sin mor og bo, hvorefter han tog på efterskole i 8. og 9. klasse. Herefter flyttede han hjem til sin mor igen og fik tildelt en kontaktperson tre timer i ugen, hvor han efterfølgende startede på IT-skole og dernæst afsluttede 10. klasse. Da han fyldte 17 år, flyttede han til en ny by, hvor han fik tildelt et efterværnstilbud i form af et værested og en fast kontaktperson 8 timer i ugen. Han startede og gennemførte her en STX i 2012. Han har siden 2012 arbejdet med sine angstproblemer og fået diagnosen skizofreni, og bruger derfor meget tid hos psykologer og psykiater. I dag er han på kontanthjælp og bor på et kollegie. Han ønsker, når han er blevet rask, at blive engelsklærer på gymnasieniveau. Han har i dag mistet sin mor til kræften (bilag 5).

Danny er 28 år og fra Midtsjælland. Han har været anbragt i 11 år og været på fire døgninstitutioner. Moderen led af skizofreni, og havde nogle svære depressioner der gjorde, at hun havde svært ved at overskue hverdagen, og Dannys far havde meldt sig ud af familien på daværende tidspunkt. Siden Danny var spæd, var han på et spædbørnehjem og aflastningsophold i længere perioder af gangen, indtil han blev tvangsfjernet som 7-årig på en akutinstitution. Efter omkring 1,5 år på insti-

tutionen fik han foranstaltet et tilbud på et behandlingshjem, hvor han opholdte sig i fire år. Herefter flyttede han til et opholdssted, hvor han boede i fire år, inden han fik tildelt en udslusningslejlighed med to andre drenge, i en alder af 18 år og frem til hans 23. år. Som 19-årig tog han et halvt år som værnepligtig i beredskabsstyrelsen. Efterfølgende tog han grundforløbet til redder uddannelsen, hvorefter han tog uddannelsen som ambulanceredder. Han arbejdede som reder i et år, hvorefter han fik interesse for medicin- og psykologstudiet. Han har herefter taget HF på VUC på to år, og prøver på nuværende tidspunkt at komme ind på psykologi. De sidste tre år har han arbejdet på en weekendkoloni for udsatte børn og unge. Fortiden har gjort, at han i perioder har haft det svært psykisk, og løbende går til psykolog, som har hjulpet ham meget. Han har i dag et fint forhold til sin mor (bilag 6).

2.8.2 Præsentation af informanter uden efterværnstilbud (Didde)

Mathilde er 24 år og fra Nordjylland. Hun har været anbragt i 18 år og har oplevet at være på to børnehjem og hos fire plejefamilier. Hendes mor var alkoholiker, og kunne ikke tage vare på sine børn, og de blev derfor frivillig anbragt. Hun blev første gang anbragt på et spædbørnehjem med sin lillebror, da hun er et halvt år. Hun kom som et årig i en plejefamilie, hvor hun var indtil, hun blev ni år. Herefter blev hun overleveret til sin mor igen, grundet en fejl fra systemet omkring nogle årsrapporter. Dette gik dog ikke. Hun blev som 12-årig anbragt på et børnehjem i en kort periode, hvor hun efterfølgende kom i en ny plejefamilie, som hun boede ved i cirka 7 måneder. Herefter kom hun til en ny plejefamilie, hvor hun var et års tid. Hun kom til en ny plejefamilie igen som 14-årig, hvor hun var indtil hun fyldte 18 år og flyttede for sig selv. Hun har skiftet mellem flere uddannelser, men gennemførte en HG med Young Enterprise, hvor hun efterfølgende arbejdede i butik i en periode og sidenhen har været på kontanthjælp. Hun blev tilbudt en kontaktperson, men takkede nej. Faren mistede hun tidligt, og da hun mistede sin mor som 22-årig, valgte hun at søge til et værested for at få støtte til sin hverdag. Hun er i dag ude og holde foredrag og arbejder frivillig ved Børnetinget. Hun har et ønske om at blive kosmetiker (bilag 7).

Denice er 29 år og fra Sydsjælland. Hun har været anbragt i 12 år, og været på to døgninstitutioner og hos tre plejefamilier. Moderen er alkoholiker. Fra Denice var spæd boede hun og moderen på et spædbørnehjem, hvorefter de blev anbragt på en døgninstitution, da hun var et år gammel. Faderen er velfungerende med en god familie. Men fordi moderen havde forældremyndigheden, blev Denice og hendes tre år yngre søster tvangsfjernet til en plejefamilie, da hun var seks år. Her var de i ca. tre

måneder, hvorefter de blev anbragt på et børne- og ungdomscenter i ca. to år. Dernæst kommer de på et børnehjem. Da hun var 13 år, blev hun og søsteren skilt fra hinanden, og hun kom efterfølgende i to forskellige plejefamilier indtil, hun fyldte 18 år og flyttede i egen lejlighed. Hun fik sig en læreplads, som tjener, som hun senere bliver fyret fra. Hun har siden hen haft forskellige jobs, hvor hun har arbejdet på Bakken og på et pizzeria. Hun har efterfølgende forsøgt at tage 10. klasse to gange, hvilket hun ikke gennemførte. Som 19-årig blev hun gravid med sin søn og har siden barslen været på kontanthjælp i ca. fire år. Hun fik efterfølgende et job på 20 timer i ugen som pædagog-medhjælper, men blev opsagt pga. nedskæringer og kom tilbage på kontanthjælp. I dag går hun i skole for at blive bedre til at stave og læse og er blevet optaget på social- og sundhedsskolen til sommer. Hun har i sine voksne år fået konstateret ADHD, Borderline og ordblindhed. Hun fik som 26-årig tildelt en bostøtte, som hun stadig benytter sig af i dag (bilag 8).

Dan er 21 år og fra Sønderjylland. Han har været anbragt i 13 år, og været på et børnehjem og hos to plejefamilier. Forældrene er skilt, og moderen tog ham og søsteren med sig. Moderen er alkoholiker og havde forældremyndigheden, og hun fik dem frivilligt anbragt. Dan blev anbragt første gang, da han var fem år sammen med sin søster på et børnehjem. Et år senere kom de i en plejefamilie, hvor han var omkring 8 år. Da han blev 13 år, blev de flyttet til en ny plejefamilie, hvor han boede indtil han flyttede i egen lejlighed som 17-årig. Han fik som 17-årig en læreplads, som han mistede efter to år. Han fik efterfølgende en depression og har ikke været i gang med noget siden udover, at han har forsøgt at tage mekaniker grundforløbet to gange dog uden at gennemføre. I dag har han været på kontanthjælp i næsten to år. Siden han flyttede som 17-årig, har han haft tre forskellige mentorer tilknyttet, hvilket ikke har været af nogen betydning, da perioderne har været omkring 14 dage. Han går i dag til psykolog for at få styr på hans depression, og han håber meget på, at han engang kommer til at kunne gennemføre mekanikeruddannelsen (bilag 9).

Clara er 24 år og fra Sydsjælland. Hun har været anbragt i 17 år. Moderen er psykisk syg og fik en fødselspsykose, da Clara var spæd. Hun blev fjernet fra sin mor, da hun var en uge gammel, hvor faderen tog over. Han var skizofren og kunne ikke klare det. Han lod hende overgive til kommunen. Hun kom i en plejefamilie, hvor hun var i to måneder, hvorefter hun kom til en ny plejefamilie, som hun boede ved indtil, hun blev 17 år og flyttede for sig selv. Hun har gennemført gymnasiet, STX. Som 19-årig flyttede hun til en ny by, da hun havde et ønske om at læse arkitektur og design på universitetet, men grundet stress påbegyndte hun ikke uddannelsen. Hun tog i stedet noget arbejde

og gik på aftenskole for at blive bedre til engelsk. Da hun fyldte 22 år, blev hun i en kort periode hjemløs, hvor hun valgte at søge hjælp gennem Baglandet, som er en frivillig støtteorganisation. Hun flyttede efterfølgende i en fiskerbåd indtil, hun fik sin lejlighed. Hun har i dag en bachelor i arkitektur og design. Hun påbegynder sin kandidatuddannelse til september efter et års orlov grundet en alvorlig indlæggelse. Hun er senere begyndt i terapi, da hun flere gange fik anfald, hvor hun blev indlagt på sygehuset. Yderligere arbejder hun i dag frivilligt for Ungdommens Røde Kors, hvor hun hjælper anbragte børn og unge og har siden hun var 12 år, været politisk interesseret og har haft en bestyrelsespost i et ungdomsparti (bilag 10).

Mette er 23 år og fra Sønderjylland. Hun har været anbragt i 11 år og været på et børnehjem og hos to plejefamilier. Hendes forældre var alkoholikere. Hun blev frivilligt anbragt som seksårig sammen med sin lillebror på et børnehjem. Her boede de i 8 måneder, hvorefter de blev sendt hjem til deres far med aflastning hver 14. dag. Dette kunne faderen ikke klare så de blev anbragt en måned senere i en plejefamilie, hvor hun var fra hun var 7 til 16 år. Efter ni år hos den samme plejefamilie blev hun og lillebroderen anbragt i en ny plejefamilie efter eget ønske. Her boede hun i et år, hvorefter hun flyttede i egen lejlighed. Hun har påbegyndt social- og sundhedsskolens grundforløb to gange, hvor hun den sidste gang gennemførte. Som 18-årig begyndte hun på gymnasiet, men droppede ud. Hun påbegyndte derefter HF, men stoppede også dette. Hun fik efterfølgende et arbejde som gadesælger, som hun mistede. I dag er hun igen begyndt på HF, som hun regner med at gennemføre. Hun får den støtte, hun har brug for til at gennemføre uddannelsen, gennem en mentor på skolen, så hun senere kan blive socialrådgiver (bilag 11).

Kapitel 3: Videnskabsteoretiske tilgang (Fælles)

Gennem det videnskabsteoretiske udgangspunkt beskrives der, hvilket ståsted forskeren indtager i arbejdet med at skabe viden. Videnskabsteori beskæftiger sig med at opstille teorier, der kan forklare, hvad videnskab er, samt hvilken metode der bør anvendes for at frembringe ny viden. Ens videnskabsteoretiske position skal hænge sammen med, hvilken metode der anvendes, da teorierne om, hvad videnskab er skal være med til at begrunde, hvilken metode der er fornuftig at anvende for at skabe en ny viden omkring specialets emne. Der skal derfor være en sammenhæng mellem vores valg af videnskabsteori og valg af metode (Andersen, 1994; 10).

3.1 Hermeneutikken (Ann-Dorthe)

Der er gennem tiden kommet en række teorier og refleksioner af den hermeneutiske forståelse. Der skelnes mellem den *traditionelle* hermeneutik, *metodiske* hermeneutik, *filosofiske* hermeneutik og *kritiske* hermeneutik (Højberg, 2009; 310). Fælles for den hermeneutiske tilgang er, at den bygger på *forståelse* og *forklaring*, som er en af de mest grundlæggende vilkår for menneskets tilgang til verden og dets væren heri. Disse forskellige retninger deler ifølge Henriette Højberg (2009) to grundlæggende betragtninger; *”at forståelse og fortolkning kommer før forklaring, samt at de sociale fænomener og aktører, der studeres, er bærere af betydnings- og meningssammenhænge, og at det derfor er disse, som skal fortolkes og udlægges i en videnskabelig praksis”* (Højberg, 2009; 309). Fortolkningen bliver dermed et centralt begreb for forståelsen af sociale handlinger og en måde at være til på, som afspejler et ontologisk princip.

I den hermeneutiske tradition, metode og filosofi deles der et grundprincip, nærmere betegnet *den hermeneutiske cirkel*. Denne cirkel symboliserer den vekselvirkning, der forekommer mellem dele og helheden af eksempelvis en tekst eller en handling. Der er en sammenhæng mellem de enkelte dele og helheden, der gør det muligt, at vi kan forstå og fortolke (Højberg, 2009; 312-314). Den hermeneutiske cirkel er kendetegnet som en spiral, som man ikke kan undslippe eller sætte sig udenfor, da *”vi altid allerede er del af den, og den udgør strukturen for den måde, vi kan forstå og fortolke på”* (Højberg, 2009; 321).

Ud fra specialets problemstilling, hvor vi har fokus på, hvilken betydning efterværnet har for tidligere anbragte unge, har vi metodisk valgt at benytte os af den hermeneutiske videnskabsteoretiske tilgang. Denne tilgang er, som sagt, optaget af at forstå og fortolke meningsfulde fænomener (Pahuus, 2012; 140). Intentionen med dette speciale er dermed at få en forståelse for om og i givet fald, hvordan efterværnet har en positiv effekt på tidligere anbragte unges livssituationen i overgangen til et selvstændigt voksenliv, som blandt andet indebærer at få en uddannelse, komme ud på arbejdsmarkedet, være ansvarlig for egen økonomi og boligforhold.

Da specialets primære perspektiv er at opnå en viden omkring efterværnets effekt, vil der blive indsamlet data om, hvordan hver af informanternes livssituation ser ud i dag ud fra om, de har modtaget efterværn eller ej efter endt anbringelse. Vi ønsker dermed at forstå de enkelte dele i interviewet, hvorudfra vi kan opnå en forståelse af helheden ud fra disse (Pahuus, 2012; 145). Således åbner der sig en dybere forståelse af informanternes mening og forståelse, som sikrer at fortolkningerne af det sagte opretholdes som gyldige (Kvale & Brinkmann, 2009; 233-334). Da vi i tolknin-

gen kan opnå flere forståelser, har vi udvalgt tre temaer, der er medbestemmende for den senere analyse, som er blevet uddybet i kapitlet *kodning*.

I denne sammenhæng, har vi valgt at foretage 6 interviews med tidligere anbragte unge, der har modtaget efterværn efter anbringelsens ophør samt yderligere 5 interviews med tidligere anbragte unge, der ikke har modtaget efterværn, hvilket er beskrevet i kapitlet *kontakt til feltet*. Vi vil tolke på informanternes forståelse, hvilket sker ud fra vores forforståelse, da vi ikke kan sætte denne forforståelse i parentes (Kvale & Brinkmann, 2009; 233). Dette skyldes ligeledes, at enhver ny fortolkning er bestemt af velkendte og fortidig viden, hvilket gør os i stand til at forstå informanternes forståelser (Hyldgaard, 2010; 31-35) (Kvale & Brinkmann, 2009; 268). Vores forforståelse er præget af en viden fra tidligere opgaver, empiriske undersøgelser og egen praksis. Særligt er vi optaget af, hvordan de tidligere anbragte børn og unges livssituation er i dag på baggrund af tilbud om efterværn eller ej efter endt anbringelse, da forskning, som tidligere forklaret, peger på, at de unge der har modtaget efterværn klarer sig bedre end de unge, der ikke har modtaget efterværn.

3.2 Socialkonstruktivismen (Didde)

Vi vil udover den hermeneutiske videnskabsteori lade os inspirere af socialkonstruktivismen, da vores valg af teori, Bourdieu og Berger & Luckmann, rummer en variant af socialkonstruktivismen, herunder den ontologiske konstruktivisme, hvilket vil blive beskrevet i det følgende afsnit.

Ifølge socialkonstruktivismen, er virkeligheden præget af den menneskelige erkendelse. Virkeligheden er derfor ”*menneskeskabt og bærer aftryk af sin menneskelige oprindelse*” (Collin, 2012; 248). Samfundsmæssige fænomener er derfor ikke evige eller uforanderlige, men derimod blevet til af historiske og sociale processer (Rasborg, 2009; 349). Socialkonstruktivismen rejser nogle principielle spørgsmål vedrørende selve erkendelsen. Det at ville erkende noget, at skaffe sig viden om forhold i verden indebærer, at det er et individ, som erkender, og det er en genstand, der erkendes. For at dette kan lade sig gøre, må individet være i stand til at formulere sig sprogligt. En erkendelsesrelation kan med andre ord beskrives som ”*en relation mellem sproget og det, sproget er om*” (Rasborg, 2009; 350).

Indenfor de seneste årtier, er fænomener der anses som værende social konstrueret blev uendelige. Man kan derfor møde socialkonstruktivismen i mange forskellige arter, og det har en betydning at skelne mellem disse former. Det er, ifølge Rasborg (2009), væsentligt at få defineret, ”*hvad*

der egentlig menes når det hævdes, at et givent fænomen er "social konstrueret" (Rasborg, 2009; 350).

Man kan ifølge Collin (2012), skelne mellem forskellige typer af socialkonstruktivisme. Han ser en nødvendighed i at skelne mellem to grundlæggende forskelle; en *erkendelsesteoretisk (epistemologisk)* og *ontologisk konstruktivisme*.

Den erkendelsesteoretiske opfattes som den viden, vi har om verdenen som en konstruktion, der er skabt gennem menneskets sociale hverdag. Viden er dermed en social konstruktion. Hvor *den ontologiske* mener, at virkeligheden ikke er uafhængig, men er erkendelses bestemt, da den først bliver til i kraft af, at mennesket erkender den. Kendsgerningerne opstår dermed først, når mennesket kollektiv bliver enige om dem eller erkender dem (Collin, 2012; 250-252).

Fælles for disse to typer af konstruktivisme er, at de er enige om, at virkeligheden ikke eksisterer i sig selv, uafhængig af individets viden og bevidsthed om den. Forskellene ligger nærmere i, at den erkendelsesteoretiske konstruktivisme hævder, at erkendelsen bestemmes af den sociale kontekst, hvilket vil sige, at selve virkeligheden altid er præget af de sociale faktorer i samfundet. Den ontologiske konstruktivisme hævder derimod, at erkendelsens genstanden også er socialt bestemt (Collin, 2012; 250-252).

3.3 Hermeneutikken vs. Socialkonstruktivismen (Fælles)

Vi vil i det følgende begrunde, hvordan den hermeneutiske og den socialkonstruktivistiske tilgang begge er relevante i forbindelse med undersøgelsen af efterværnets effekt ud fra de tidligere anbragte unges egne perspektiver og udsagn.

Vi er opmærksomme på, at hermeneutikken og socialkonstruktivismen ikke er en uproblematisk sammensætning, men, i følge Rendtorff (2003), er hermeneutikken og socialkonstruktivismen ikke uforenelige: *"Man går helt galt i byen, når man fastholder, at socialkonstruktivismen og hermeneutikken umiddelbart udtrykker to traditioner, der ikke kan forenes. Snarere er der tale om yderpunkter på samme linje, der deler forudsætningen om, at virkeligheden er baseret på menneskelig skabende fortolkning."* (Rendtorff, 2003; 101). Han pointerer dermed, at begge tilgange baseres på, at individet tolker på den sociale verden. Hermeneutikken tolker på dele af helheden af den sociale verden, hvor socialkonstruktivismen tolker på den sociale verdens helhed.

Ydermere ser hermeneutikken og socialkonstruktivismen sproget som en forudsætning for menneskets forståelse og erkendelse af den verden, de tilhører. Hermeneutikken er i den forbindelse oplagt at anvende, da det er et studie af sproget, med andre ord, ligger sproget til grund for menneskets forståelse, “*sproget er nemlig det, mennesket forstår med [...] Det er intet uden for sproget*” (Højbjerg, 2009; 330), hvilket også gør sig gældende for socialkonstruktivismen, da den hævder, at mennesket bliver til gennem sproget, mennesket har dermed ikke adgang til virkeligheden uden at kunne formulere sig sprogligt (Rasborg, 2009; 380).

Hermeneutikken bliver i forbindelse med denne opgave relevant at anvende som den videnskabssteoretiske tilgang i metoden, da vi gennem denne, kan opnå en forståelse af, hvordan disse unge opfatter og oplever deres livssituation, hvor den socialkonstruktivistiske position giver anledning til at se på, hvorledes de unge italesætter eksempelvis uddannelse, overgangen til et selvstændigt voksen tilværelse m.m.

Generelt må vi begrunde, at vi i vores analytiske del af opgaven stærkt er præget af socialkonstruktivismen, da vi er af den opfattelse, at de unges opfattelse af samfundet er en social konstruktion, som sker i socialiseringen og på baggrund af de unges habituelle baggrund, hvor vi derimod metodisk, er stærkt præget af hermeneutikken, da det er de unges udsagn og perspektiver, der giver mulighed for at tolke på og opnå en forståelse af de unges udsagn om deres livssituation.

Kapitel 4: Specialets teoretiske grundlag (Fælles)

4.1 Pierre Bourdieu (Didde)

Vi har valgt at anvende Pierre Bourdieus begrebsapparat, nærmere bestemt; *felter*, *kapitaler* og *habitus*. Vi anser disse som vigtige begreber til vores analyse af tidligere anbragte unges livssituation. Der vil i det følgende blive redegjort for disse begreber, hvor der afslutningsvis redegøres for, hvorledes og hvorfor disse begreber er særlig relevante for dette speciale.

4.1.1 Felt (Didde)

Ifølge Bourdieu, kan man sammenligne et felt med et spil, dog er et felt ikke en klar konstruktion af eksplicite regler, men derimod underlagt nogle klare forventninger og normer til mennesket (Bour-

dieu & Wacquant, 1992/1996; 85). Feltet bliver defineret som "[...] *et netværk af objektive relationer mellem forskellige positioner*" (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 84). Disse positioner er objektiv defineret og bliver udfyldt af individer og institutioner ud fra, hvilke positioner de har i forhold til deres placering i relationen til magtfordelingen i feltet, som dermed kan give adgang til specifikke fordele og goder, der står på spil i et givet felt (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 84). Denne magt afhænger af den enkelte menneskes kapital, som kun har værdi, fordi der eksisterer et felt. Individet kan, i kraft af sin kapital, udøve en vis magt og dermed få en indflydelse på feltets struktur. Værdien af kapitalen varierer alt efter felt og form for kapital. Feltets struktur afhænger ligeledes af det styrkeforhold, der er mellem de forskellige individers mængde og art af kapitaler. Individerne kan have lige meget kapital og samtidig have forskellige holdninger til spillet, da det afhænger af, hvilken form for kapital individet besidder. Måden hvorpå et felt kan forandres og udvikles, afhænger af den måde kapitalformerne er sammensatte. Kapitalerne kan således kun eksistere og fungere i relation til et felt, da kapitalerne giver anledning til, som tidligere nævnt, at give et individ ret til at bestemme reglerne og feltets funktionsmåde. Der foregår dermed en kamp i feltet om at have rettigheder til at ændre strukturen i feltet, der afhænger af individets kapitalvolumen (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 89).

I feltet udspiller der sig konflikter mellem individerne, da de hver især kæmper om gevinsterne og magten i det givne felt. De individer der besidder en høj kapitalvolumen, vil oftest være dem med den største gevinst, da de sidder på magten i feltet. De individer, der deltager i feltet, hvis kapitalvolumen er lav, vil på alle tidspunkter forsøge at gøre modstand, da man med den rette kapitalvolumen får en fremtrædende position i feltet og dermed lettere kan fastholde sin position heri (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 89) (Kaspersen, 2004; 75-76). Individet bliver dermed et produkt af feltet og for at få adgang til et givet felt, skal individet have nogle bestemte kvalifikationer og egenskaber. Individet skal på den måde finde ud af, hvilke kapitalformer der har gyldighed i et givet felt (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 93-94).

4.1.2 Kapitaler (Didde)

Bourdieu arbejder ud fra tre kapitalformer; *Kulturel-, Økonomisk- og Social- kapital*. Hertil kommer også den *symbolske kapital*, som opfattes som den overordnede kapitalform, de tre nævnte kapitaler kan transformeres til, så snart de opfattes som legitime. Hver af disse kapitaler vil blive beskrevet i det følgende (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 104).

Kapitalerne kan have forskellige fremtrædelsesformer alt efter, hvilket felt man ønsker at forklare. Bourdieu argumenterer for, at ens mængde af kapital har betydning for ens habitus og dermed ens plads i det sociale rum (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 104-105). Oftest er det individets økonomiske og kulturelle kapital, der har betydning for dets placering i det sociale rum, og jo mere deres kapitalvolumen minder om hinanden, desto tættere befinder de sig i det sociale rum (Bourdieu, 1994/2004; 21). Begrebet kapital kan med andre ord grundlæggende betegnes som de værdier og ressourcer, individet er i besiddelse af (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 105). Igennem disse kapitaler mener Bourdieu som tidligere nævnt, at individet vinder en magt, de kan udøve i et givet felt. De forskellige kapitaler er således med til at afgøre individets placering i det sociale rum og bliver dermed rangeret efter deres mængde af kapitaler (Bourdieu, 1986).

Det sociale rum er organiseret på baggrund af to differentieringsprincipper. Det ene princip afhænger af den mængde kapital, som individet er i besiddelse af, hvor det andet princip afhænger af fordelingen mellem den økonomiske og kulturelle kapital, der afhænger af individets placering i det sociale rum (Bourdieu, 1994/2004; 21-22) (Järvinen, 2007; 352).

4.1.2.1 Økonomisk Kapital (Didde)

Denne kapitalform råder over de økonomiske og materielle ressourcer, individet er i besiddelse af eller ønsker at opnå. Denne kapital bliver kun en ressource, hvis den bliver gjort legitim og tydeliggjort af andre individer, og de ser den som en ressource til at opnå magt i feltet. Ligeledes er det også i dette felt, at kapitalformen bestemmes som legitim eller ej (Bourdieu, 1994/2008; 55-56). De individer med en høj økonomisk kapital vil ofte have ressourcer til, at kunne opnå de ønsker, de har omkring en høj prestige i en givet felt, men kun hvis individet udviser sin kapitalmængde, så andre individer kan aflæse og tolke på det (Kaspersen, 2004; 72-73). Dog kan mangel på økonomisk kapital sætte begrænsninger for, hvad individet kan opnå i sin færden i samfundet, da det ikke vil have mulighed for at erhverve sig mere kulturel kapital, eftersom det ikke har ressourcer eller kompetencer til eksempelvis at komme ind på en uddannelse m.m. Samtidig vil dette også kunne påvirke den sociale kapital, da individet ej heller vil have økonomisk kapital til at indgå i sociale aktiviteter som eksempelvis gymnastik, biografture m.m., hvilket kan forhindre individet i at erhverve sig ny kulturel kapital og udvide eller bibeholde sin sociale position.

4.1.2.2 Kulturel Kapital (Didde)

Denne kapitalform råder over individets opdragelse, uddannelse og finkulturelle færdigheder i form af at kunne afstemme de kulturelle koder. Disse finkulturelle færdigheder kan være måden, der tales på, påklædningen, bevægelsesmønstre mv., samt de holdninger man har, der ubevidst overføres fra ens primære socialisering, og som bliver de dispositioner, handlings- og orienteringsmuligheder, individet benytter i sin daglige færden i samfundet.

Individer der er i besiddelse af kulturel kapital har det indlejret en evne til at kunne tolke på kulturenes referencesystem og vide tilstrækkeligt nok om historie, sprog, politik osv., så de vil kunne begå sig i samfundets magtfelt. De har adgang til bøger, cd'er, computere, mv., der alle er objektive former, der kan øge individets kulturelle kapital. Et typisk tegn på at et individ har en høj kulturel kapital relaterer oftest til, at de er højtuddannede eller akademikere (Kaspersen, 2004; 72-73) (Järvinen, 2007; 352).

4.1.2.3 Social Kapital (Didde)

Kapitalformen råder over individets ressourcer i kraft af, at det er medlem af en social gruppe. Dette kunne eksempelvis være slægtskabsbånd, venskabsbånd eller andre former for social netværk. Individer med samme økonomiske og kulturelle kapital kan opleve, at en af deres ligemænd lettere vil opnå at få eksempelvis et job. Denne type individ er i besiddelse af en høj social kapital og kan derfor have flere fordele end andre. Den sociale kapital kan ligeledes være medvirkende til, at individerne har mulighed for at sikre sig en position i magtfeltet, da de konstant indgår i interaktion med andre individer, der kan skaffe en højere kulturel og økonomisk kapital. Dette gælder ikke for individer med lav kulturel- og økonomisk kapital, da de ofte vil indgå i resourcesvage fællesskaber, hvor muligheden for at få adgang til en betydningsfuld position i en social gruppe er begrænset, og de vil dermed få sværere adgang til at øge sin kulturelle og økonomiske kapital (Kaspersen, 2004; 74-75).

4.1.2.4 Symbolsk Kapital (Didde)

De tre førnævnte kapitaler kan antages som symbolsk kapital, hvis de opfattes og anerkendes som legitime af de andre individer i et givet felt (Bourdieu, 1994/2008; 57). Den symbolske kapital er så at sige en overordnet kapitalform, de andre kapitalformer transformeres til, hvis de bliver opfattet som legitime (Järvinen, 2007; 352). En hvilken som helst egenskab kan derfor antages som sym-

bolsk kapital. Dette sker når den enkelte egenskab opfattes af individer, der er i stand til at opfatte, forstå og tolke på dem, hvilket vil sige, at der er nogle sociale individer, der skal besidde netop denne type opfattelseskategori for, at egenskaben kan blive godkendt og anerkendt og dermed få tillagt værdi. Der skal med andre ord findes et marked, hvor dette kan opnås (Bourdieu, 1994/2004; 114-115) (Kaspersen, 2004; 72). En bestemt egenskab eller færdighed kan således fungere som symbolsk kapital i en social arena, men behøver ikke at gøre det i en anden (Järvinen, 2007; 352). Enhver kapitalform har dermed en symbolsk funktion, der i det øjeblik det bliver opfattet gennem nogle opfattelseskategorier, der opstår i måden fordelingen af kapitalen i det pågældende felt er struktureret på, bliver legitimt og dermed tillægges værdi (Bourdieu, 1994/2004; 163).

4.1.3 Habitus (Didde)

Habitus er en social konstruktion der er et konstrueret system af strukturerede holdninger individet har tilegnet sig i praksis, hvilket gør habitus til et historisk produkt (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 108-109), og *"[...] et historisk fænomen og som sådan et åbent system af holdninger, der hele tiden udsættes for nye erfaringer, som enten forstærker eller modificerer det"* (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 118). Disse nye erfaringer gør individet sig ud fra tidligere erfaringer og danner grundlag for alle former for social handlen. Til trods for at habitus er individuel og personlig, kan den ligeledes forklare forskellige former for sociale kollektive tiltag og reaktioner. Habitus er dermed et resultat af den sociale indfældning i kroppen, som dog fortolkes individuelt (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 111-112). Det vil sige, at vi skelner og opfatter forskelligt, og vi vurderer, hvilket svar eller handling der passer bedst ind i en given situation (Bourdieu, 1994/2004; 23-24, 44-45).

Tidligere erfaringer hos individet har ligeledes indflydelse på dets habitus og kommer til udtryk gennem konkrete situationer. Individet bliver et produkt af historien, af hele feltets historie og de erfaringer, de har indlejret og opsamlet i den primære livsbane i et givet socialt felt, hvor de primære individer aktivt er med til at afgøre, hvilke sociale og historiske funderede vurderingskriterier de bliver bærere af (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 118). Dermed bliver habitus, som tidligere nævnt, et produkt af sociale betingelser, som individet i en bestemt social position bliver præget af, og som kan give det et systematisk sæt af goder og egenskaber, der hænger sammen med den samme livsstil, individerne har imellem hinanden (Bourdieu; 1994/2004; 23). Individer indgår derfor ofte i sociale interaktioner med andre, der har en habitus, der minder om individets egen, da disse har tilbøjelighed til at forstå og fatte sympati for hinanden (Bourdieu, 1994/2004; 26-31). Samtidig

kan mødet med en anden habitus medføre åbenhed og modtagelighed overfor nye indtryk, som kan være med til at forandre individets forudindtaget holdning om et andet individ (Kaspersen, 2004; 74).

4.1.4 Opsamling (Didde)

Kapitalbegrebet er anvendt, da det skal hjælpe os med at forstå og sætte ord på, hvordan de unges ressourcer kan have betydning for deres livssituation, da vi har en opfattelse af, at disse unge, ofte har en lav mængde af kapitaler, da de er blevet udsat for svigt og brud i deres primære socialisering.

Feltbegrebet er anvendt til at undersøge, om døgninstitutionerne og/eller plejefamilierne kan være med til at skabe et positivt socialt felt, hvor de unge har mulighed for at komme på rette spor igen ved at få øget deres kapitalvolumen og lære at aflæse og tolke på de sociale koder man erfarer, når man skal ud og stå på egne ben efter en anbringelse.

Med Habitusbegrebet ønsker vi at se på, hvilken habitus de unge hver især har med sig, for at opnå en dybere forståelse for, hvad der ligger til grund for de unges livssituation, herunder uddannelse, socialt liv og personlige problematikker. Vi anser ligeledes habitus som et relevant begreb i analysen af de tidligere anbragte unges livssituation, da individets habituelle konstruktion har betydning for, hvem de er som person ”[...] *Habitus indebærer et praktisk fremkast til en fremtid, der er affødt af en fortid.*” (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 123).

4.2 Berger & Luckmann (Ann-Dorthe)

Det følgende afsnit præsenterer Peter L. Berger og Thomas Luckmanns teori om socialiseringen, og de forskellige socialiseringsformer. Teorien skal give et billede af, hvilken væsentlig betydning socialiseringen har for integrationen i samfundet og individets subjektive virkelighedsopfattelse. Vi vil i den forbindelse redegøre for den primære og sekundære socialisering, samt den eventuelle re-socialisering, der kan være nødvendig for anbragte unge. Endelig redegøres der for, hvordan disse begreber er relevante for specialets analytiske del.

4.2.1 Socialisering (Ann-Dorthe)

Ifølge Berger og Luckmann, fødes individet som et potentielt socialt væsen. Berger og Luckmann definerer socialiseringen som, ”(...) *en omfattende og vedvarende styring af det enkelte individ, der fører individet ind i samfundets objektive verden*” (Berger & Luckmann, 2000; 154). Socialise-

ringsprocessen, der består af den primære- og sekundære socialisering, sker gennem hele livet og bliver aldrig fuldstændig. Den primære socialisering er den vigtigste for et individet, da det her igennem opnår kompetencer til at kunne begå sig i samfundets normer og værdier, for at blive en stabil samfundsborger. Under den primære socialisering internaliseres en verden som rodfæstes dybere i individets bevidsthed, end de verdener, som internaliseres under den sekundære socialisering. (Berger & Luckmann, 2000; 158-161) (Berger & Luckmann, 2004; 175). Disse socialiseringsformer vil blive beskrevet i de følgende afsnit samt den resocialisering, som indebærer en ændring af individets subjektive samfundsopfattelse (Berger & Luckmann, 2000; 198).

4.2.2 Primær socialisering (Ann-Dorthe)

Primærsocialiseringen gennemleves i begyndelsen af livet, hvor individet gennem sin opvækst til læres normer og værdier og gøres til medlem af samfundet, hvorigennem det former sin samfundsopfattelse. *“Det er igennem den primære socialisering, at individets første verden bliver konstrueret”* (Berger & Luckmann, 2004; 176). Ethvert individ fødes ind i en objektiv social struktur, hvor den primære socialisering sker inden for individets nærmeste relationer, som oftest er forældre, værge eller andre voksne, der varetager eller sørger for individets primære socialisering. Individet internaliserer således forældrenes verden som den eksisterende verden. *“Under primærsocialiseringen internaliseres en virkelighed, der opleves som uundgåelig”* (Berger & Luckmann, 2000; 171). Disse vigtige aktører betegner Berger og Luckmann som de *betydningsfulde andre*, hvortil individets har en følelsesmæssig tilknytning (Berger & Luckmann, 2004; 171-172). De betydningsfulde andre er påtvunget individet, hvilket det må acceptere. De betydningsfulde andre formidler denne verden til individet samtidig med, at den modificeres gennem formidlingen. *“Således fødes individet ikke bare ind i en objektiv social struktur, men også ind i en objektiv social verden, som formidles af de betydningsfulde andre”* (Berger & Luckmann, 2004; 171). De betydningsfulde andre vil udvælge aspekter og formidle verden ud fra egne individuelle værdier og holdninger de tillægger værdi, og som er i overensstemmelse med egen placering i samfundet (Berger & Luckmann, 2000; 155). Igennem primærsocialiseringen overtager individet roller og holdninger fra de betydningsfulde andre, som det internaliserer og gør til sine egne. Dette gør individet i stand til at identificere sig selv og tilegne sig en identitet. Den primære socialisering hjælper således individet med at finde sit subjektive selvbillede (Berger & Luckmann, 2000; 155-156). *“Objektivt er identiteten defineret som en placering et bestemt sted i verden, og subjektivt kan den netop kun tilegnes sammen med denne verden”* (Berger & Luckmann, 2004; 172).

Den primære socialisering er påvirket af krav, der udgår fra samfundet og involverer forudbestemte indlæringsprocesser i individets forskellige stadier. Denne socialisering er derfor altafgørende for individets udvikling og integration i samfundet, da den primære socialisering danner grundlag for en videre sekundær socialisering (Berger & Luckmann, 2000; 154) (Berger & Luckmann, 2004, 171-172). Ethvert svigt i individets opvækst bør derfor tages alvorligt. Såfremt individet har oplevet et svigt i barndommen ved, at den primære socialisering ikke har været fyldestgørende eller slet ikke har været til stede, vil individet have sværere ved og ikke have de rette forudsætninger for at indgå i de forskellige sekundære socialiseringsprocesser (Berger & Luckmann, 2004; 176-178).

4.2.3 Sekundær socialisering (Ann-Dorthe)

Den sekundære socialisering møder individet senere i livet. Denne socialisering indfører et allerede socialiseret individ i nye sektorer af samfundets verden. Primærsocialiseringen er normalvis den vigtigste for individet, og grundstrukturen i den sekundære socialisering må således ligne strukturen i primærsocialiseringen (Berger & Luckmann, 2004; 170-171). Det er derfor vigtigt, at individet socialiseres i en retning, der tilgodeser normerne og værdierne i samfundet. Sekundær socialiseringen forudsætter således altid en forudgående primærsocialisering. *"... den må arbejde med et allerede dannet selv og en allerede internaliseret verden. Den kan ikke konstruere subjektiv virkelighed"* (Berger & Luckmann, 2000; 164). *"Et hvilket som helst nyt indhold, der nu skal internaliseres, må på en eller anden måde lægges ovenpå den allerede tilstedeværende virkelighed"* (Berger & Luckmann, 2000; 164).

Den sekundære socialisering sker uden for hjemmet, og det er her individet gør sig vigtige erfaringer om, hvordan man begår sig i samfundet, som derfor gerne skal stemme overens med de erfaringer individet har gjort sig i hjemmet, og som gennem den sekundære socialisering bliver bekræftet, reproduceret og forandret. De forskellige sekundære socialiseringsprocesser kaldes 'sub-verdener'. Disse 'sub-verdener' omfatter arbejdspladser, foreninger, klubber m.m., hvor individet må søge medlemskab eller deltagelse. *"Så snart der netop er en vis arbejdsdeling og en vis social fordeling af viden, bliver det nødvendigt med en sekundær socialisering"* (Berger & Luckmann, 2004; 178). De 'sub-verdener', der internaliseres gennem den sekundære socialisering, er et udsnit af virkeligheden, som individet kan vælge at tage til sig eller ej eftersom, der i forvejen, gennem primærsocialiseringen, er en internaliseret 'basis-verden' individet læner sig op ad (Berger & Luckmann, 2004; 178-179). Modsat den primære socialisering, hvor det er nødvendigt med indivi-

dets følelsesmæssige tilknytning til dets betydningsfulde andre, vil størstedelen af den sekundære socialisering nemt kunne undvære denne tilknytning. Som Berger og Luckmann udtrykker det, *”Det er groft sagt nødvendigt at elske sin mor, men ikke nødvendigt at elske sin lærer”* (Berger & Luckmann, 2004; 181). Den sekundære socialisering kan nemt opfattes som uformel og er let at ignorere, hvis ikke den stemmer overens med individets egen samfundsopfattelse. For at den sekundære socialisering kan vinde indpas, og individet vil tage denne viden til sig, må den understøttes af pædagogiske teknikker, da den i forvejen internaliserede verden vil være i vejen for nye internaliseringer (Berger & Luckmann, 2004; 181-183).

4.2.4 Internalisering af virkeligheden (Ann-Dorthe)

Socialiseringen af individet sker altid indenfor en bestemt social samfundsstruktur. En vellykket socialisering vil dermed karakterisere en symmetri mellem den primære og sekundære socialisering (Berger & Luckmann, 2000; 189). Denne symmetri vil afhænge af, hvor komplekst den sociale fordeling af viden er mellem den primære og sekundære socialisering. Så længe den ikke varierer meget, kan en institution varetage både den primære og sekundære socialisering. Men i tilfælde af stor kompleksitet bliver det nødvendigt at have specialiserede institutioner til at varetage den sekundære socialisering. Med henblik på tidligere anbragte unge er vi klar over, at flere af de unge har oplevet et alvorligt svigt af sine betydningsfulde andre gennem den primære socialisering. Dette kan føre til en asymmetri mellem den objektive og subjektive virkelighed, hvor et specialiseret personale (døgninstitution eller plejefamilie) vil være nødvendig til varetagelsen af den sekundære socialisering. Individets socialisering kan ligeledes mislykkes eller hindres på grund af biologiske eller sociale ulykker (Berger & Luckmann, 2004; 207). I forhold til anbragte unge, vil deres identitet altid bære præg af, at de har været anbragt. Sådant opfatter de sig selv og opfattes af andre. Dette kan eksempelvis føre til en social stemping og have alvorlige konsekvenser for deres socialisering. Som Berger og Luckmann udtrykker det, *”Krøblingen og horeungen er, hvad de forventes at være, og sådan bliver de opfattet både af sig selv, af de betydningsfulde andre og af samfundet som helhed”* (Berger & Luckmann, 2004; 207). Det vil sige, at de anbragte unge har en brændemærkende identitet, som de er blevet tildelt at må leve med. Individet vil føle sig som mindreværdig, og opleve en asymmetri mellem den objektive virkelighed individet er fanget i, og egen subjektive virkelighed (Berger & Luckmann, 2000; 191-192).

Ud over de specialiserede institutioner tilbyder samfundet også terapi, der kan tage sig af en mislykket socialisering (Berger & Luckmann, 2004; 211). Berger og Luckmann udtrykker terapiens virke som et begrebsapparat, der *"... anvendes for at sikre, at aktuelle eller potentielle afvigere forbliver indenfor de institutionaliserede virkelighedsdefinitioner, eller skal med andre ord forhindre et givet univers' 'beboere' i at 'emigrere'"* (Berger & Luckmann, 2000; 133). Terapien fører dermed en social kontrol i samfundet, der skal hjælpe mod individuel afvigelse i samfundet, da denne afvigende adfærd både kan være en barriere for det enkelte individ og en udfordring mod samfundet.

4.2.5 Resocialiseringen (Ann-Dorthe)

Resocialiseringen henviser til at individets subjektive virkelighed kan omformes. *"Ved resocialiseringen omfortolkes fortiden, så den passer ind i den nuværende virkelighed"* (Berger & Luckmann, 2000; 188). Resocialiseringen, også kaldet alternation, betyder derfor, at individets identitet skal nedbrydes for derved at kunne danne en ny identitet. Herved skal resocialiseringen forsøge at ligne primærsocialiseringen, så den tager udgangspunkt i individets egen baggrund og erfaringer. Dette er væsentligt, da en ændring af individets samfundsopfattelse, som sagt, er stærkt forbundet med barndommens socialisering med sine betydningsfulde andre (Berger & Luckmann, 2004; 198). For at opnå en vellykket resocialisering er det nødvendigt, at individet er motiveret og har en stærk følelsesmæssig tilknytning til de nye betydningsfulde andre, som har ansvar for at formidle den nye verden gennem resocialiseringen, så individet forberedes til at omgås i det omgivende samfund. Et sådant kendskab til individet kræver også, at de betydningsfulde andre har en professionel baggrund (Berger & Luckmann, 2004; 198-199). Det er gennem samtaler under resocialiseringen, at de nye betydningsfulde andre vil omforme individets subjektive virkelighed (Berger & Luckmann, 2004; 200).

Sandheden omkring fortidens hændelsesforløb er et vigtigt element i resocialiseringen, da erkendelsen vil hjælpe individet med at kunne adskille fortiden fra nutiden. For at den nye verden kan internaliseres i individet, må individet isoleres fra det tidligere miljø, som må antages at påvirke individet i en negativ retning. Når den nye virkelighed er internaliseret i individet, er det muligt igen varsomt at genoptage forbindelsen til sit gamle miljø (Berger & Luckmann, 2000, 183). Berger og Luckmann beskriver også den delvise resocialisering af individets subjektive virkelighed som en mulighed. Her har individet under resocialiseringen fortsat omgang med sine betydningsfulde andre

fra fortiden, som fortsat har en stor rolle i individets tilværelse (Berger & Luckmann, 2004; 203-204).

4.2.6 Opsamling (Ann-Dorthe)

Vi har valgt at anvende socialiseringsteorien, da den forklarer, hvordan individet gennem opvæksten forberedes til at indgå i sociale fællesskaber, og blive integreret i samfundet. Den primære socialisering er altafgørende for den unges udvikling, da den danner grundlag for den sekundære socialisering.

For tidligere anbragte unge, der er blevet anbragt uden for hjemmet inden for de første leveår og har oplevet brud eller fuldstændig svigt i den primære socialisering, vil den sekundære socialisering få en afgørende betydning. Vi er dog bevidste om, at den sekundære socialisering forudsætter en forudgående primærsocialisering. Vi har derfor valgt at fokusere på resocialiseringen, da det er her, de unge har mulighed for at få ændret deres identitet og samfundsopfattelse, hvis det vurderes at have betydning for de anbragte unges videre udvikling til at blive nyttige samfundsborgere. Her bliver døgninstitutionen eller plejefamilien en vigtig faktor, der får til opgave at formidle den nye verden for de unge i håb om, at de opnår en positiv tilværelse i samfundet.

4.3 Bourdieu og Berger & Luckmann (Fælles)

Ud fra henholdsvis Bourdieus begrebsapparat og Berger & Luckmann socialiseringsteori opererer vi ud fra to socialiseringsperspektiver, der begge supplerer hinanden godt i forbindelse med vores problemfelt.

Berger og Luckmanns teori om socialisering vægtes ud fra henholdsvis den primære- og den sekundære socialisering. Bourdieus begrebsapparat har ligeledes et socialiserings aspekt, da eksempelvis habitusbegrebet er et system af varige og foranderlige dispositioner, der har indflydelse på, hvordan det enkelte individ tænker og handler i det sociale rum. Ligeledes har Bourdieu fokus på, at socialiseringsprocessen bliver et resultat af individets kapitalvolume, som kan påvirkes og forandres gennem individets livsforløb. Det grundlæggende for habitus er i den forbindelse, at den fastlægges tidligt i individets livsforløb, som et resultat af den primære socialisering. Dermed er Berger og Luckmanns socialiseringsteori og Bourdieus teori om habitus sammenlignelige i et socialiseringsperspektiv, da begge teorier anser, at individet er social konstrueret.

Kapitel 5: Analyse (Fælles)

Hvilken betydning får efterværnet for den tidligere anbragte unge i forhold til at hjælpe og støtte de unge videre til en selvstændig voksentilværelse?

5.1 Anbringelsesforløbet (Fælles)

Hovedparten af de anbragte børn og unge som anbringes uden for hjemmet kommer fra belastede og ressourcetsvage familier, hvor de ikke kan give barnet en forsvarlig og omsorgsfuld opvækst. Disse børns primære socialisering vil være præget af mange brud, manglende omsorg og nærvær m.m. inden en anbringelse, blandt andet på grund af misbrug, vold, flytninger osv. De vil som oftest opleve at blive gjort uafhængige fra deres primære omsorgspersoner i en tidlig alder, hvor en anbringelse vil blive nødvendig. ”Anbringelsen markerer således et punkt i udviklingen, hvor det erkendes, at der ikke er flere muligheder for at løse de eksisterende vanskeligheder inden for miljøet og det normale systems rammer. Man håber herefter, at en mere konsekvent og målrettet pædagogisk indsats vil kunne hjælpe” (Guldborg et al. 1991; 79). Disse børn og unge har, som nævnt, nogle meget svære opvækstvilkår, som medfører en række problemer eller udfordringer, der kan have langvarige konsekvenser og gøre livet mere besværligt at leve.

5.1.1 Primær socialisering (Ann-Dorthe)

Hovedparten af de 11 interviewede informanterne kommer fra en utryk og usikker tilværelse med alkoholiske forældre, og forældre der har lidt af skizofreni og haft svære depressioner. Alle nogle vanskelige vilkår, der er svære at leve under.

Danny fortæller, hvordan hans mor led af skizofreni og havde nogle svære depressioner; ”..min mor, hun orkede ikke at passe mig (bilag 6; l. 22-23), og ”[...]da jeg kom i den skolepligtige alder, fik min mor ikke sendt mig i skole i første og anden klasse, så jeg havde et enormt fravær, og der kom nogle indberetninger fra naboer, at vores hjem lignede en svinesti, og man valgte så til sidst, eller det var faktisk på grund af en psykologtest, der blev lavet på mig, at man kunne se nu, at der var nogle forhold som ikke var hensigtsmæssige i forhold til min opvækst at bo hos min mor. Jeg var begyndt ligesom at lide skade af det” (bilag 6; l. 31-36).

Denice beretter om sin barndom med en mor der er alkoholiker, og hvordan søsteren og hende har oplevede at få tæv, ”Jeg har oplevet at passe min søster siden hun blev født næsten. Jeg

har fundet min mor så stiv, at jeg ikke har kunne vække hende, og måtte gå ind til naboen. Og vi har fået bank med forskellige ting. Med bælder, bøjler, bambus de fra haven af [...] Jeg har oplevet min mor smadre vores fjernsyn med en økse, og smadre hele lejligheden” (bilag 8; l. 92-96).

Mathilde voksede op på et spædbørnehjem med en alkoholisk mor. Efterfølgende blev hun frivillig anbragt ved en plejefamilie, men da hun fyldte 9 år blev hun og sine brødre ved en fejl hjemgivet til deres mor, hvor de var i nogle år, ”[...]jeg kommer hjem til min mor at bo, og bliver mor for min lillebror og min storebror. Og min mor er sådan en der flytter meget rundt fra sted til sted. Det gør hun virkelig. Vi har flyttet 75 gange på de fire år jeg boede hjemme hos hende. Og skiftet skole, og pludselig gik det hele bare amok, og så endte det heldigvis med, at jeg blev fjernet igen og kom på børnehjem” (bilag 7; l. 15-18).

Ud fra ovenstående udsagn viser det sig tydeligt, at de anbragte unges primære socialisering har været præget af omsorgssvigt og manglende tryghed og nærvær fra deres betydningsfulde andre, som kan føre til en følelse hos de unge af ikke at føle sig værdifuld og værdsat. De unge kommer fra familier, hvor forældrene, på grund af sociale belastninger, har problemer nok med at klare deres egen tilværelse. De mangler overskud i hverdagen, som vil præge deres forhold og relation til børnene. Ud fra Denises fortælling, tyder det på, at det manglende overskud har ført til mere ekstreme holdninger i form af at have fået tæv som barn. Dette omsorgssvigt har medført, at flere af de anbragte unge beretter om deres oplevelse af at være overladt meget til sig selv.

Mette kommer fra et miljø hvor begge forældre drak, og hun oplevede en far, der stort set aldrig var hjemme: ”Jeg husker bare jeg var meget overladt til mig selv. Jeg skulle selv sørge for hvordan min lillebror fik mad, og hvordan jeg selv kom i bad og i skole” (bilag 11; l. 23-24).

Nina fortæller ligeledes om, hvordan hun i en tidlig alder har måtte fungere som en ansvarlig lille ”voksen”. En rolle hun har haft meget svært ved at slippe efterfølgende: ”Mine forældre kunne ikke rigtig tage det der ansvar som forældre egentlig skulle, så det var egentlig mig der var sådan den lille voksen. Lille forældre overfor min lillebror allerede fra da jeg var fem eller seks år.” (bilag 2; l. 33-36).

De mange svigt de unge udsættes for fra deres ressourcetsvage forældre, skaber nogle unge, der bliver overladt meget til sig selv og som derved mister tilliden til voksne generelt. Endvidere kan denne opvækst give de unge en skyldfølelse, som Mathilde havde overfor sin alkoholiske mor, ”[...]selvfølgelig er det hårdt at miste sin mor, men jeg var rigtig glad for hun ikke var her mere, fordi jeg fik lov til at starte mit liv og ikke være hendes hjælpende hånd altid (bilag 7; l. 128-130). Disse unge kommer ligeledes ofte fra familier, hvor relationerne i hjemmet er uklare (Guldborg et

al. 1991; 119-122). I både Nina, Mathilde og Mettes tilfælde er der tale om en tydelig rollebytning, hvor barnet bliver ansvarlig for sine forældre og søskende og de daglige gøremål.

Berger og Luckmann forklarer, hvordan samspillet mellem individets og samfundets institutioner hele tiden er med til at ændre individet og dets samfundsopfattelse gennem den primære og sekundære socialisering. Den primære socialisering beskrives, som nævnt, som den vigtigste og mest grundlæggende socialisering, der danner grundlag for den videre socialisering. På samme måde beskriver Bourdieu habitus som et produkt af socialiseringen under barnets opvækst, der vil præge individet hele livet i forhold til, hvordan individet opfatter samfundet, sig selv og sine medmennesker. Habitus er dermed ensbetydende med individets subjektive samfundsopfattelse, som det beskrives af Berger og Luckmann. De anbragte unges hårde opvækst medfører dermed, at de unge har en habituel baggrund som gør, at de kan være svære at nå ind til.

Selvom de anbragte børn og unges forhold til familien har været problematisk, har de samtidig været følelsesmæssigt knyttet til forældrene i både positiv og negativ forstand. En anbringelse uden for hjemmet vil således være stærkt følelsesmæssigt påvirket, men samtidig ofte også indebære en lettelse for de unge (Guldborg et al. 1991; 130-133). Både Morten og Nina fortæller om, hvordan de er ret overbeviste om, at anbringelsen har været gavnlig trods både positive og negative oplevelser, *"I starten var jeg nok meget glad for at blive anbragt, og jeg har haft mange gode og negative oplevelser med det. Men alt i alt har det nok hjulpet mig"* (bilag 5; l. 59-60). Nina beretter om sin taknemmelighed for at forældrene tog beslutningen om en anbringelse; *"[...]jeg takker dem den dag i dag, for jeg ved godt hvor jeg ville have været henne, hvis de ikke havde gjort det. Jeg tør næsten ikke tænke på det faktisk"* (bilag 2; l. 40-41).

Døgninstitutionens eller plejefamiliens opgave er blandt andet at støtte barnet/den unge i dets udvikling og hjælpe det videre fra de skader, det har pådraget sig i opvæksten, at stabilisere barnet/den unge personligheds-mæssigt og socialt, og at skabe forudsætninger for en ligeværdig relation mellem andre børn og unge (Guldborg et al. 1991; 54). Man kan herudfra tolke, at en anbringelse må forsøge at resocialisere den anbragte unge og ændre dets subjektive samfundsopfattelse. Denne resocialisering kan dog kun lykkes ved, at den unge opnår tætte følelsesmæssige relationer til de nye betydningsfulde andre (institutionens personale/plejefamilien). Dette giver den unge en tryghed og troen på, at han/hun er noget værd, som er nødvendigt for dets videre udvikling og skabende for, at deres kapitalvolumen øges og skaber større lighed i samfundets forskellige felter.

5.1.2 Sekundær socialisering (Didde)

Størstedelen af de anbragte unge har gennemlevet nogle svære anbringelser, hvor der i høj grad har været en oplevelse af forskelsbehandling og en følelse af ikke at have nogle rettigheder. Dan og Mette er søskende. De blev overflyttet til den samme plejefamilie efter et, som Mette husker det, godt og trygt institutionsophold. Mette beskriver stedet hos plejefamilien som, *"[...]psykisk terror, det var meget undertrykkelse og jeg skulle spørge om jeg måtte tage et glas vand, om jeg måtte gå på toilettet, om jeg måtte gå i bad og badet måtte ikke vare længere end 5 min, og det skulle være en bestemt temperatur. Jeg kan huske at jeg sad altid med albuen på bordet og spiste, og så fik jeg bundet min arm fast til stolen. Og min lillebror fik sådan et klæde eller viskestykke over hovedet, fordi han altid vendte sig rundt og ville se tv når vi spiste"* (bilag 11; l. 70-75). Endvidere beretter Dan om, at *"[...]der var meget forskellig behandling fra deres egne tre børn og de fire plejebørn de havde. Eksempelvis så måtte vi ikke spise det samme mad som de fik, med mindre det var aftensmad. Der var forskellige ting vi måtte. Vi havde pligter og sådan noget, hvor vi skulle støve af og gøre rent osv., og det havde deres egne børn ikke. Og så blev vi selvfølgelig slået, eller nej ikke selvfølgelig, men vi blev slået"* (bilag 9; l. 46-50).

Denice har været anbragt på tre institutioner og efterfølgende har hun været anbragt hos tre plejefamilier siden, hun var 6 år. Livet hos den første plejefamilie beskriver hun som, *"[...]noget af det mest forfærdelige jeg nogensinde har prøvet i mit liv. De havde to børn i forvejen, og det var en pengemaskine. Den eneste grund til, at de havde os, var for at tjene penge og det kan man mærke sådan noget. Hver gang der var problemer, så var det altid mig og min søster der havde gjort det, det var aldrig deres egne børn"* (bilag 8; l. 17-19). Den anden familie fremstiller hun som, *"...et rent fængsel at bo der. Det var sådan at vi gik i skole i det samme hus som vi boede ... det var sådan helt grotesk. [...]vi blev sendt af sted med to minutters mellemrum, for vi måtte ikke tale sammen, og vi måtte ikke lave nogle ting sammen. Vi skulle sidde på vores værelse konstant og hele tiden, med mindre der var aftensmad eller de voksne bestemte, hvad vi skulle lave. Så det var ikke særlig rart"* (bilag 8; l. 38-44). Den sidste plejefamilie omtaler hun på lignende måde. Hun har følt anbringelserne som en pengemaskine, hvor der ikke har været en følelsesmæssig involvering og interesse i de anbragte børn fra plejeforældrenes side, *"[...]man var ikke interesseret i os, og man lavede ikke nogle ting sammen eller noget som helst [...]Vi er en pengemaskine for dem, og ikke en skid andet. Det er som om man ikke engang er et menneske. Især ved det sidste sted. Jeg følte mig så nederen og ydmyget, og så ligegyldig"* (bilag 8, l; 49-53).

Clara har kun været anbragt i to forskellige plejefamilier, og fortæller om hendes tid i den anden plejefamilien, hvor hun har opholdt sig længst, *"[...] jeg følte ikke rigtig jeg hørte til i den her familie, for der blev ved med at blive gjort forskelsbehandling, mig i forhold til deres egne børn"* (bilag 10; l. 39-41). Endvidere udtrykker hun følelsen af og tanken om, hvordan det økonomisk også har været en gevinst for dem at have et anbragt barn boende, *"De havde det der hed akutbørn, hvilket vil sige, børn der akut har brug for en familie. Så der var mange børn ind og ud af det her hus. Men de havde mig, fordi så kunne hun gå hjemme og tage sig af sine egne børn"* (bilag 10; l. 28-30). *"[...] de havde tre luksussommerhuse, med spa, sauna og jeg ved ikke hvad"* (bilag 10; l. 36-37).

Nina beretter om sin tid på Højgaard, hvor hun blev anbragt da hun var 9 år gammel. Her var hun i to år indtil, hun blev overflyttet til en anden døgninstitution. Tiden på Højgaard husker hun som 'kæft, trit og retning', *"[...] jeg kommer som pige og har lagt hår, og jeg får en mandelig pædagog, og det er jeg faktisk lidt ked af [...]. Han bestemmer sig for, at jeg skal have kort hår"* (bilag 2; l. 118-120) *"Og jeg blev klippet helt kort håret, altså vi taler højest 3 cm. Så jeg lignede en dreng, og jeg havde intet at skulle have sagt. Og ikke nok med frisuren, så bestemte han også hvilket tøj jeg skulle gå i [...]. Og jeg hadede det, gud hvor jeg hadede det"* (bilag 2; l. 123-127).

Ud fra Berger og Luckmanns teori kan det udledes at sandsynligheden for, at der sker en resocialisering er meget begrænset. Ved en anbringelse brydes barnets/den unges eneste faste følelsesmæssige relation til forældrene og deres sociale netværk af venner. Selvom forældrene ikke har formået at yde omsorg og støtte for deres barn, men svigtet, skuffet og i nogle tilfælde ydet vold er forældrene alligevel den eneste faste og stabile relation i barnets/den unges tilværelse. Disse unge vil have vanskeligt ved at danne nye følelsesmæssige relationer som erstatning for forældrene grundet blandt andet reaktionen på at skulle anbringes, deres viden om, at det kun er midlertidigt, mistilliden til voksne, eventuel skyldfølelse og en negativ selvopfattelse (Guldborg et al. 1991; 122-125).

5.1.3 Skift i anbringelser (Ann-Dorthe)

Det er en fællesnævner for langt de fleste af de anbragte unge, at de har oplevet adskillige skift i deres forholdsvis korte liv under anbringelsen. Skift der blandt andet medfører tab af venner, tab af rolle og søskende. Under interviewene beretter de unge om alle deres skift under anbringelserne og om, hvordan de føler, at de er blevet kastet rundt.

Mathilde har oplevet at være anbragt på to børnehjem og hos 4 plejefamilier. Hun fortæller om de mange skift mellem anbringelsesstederne og skift af pædagoger og beretter om følelsen her-

om, *"Jeg blev hurtig en kamæleon, der hele tiden bare tilpassede mig alt det der skete"* (bilag 7; l. 19-20).

Denice har, som nævnt, oplevet 6 skift i hendes anbringelser og fortæller om optakten på bruddet med sin søster under en af anbringelserne, efter de forinden har været anbragt sammen to forskellige steder, *"Så ryger vi på et børnehjem, der er delt op i tre afdelinger, og mig og min søster kommer på hver vores afdeling. Det er ligesom der de begynder at splitte os op, og ja, det var ikke godt, det var rigtig forfærdelig [...] mig og min søster måtte kun se hinanden en gang i ugen, fra at gå fra at være sammen og kun have hinanden, til kun at se hinanden en time i ugen, det ødelagde en hel masse for os begge to"* (bilag 8; l. 25-30). *"Vi har ikke været sammen siden første gang de skilte os ad"* (bilag 8; l. 64). Endvidere beretter hun om følelsen af at lukke sig inde i sig selv, og opgive at danne nye relationer, *"Så jeg havde ikke rigtig nogen lyst til at være der eller heller ikke nogen venner, fordi jeg blev kastet så meget rundt. Så til sidst gad man ikke rigtig at bygge noget op, sådan havde jeg det i hvert fald, ej hvor lang tid skal jeg være her, et år eller to, så kunne jeg lære nogle nye mennesker at kende og så flytte og starte forfra, og det gad jeg bare ikke. Så jeg blev meget indelukket til sidst og passede faktisk bare mig selv"* (bilag 8; l. 118-122).

Ditmar blev anbragt som 13-årig, og har været anbragt tre forskellige steder frem til, han fyldte 17 år og flyttede for sig selv. Om sine talrige skift på kun 4 år udtrykker han, *"Jeg vil bare gerne have sådan et stabilt liv, stille og rolig, og ikke så meget op og nedture, og kaos med stoffer og fast vennegruppe osv. Ikke så megen flytten rundt. Jeg har flyttet rigtig meget rundt"* (bilag 3; l. 111-113).

De mange skift giver de unge en opfattelse og viden om, at anbringelseslængden er usikker og kun midlertidig, som er medvirkende til mistilliden og angsten for at opbygge nye følelsesmæssige forhold. Endvidere bliver konsekvensen ved de mange skift, at de unge ikke opnår et meningsfyldt fællesskab og et tilhørsforhold til døgninstitutionen eller i plejefamilien, men i stedet får følelsen af at føle sig forladte og ensomme (Guldborg et al. 1991; 122-125).

Morten har været anbragt 11 forskellige steder siden han var 6 år gammel og frem til han blev 14 år. Han har været anbragt på 4 døgninstitutioner og i 7 plejefamilier. Nogle af årsagerne til de enormt mange skift skyldes faderen, som var voldpsykopat og jagtende ham og moderen rundt, så han var nødsaget til at flytte fra sine daværende anbringelser. Morten giver udtryk for sine mange skift og oplevelserne heraf, og den magt han har været underlagt i systemet, *"[...]der var rigtig mange af de institutioner og plejefamilier jeg har været på, som har været meget, hvad skal man sige, de har fyldt meget kan man sige. Og de har været utrolig ondskabsfulde nogle af dem. Og jeg*

skulle bekæmpe dem, de blev hurtigt fjenden ens plejefamilie, især hvis de ikke behandler en særlig godt jo. Så at bekæmpe dem, og få legitimt bevilliget, at jeg kunne bo ved min mor, også selvom hun var syg. Det var en kæmpe personlig sejr” (bilag 5; l. 94-98). I den forlængelse tilføjer han, at, *”Det har påvirket mig på mange punkter, med at jeg har svært ved at knytte mig til forskellige personer. Jeg skubber for det meste folk væk”* (bilag 5; l. 65-66).

Ud fra ovenstående udsagn vidner det ikke om, at langt over hovedparten af de anbragte unge har opnået en følelsesmæssig stærk tilknytning til deres plejeforældre/institutionens personale, som er medvirkende til, at en resocialisering kan opnås. Der sker således i højre grad en sekundær socialisering, da de anbragte unge kommer med forskellige habituelle baggrunde og en allerede internaliseret virkelighedsopfattelse fra den primære socialisering, som døgninstitutionen eller plejefamilien må arbejde videre med. De anbragte unge er således nødsaget til at socialiseres og integreres i institutionens eller plejefamiliens hverdag med faste normer og værdier, pligter og rutiner. Anbragte børn og unge er som tidligere nævnt bundet til nogle faste regler og bestemmelser inden for det offentlige system samtidig med, at de både er underlagt andre menneskers magt i form af sagsbehandlere, plejefamilier og døgninstitutioner og tvunget til at leve sammen med en ”ny familie” (Sallnäs et al. 2010). Det kræver dermed meget af personalet/plejefamilien og den unge at få dannet et følelsesmæssigt tæt bånd mellem sig, som samtidig kun gør det vanskeligere med de utallige skift, flere af de anbragte unge har oplevet.

Skift i anbringelser indebærer dog ikke altid udelukkende negative konsekvenser med sig. Dette kan også opleves positivt, hvis skiftet er begrundet i den anbragte unges behov og ønske (Bryderup & Trentel, 2012; 141). Dan blev efter ønske overflyttet til en ny plejefamilie som 13-årig, *”Jeg kan huske, at jeg følte mig hjemme næsten allerede fra dag et. De var bare, jeg kan bare huske, at jeg ikke var vant til så venlige mennesker som de to var”* (bilag 9; l. 66-67). Nina udtrykker også glæden ved, at hun og broderen blev overflyttet til en ny døgninstitution efter to år på den tidligere døgninstitution, *”[...]vi var bare super glade for at være der, og vi har bare været der lige siden, og det er bare ligesom en familie at være her. Meget meget anderledes fra Højgaard af. Jeg hadede at være der, det var et rent helvede for at sige det mildt. Jeg er meget gladere for at have været her og har været rigtig heldig med kun at være anbragt to steder”* (bilag 2; l. 30-33).

5.1.4 Brud i tilliden (Didde)

Igennem de 11 anbragte unges opvækst har størstedelen af dem oplevet en mistillid til voksne, enten hos deres forældre, plejeforældre, pædagoger og/eller sagsbehandlere. De anbragte unges for-

hold til plejefamilien eller døgninstitutionen er meget ambivalent og indeholder både et håb om hjælp, men også en mistillid til om de voksne egentlig vil hjælpe dem, da de ofte har mødt voksne, som svigter og ikke er til at stole på. Manglende opmærksomhed eller afvisning fra de voksnes side kan nemt medfører, at de unge trækker sig i kontakten med personalet/plejeforældrene og lukker sig inde i sig selv.

Carina er blevet seksuelt krænket som teenager og har oplevet, hvordan hendes rettigheder er blevet taget fra hende under en af hendes anbringelser, som har medført, at hun i dag er en meget indelukket person og har svært ved at åbne sig op for andre, *"[...]når jeg synes det var ubehageligt det her, så prøvede jeg at rejse mig op, men fik at vide jeg skulle blive siddende og blev taget fat i. Det var pænt ubehageligt og det bekræftede mig i, at jeg ikke havde nogle rettigheder og måtte så affinde mig med at være der, og den eneste måde jeg kunne gøre det, var at lukke mig inde i mig selv og lukke alt andet ude. Den sidder stadig i mig"* (bilag 4; l. 41-45). Om de professionelle voksne udtaler hun, *"[...]de typer er jeg meget allergisk overfor, når man som mig er blevet slået gennem systemet siden man var helt lille"* (bilag 4; l. 199-200).

Denice er også blevet seksuelt misbrugt på en af de døgninstitutioner, hun har været anbragt på. Hun udtaler, at hun finder reglerne helt groteske på dette område og sidder ikke med en følelse af, at døgninstitutioner og plejefamilier er til for at hjælpe og støtte, *"Det er som om man bare spiller russisk roulette med børns liv"* (bilag 8; l. 149-150). Hun har ligeledes oplevet, hvordan hendes rettigheder blev taget fra hende og fik en mistillid til både sagsbehandleren og plejeforældrene, *"Ham der kom fra kommunen var en de kendte, så hver gang de havde de der sjove møder, så var vi sjovt nok aldrig hjemme [...] Jeg har aldrig oplevet at have en samtale med en eller anden udefra. Jo det skete en gang, og det var der, hvor jeg sagde jeg gerne ville flyttes, fordi jeg følte det var et fængsel, og så blev jeg faktisk bare spærret inde de næste tre måneder, indtil de havde fundet et nyt sted til mig. Indtil da måtte jeg ikke være sammen med de andre, jeg måtte ikke gå i skole, jeg måtte ikke gå til nogle fritidsaktiviteter. Så jeg sad på mit værelse"* (bilag 8; l. 131-138).

Clara har, som nævnt, kun været anbragt hos to plejefamilier gennem hendes opvækst. Hun har været ved hendes anden plejefamilie det meste af hendes liv, og hun ville ønske, hun havde følelsen af at være deres "datter", grundet de mange år hun har været der, og fordi hun knap har kendt sine biologiske forældre, som begge er psykisk syge. Hun havde et håb om en familiefølelse til plejefamilien, *"Jeg prøvede på et tidspunkt at blive adopteret, fordi jeg så gerne ville have en familie, og de bildte mig sådan lidt ind, at de gerne ville det, og vi fandt papirerne og sådan, men så bort-*

forklarede min plejemor det med, at du har jo også din egen familie, og hvorfor vil du også det“ (bilag 10; l. 87-90).

Ud fra de unges udsagn tyder det på, at de egentlig gerne vil hjælpes og støttes og dertil også opnå en følelsesmæssig stabil tilknytning til en god døgninstitution eller plejefamilie. Men disse unge føler sig som kastebolde, der bare må tilpasse sig hvor end de havner, og i nogle tilfælde føler de, at det for plejefamilierne, som nævnt, kun handler om de penge, de kan få ved at have et anbragt barn boende.

5.1.5 Socialt netværk (Didde)

En del af de unge står i dag uden kontakt til deres forældre, og hovedparten af dem har ikke kontakt til deres plejefamilie eller døgninstitution længere. Endvidere har de grundet deres problematiske opvækst og eventuelle psykiske lidelser et meget begrænset socialt netværk at støtte sig til.

Efter Dan flyttede for sig selv og forsøgte at færdiggøre sin læreplads, havde han samtidig ikke overskud til at holde kontakten med sine venner, *”[...]sådan venner har jeg ikke, det er mest sådan noget over computer”* (bilag 9; l. 4).

Clara udtrykker besværet ved at få venner og blive accepteret, som den man er med den habituelle baggrund, man bærer med sig som anbragt ung. Hun har ofte oplevet, hvordan hun har skræmt folk væk ved at fortælle sandheden om hendes liv og opvækst, *”Den eneste veninde jeg havde var som sådan hende nede fra sommerhuset af, og jeg fik ikke rigtig nogle venner derefter, for hvem vil være venner med en der kommer blå og gul i skole. Og hvem vil være venner med en der pludselig er hjemløs”* (bilag 10; l. 247-249). Clara beretter hertil om det at have nogle betydningsfulde andre hos sig, som man har en følelsesmæssig tilknytning til og som altid vil være der, og stå én nær i både medgang og modgang, *”Det vigtigste for mig er egentlig bare at have nogle mennesker i mit liv, der elsker mig for den jeg er. Det er det jeg har manglet. Jeg har ikke haft en fast person og hvis han bliver der, eller hun, lige meget hvad jeg gør. Men det tror jeg heller aldrig jeg får, for det er nogle anderledes forhold jeg har. Det er min kæreste, det er en der kan smutte hvis han ikke gider mere, venner de kan også smutte, så det får jeg nok aldrig. Så det er nok der, hvor jeg er lige nu, hvor jeg prøver at lære at leve med, at jeg ikke har en der bliver lige meget hvad. Jeg kan risikere at stå alene igen, og sådan er det”* (bilag 10; l. 316-322).

Danny tilkendegiver, at han ofte oplever at føle sig anderledes. Han har både bemærket at hans tankegang og måden han snakker til andre på, er anderledes fra folk, der ikke har været anbragte, *”[...]jeg har haft nogle besværligheder i forhold til mennesker og i sociale sammenhænge,*

at jeg i nye fællesskaber har følt mig meget anderledes end ikke anbragte, af en eller anden årsag. Min tankegang er anderledes, og jeg tror, at min måde at agere overfor andre mennesker er anderledes” (bilag 6, l. 324-327). Endvidere fortæller han, at han føler det vanskeligt at finde nogen, han er ligesindede med, *”[...]jeg har følt det svært at finde ligesindede, altså og finde mennesker uden for anbringelsessystemet der ikke har været anbragt, som jeg har det fedt sammen med”* (bilag 6, l. 341-343).

De anbragte unges primære socialisering, som har været mærket af omsorgssvigt, brud og manglende nærvær betyder, at de unges habitus er anderledes i forhold til deres jævnaldrende og hertil også deres samfundsopfattelse. Dette betyder også, at de anbragte unge og deres jævnaldrende har svært ved at opnå forståelse og fatte sympati for hinanden, som også vidnes gennem Claras oplevelse af ikke at føle sig accepteret. De anbragte unge og deres jævnaldrende vil således som udgangspunkt tage afstand fra hinanden, da deres habitus ikke ligner hinanden. Og ligesom Danny giver udtryk for, så tydeliggør hans oplevelse, hvordan det er nemmere for unge at socialisere sig i sociale felter, hvor de unge har samme eller lignende habitus. Herved vil den sekundære socialisering på døgninstitutionen eller i plejefamilien også blive vanskelig og kompliceret i takt med den konflikt og uoverensstemmelse, der kan opstå mellem de unges og plejeforældrenes/personalets forskellige subjektive samfundsopfattelse. Dette kan, ifølge Bourdieu, påvirke den sociale kapital, da denne kapitalform råder over de unges ressourcer ud fra den sociale gruppe de er medlem af. Eftersom de unge har haft disse omtalte brud og skift i anbringelsen, har de ikke på samme måde som jævnaldrende unge et netværk baseret på trygge slægtskabsbånd eller venskaber, som kan sikre de unges sociale kapital, der kan give adgang til at sikre sig en position i et felt, hvor muligheden for at få øget sin kapitalvolume kan finde sted. I stedet oplever de unge sig anderledes og set ned på, da deres habituelle baggrund ikke stemmer overens med felternes forventninger, hvilket kan resultere i, at de ikke indgår i sociale fællesskaber med mennesker, der kan skaffe dem en højere kulturel kapital, som kan være en nødvendighed i et globaliseret samfund som Danmark med krav til individualisering og konkurrencedygtighed (Kaspersen, 2004; 74-75).

5.2 Uddannelse (Didde)

5.2.1 Samfundets rammebetingelser i uddannelsessystemet (Didde)

Som det tidligere er blevet beskrevet, er det danske uddannelsessystem under forandring, hvilket har betydning for ungdommen i dag, da det fra regeringens side lyder, at 95 % af alle unge skal

gennemføre en ungdomsuddannelse eller erhvervsuddannelse. Dette skyldes, at Danmark på længere sigt skal være mere konkurrencedygtig på arbejdsmarkedet, samt sikre en bedre velstand og mere vækst i fremtiden, hvilket kræver et højt uddannelsesniveau, da det *”lægger et solidt fundament under hele samfundets udvikling.”* (Regeringen, 2011; 16). Derfor har Regeringen meget fokus på at styrke de gymnasiale uddannelser og erhvervsuddannelserne, så man i Danmark får et højt uddannelsesniveau, da dette er en forudsætning for, at landet fremadrettet kan begå sig i den globale konkurrence, og dermed sikre, at der er jobmuligheder for alle (UVM, u. å.; 1).

For at skulle klare sig på arbejdsmarkedet skal de unge skal i dag have minimum en ungdomsuddannelse, som samtidig er med til at sikre de unges integration i samfundet. Uddannelse bliver i den forbindelse af stor betydning for både den enkelte unge og samfundet som helhed (Regeringen, 2011; 16). Samfundets udvikling har også betydet, at man som ung i høj grad selv har ansvaret for sine handlinger i livet og valg omkring deres fremtid, der blot er nogle af de problematikker de unge oplever i takt med, at samfundet stiller krav om individualisering.

For tidligere anbragte unge, som har oplevet svigt i den primære socialisering, fordi at deres familier ikke har været i stand til at give dem en opvækst der er samfundsmæssigt acceptabelt, oplever de unge disse valg, der skal træffes i eksempelvis uddannelsesregi, som komplekse. Valgene er komplekse, da de i forvejen kæmper med at skabe sig en identitet ved hjælp fra enten døgninstitutionen eller familieplejen, der kan være med til at styrke den unges mængde af kapitaler, som kan give en god placering i samfundets mange arenaer (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 84). Ydermere har disse unge også nogle begrænsninger i form af deres habituelle baggrund, da forældrene til disse unge som oftest har et lavt uddannelsesniveau, er på overførselsindkomst eller har en psykisk lidelse. Dette kan give nogle problematikker i forhold til deres muligheder for deltagelse i uddannelserne og medvirke til ringere muligheder på arbejdsmarkedet. Disse sociale forhold afspejler sig ifølge undervisningsministeriet, i frafaldsmønstret på uddannelserne, samt de præstationer unge med en udsathed har fagligt (UVM u. å; 2).

5.2.2 Frafald blandt unge (Didde)

Ifølge en kortlægning af unges uddannelsesniveau, foretaget af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd i 2013, har hver 6. elev, der har gennemført en folkeskole ikke en ungdomsuddannelse, til trods for, at 8 ud af 10 har været i gang med en ungdomsuddannelse, enten en gymnasial eller erhvervsuddannelse. Fravalget er dog størst ved erhvervsuddannelserne. Der er dermed fortsat en lang vej til,

at regeringen får indfriet sin målsætning om, at 95% af alle unge skal have en ungdomsuddannelse (Pihl, 2013; 1).

Forskningen inden for anbragte unges uddannelsesforløb efter folkeskolen er sparsom (Bryderup & Trentel, 2012; 14), og det er derfor interessant at analysere, hvordan de unge klarer sig i et uddannelsessystem, hvor de står alene om at klare de udfordringer, der kan opstå i forbindelse med at tage en ungdomsuddannelse, med en baggrund som tidligere anbragt. Flere undersøgelser peger dog på, at forskellige socioøkonomiske aspekter kan have en afgørende betydning for disse unges risiko for at ende i en marginaliseret gruppe uden uddannelse. Disse unge bliver som oftest udsat for sortering og stemping på baggrund af eksempelvis deres kulturelle, økonomiske og sociale kapital (Jensen & Jensen, 2005; 24).

Forskningen peger desuden på, som tidligere er beskrevet under *Livsvilkår for anbragte børn og unge*, at tidligere anbragte unges liv kan være præget af problematikker, i form af fraværende støtte fra familien, vanskelige skoleophold, sværere tilknytning til arbejdsmarkedet, samt flere afbrydelser i deres uddannelsesforløb. Dette viser sig også blandt nogle af vores informanter, ”Jeg har været i gang med en HF [...] så har jeg været på en kokkeskole ... så har jeg bare været i en masse praktikker og aktiveringstilbud fra kommunen” (bilag 3; l. 105-107). Ligeledes forklarer både Carina, Mette og Dan om, hvordan det at tage en uddannelse har været uoverskueligt for dem at gennemføre, ” [...] jeg tog på landbrugsskolen [...] jeg droppede faktisk ud af skolen og måtte finde et arbejde [...] men det gik også helt galt” (bilag 4; l. 101-106), ”Jeg gik på social- og sundhedsskolens grundforløb, og der droppede jeg ud første gang ... så startede jeg på gymnasiet. ... de kunne jeg heller ikke finde ud af.” (bilag 11; l. 126-129), ” ... havde jeg lige fået en læreplads som tømrer. Men den mistede jeg så et år eller to senere fordi jeg ikke kunne komme op om morgenen” (bilag 9; l. 74-75). Disse unge vokser op under nogle markant anderledes forhold end normaliteten, der kan medføre, at de efter deres anbringelse kan være ringere stillet end deres jævnaldrende i samfundet.

Regeringen har i deres Regeringsgrundlag i 2011 fokuseret på denne gruppe af unge, som de betegner som unge, ” [...] der ikke har forudsætninger for at gennemføre en almindelig ungdomsuddannelse” (Regeringen, 2011; 19). Ligeledes har regeringen lavet tiltag til, som tidligere er nævnt, at der skal indføres fleksuddannelser, der skal skræddersy den unges uddannelsesforløb, som eksempelvis moduler indenfor ungdomsuddannelse, produktionsskoler m.fl., der afslutningsvis skal udgøre en fuld ungdomsuddannelse. Denne måde kan være med til at opløse de differentierede grupper, sorteringer i uddannelse og på arbejdsmarkedet, da mange unge der har været anbragte,

kan have et mangelfuldt eller lavt uddannelsesniveau og derfor er ekstra sårbare overfor de krav samfundet stiller samt det konkurrencepræget arbejdsmarked, der er i Danmark (Egelund & Hestbæk, 2003; 231).

5.2.3 Uddannelsessituationen (Didde)

Vi vil i det følgende se på de unges uddannelseshistorie, for dermed at kunne tolke på, hvilke faktorer der kan have indflydelse på deres uddannelsessituation og -niveau.

5.2.3.1 Anbragte unge med efterværn (Didde)

Som tidligere beskrevet i *ungdommen i forandring*, lever ungdommen i dag et noget anderledes liv end for blot 30-40 år siden. De venter med at stifte familie, tager på jordomrejse m.m. Dette skyldes, at ungdommen i dag er i uddannelsessystemet i længere tid og generelt bruger mere tid på studier end nogensinde før. Sådan ser billedet ud for de fleste unge mennesker i dagens Danmark, men anderledes står det til for flere af vores informanter, der finder det udfordrende at tage eller gennemføre en uddannelse. Når vi ser på informanternes udtalelser omkring deres uddannelseshistorik, bliver det tydeligt, at deres indbyrdes historier minder om hinanden. En af de væsentligste parametre er dog, at alle har forsøgt at tage en uddannelse, hvad enten det er en ungdomsuddannelse som HF eller STX eller en erhvervsuddannelse. De unge er alle indstillet på, at de på et tidspunkt i deres liv skal have sig en uddannelse, da de er bevidste om, at dette er vejen til en god og positiv voksentilværelse. Nina forklarer, *"Lige nu går jeg på HG, hvor jeg tager HF enkeltfag, fordi jeg gerne vil ind på pædagogseminariet"* (bilag 2; l. 9-10), ligeledes udtrykker Danny *"[...] derefter tog jeg HF på VUC [...] så jeg kunne komme ind på medicin. Og det lykkedes [...]"* (bilag 6; l. 264-269).

Overvejende for de fleste unge er, at de allerede ved udgangen af deres folkeskole har taget stilling til, hvilken uddannelse de ønsker at tage. Andre unge står på bar bund og vakler mellem uddannelsesfeltets mange muligheder. Disse unge er som oftest de unge, hvis habituelle baggrund som udgangspunkt er præget af sociokulturelle- og økonomiske udfordringer. Ud fra de seks informanter med et tilbud om efterværn, har de forskellige bestræbelser på deres uddannelsesretning. En vil eksempelvis gerne læse psykologi og en er uddannet ambulanceredder, en anden har en STX og vil gerne arbejde med mennesker, en tredje læser en HF på VUC, da hun bestræber sig på at blive pædagog. Generelt for disse unge er, at de alle har fået en støtte og vejledning til at nå dertil, hvor de er i dag. Flere af de unge forklarer, at de ikke ved, hvor i verden de ville være endt, hvis ikke det

havde været for deres efterværnstilbud. En af informanterne siger om sit efterværnsforløb, *"Det har helt klart været en skulder at støtte sig op af. Jeg tror, at hvis jeg bare var røget ud i den første lejlighed uden der havde været noget sikkerhedsnet, så er jeg en lille bitte smule i tvivl om jeg overhovedet var blevet student"* (bilag 1; l. 175-177). To andre informanter udtaler ligeledes, *"...Netværket er en kæmpe hjælp, og den har hjulpet mig"* (bilag 5; l. 117), *"jeg havde lektier jeg skulle bruge hjælp til, og så har de også været gode til at hjælpe med det"* (bilag 2; l. 283-284). Disse unge har, som tidligere nævnt, på baggrund af deres opvækst nogle vanskeligere forhold i uddannelsessammenhænge, der kan være påvirket af, at deres primære omsorgspersoner har været nødsaget til at give afkald på deres barn, og dermed videregivet ansvaret til de sekundære omsorgspersoner, i dette tilfælde enten døgninstitutionen eller plejefamilien. På trods af at de i en tidlig alder er blevet anbragt uden for hjemmet, har den primære socialisering stadig haft en stor indvirkning på den unges indtræden i eksempelvis uddannelsesfeltet. De unge, der bliver anbragt uden for hjemmet, kommer ofte fra et hjem med et lavt uddannelsesniveau eller, hvor forældrene er på overførselsindkomst og dermed ofte et hjem med en lav økonomisk- og kulturel kapital, da forældrene ikke er i besiddelse af eller har mulighed for bidrage med faglig viden til de unge. De er heller ikke økonomisk i stand til at bidrage til kulturelle oplevelser i form af eksempelvis museum eller bøger, hvilket vil kunne præge de unges placering i uddannelsessystemet (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 93-94). Derfor vil den sekundære socialisering få en fremtræden og stor betydning for den unges fremtidsmuligheder, da de oplevelser den unge har fra den primære socialisering, som oftest ikke vil stemme overens med det, de møder i den sekundære socialisering, hvilket kan have konsekvenser for de unge. Derfor spiller den førømtalte resocialisering en stor rolle, hvis de unge skal klare sig i samfundet massive forventning til uddannelse, da den som tidligere beskrevet, skal være med til at nedbryde den unges habitus og dermed få indlejret en ny samfundsopfattelse, der kan give de unge en bedre mulighed i fremtiden ved at styrke deres kvalifikationer og egenskaber til at agere i et givet felt som uddannelsessystemet (Berger & Luckmann, 2004; 198) (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 93). Det handler således om, at få styrket de unges personlige ressourcer og sociale kapital for at gøre op med den negative sociale arv.

5.2.3.2 Anbragte unge uden efterværn (Didde)

Efter gennemgang af informanternes udtalelser, er billedet meget tvetydigt, da der her ikke forekommer et generelt billede af, hvilke konsekvenser det kan have for deres uddannelsesforløb, at de ikke har modtaget efterværn. Vi ved fra forskningen, at anbragte børn og unge har en større risiko

for at få en lav uddannelse eller slet ingen og dermed ofte ender med at modtage offentlig støtte i form af eksempelvis kontanthjælp (Olsen et al. 2011; 77). Generelt for de unge er dog, at alle har visioner om, at de på et tidspunkt kan og vil gennemføre en uddannelse, da de ønsker at kunne forsørge sig selv og få et arbejde i fremtiden. Mette fortæller omkring hendes tro på, at hun kan gennemføre HF, *"Jeg er i gang med det første år, så der er jo ikke så lang tid tilbage alligevel. Det er jo sommeren næste år. Så længe jeg tror på det, så er det det vigtigste, altså det har jeg aldrig gjort før"* (bilag 11; l. 262-264). Ligeledes forklarer Clara, at hun tog en STX, så det kunne blive muligt for hende at få sin drømmeuddannelse, hvilket hun gennemførte og derefter, *"startede jeg på den uddannelse jeg gerne ville starte på"* (bilag 10; l. 127-128). Senere hen har hun gennemført sin uddannelse som Arkitektur og Design ingeniør og starter til september på hendes kandidat.

Hos en af de unge har drivkræften for at have taget en uddannelse været, at hendes plejeforældre ikke har haft troen på, at hun kunne blive til mere end hendes biologiske forældre. Clara forklarer i den forbindelse, *"[...]jeg ville ikke på kontanthjælp, jeg ville ikke ende som min plejefamilie hele tiden sagde, at jeg ville ende ligesom min forældre og blive økonomisk forsørget af det offentlige. Det ville jeg ikke, det kunne jeg ikke finde mig i"* (bilag 10; l. 110-112). Dette citat udtrykker et ønske om at bryde den negative sociale arv samt, at nedbryde den negative forventning til anbragte unge. Clara har formået at tillære sig en mængde af kapitaler for at kunne indgå i det uddannelsesmæssige felt, hvor hun har opnået en plads i det sociale rum. Til trods for, at flere af disse unge har oplevet brud på selvtilliden, i form af svigt og mistillid, har de formået at opretholde en status i samfundet gennem deres uddannelse, der har givet dem ressourcer til at få styrket deres kulturelle- og sociale kapital, så det har været muligt for de unge, at gennemføre en uddannelse og leve op til samfundets forventning til 95% målsætning (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 104-105).

Anderledes er det for Denice og Dan, da de har stået i situationer, hvor det ikke var muligt for dem at gennemføre en ungdomsuddannelse eller erhvervsuddannelse. Dan forklarer, at han har forsøgt at tage tømreruddannelsen, men måtte stoppe da han psykisk ikke kunne rumme det. Efterfølgende forsøgte han at tage grundforløbet til mekaniker, hvor han forklarer, at kommunen *"kunne godt se, at det ikke helt gik, fordi jeg prøvede at starte på den uddannelse to gange uden at gennemføre den"* (bilag 9; l. 121-122). Ligeledes forklarer Denice, at hun har forsøgt at gennemføre 10. klasse to gange, *"Jeg havde det som jeg løb hovedet mod en mur, så der måtte jeg droppe det. Så har jeg faktisk ikke været i gang med skole siden, for det nægtede jeg bare, jeg var for dum, det var min holdning"* (bilag 8; l. 335-337). Flere af disse unge har stået alene om at skulle træffe valg omkring deres fremtid og gennemføre en uddannelse, hvilket for nogle af de unge har været en svær og

uoverskuelig situation, som har endt ud i mange skift eller slet ingen uddannelse. Dette kan skyldes, at de unge hænger fast i deres habituelle baggrund, og dermed kan være et resultat af de oplevelser og erfaringer, de unge har gjort sig i den primære socialisering (Jerlang & Jerlang, 2003; 372).

5.2.4 Risikofaktorer i uddannelsen (Didde)

Der kan være flere faktorer, der har indflydelse på de unges uddannelsesvalg samt, hvorfor størstedelen af disse unge har flere ophold eller slet ikke har gennemført deres påbegyndte uddannelse. Blandt de 11 unge, har kun fire taget en uddannelse uden et ophold, hvoraf 7 har skiftet mellem flere uddannelser, er stoppet men begyndt igen, eller aldrig er påbegyndt efter afbrudt uddannelse. Vi vil derfor i det følgende se på nogle faktorer der kan have betydning for, hvorvidt de unge fuldender, stopper uddannelsen eller slet ikke forsøger at tage en uddannelse, set i lyset af om de har modtaget et tilbud om efterværn eller ikke.

5.2.5 Skift i anbringelsen (Didde)

Som vi ser det, er det en risikofaktor, at de unge oplever mange skift under anbringelsen, det gælder for så vidt både for de unge der har eller ikke har modtaget efterværn. I og med at de unge bliver placeret flere gange i plejefamilier og på døgninstitutioner resulterer også i, at de oplever flere skift i deres tidlige skoleforløb. Dette kan være med til at skabe et ustabil skoleforhold og en negativ uddannelsesopfattelse, som senere kan påvirke de unges lyst, engagement og drivkraft til at afslutte en evt. ungdomsuddannelse, da deres faglige niveau ofte ikke er tilsvarende deres jævnaldrende.

5.2.1.1 Anbragte unge med efterværn (Didde)

Danny med 4 skift i sin anbringelse fortæller om sit skoleforløb, "*[...] man vurderede faktisk, at jeg var begavet nok til at gå på en folkeskole, og der blev jeg så sendt ud og gik der i halvandet år [...] Så skulle jeg så flytte til det behandlingshjem [...] Problemet med stedet var så bare, så de ikke havde ressourcerne til det skole faglige [...] Så der manglede jeg rigtig meget skole fagligt*" (bilag 6; l. 233-240). Hans udsagn forklarer, at når man som anbragt barn oplever flere skift i sin anbringelse, kan dette have betydning for de unges skolegang, hvor det i Dannys tilfælde havde en negativ indvirkning, da opholdsstedet ikke kunne formå at opretholde hans faglige niveau. Han fortæller ligeledes, at han oplevede, at det ikke er et mål for opholdsstedet, at de unge skulle nå op på niveau tilsvarende deres jævnaldrende (bilag 6; l. 239-240). I forhold til Bourdieus feltbegreb, er denne

situation ikke et positivt socialt felt, der bidrager til at styrke og øge de unges kompetencer og resourcer eller kapitalvolume, da det modsat kan give de unge et negativt syn på sig selv og evner til at kunne lære at befinde sig i de sociale felter og læse disses koder, som de unge vil opleve, når de senere hen skal færdes i samfundets mange arenaer, som eksempelvis uddannelsessystemet (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 84-94). Morten med 11 skift i sit anbringelsesforløb fortæller, *"Det som det nok har, eller den største byrde jeg har hivet med mig, det er mit fuldstændig kaotiske skoleforløb. Så jeg blev kastet rundt fra eneunderviser til folkeskole, til Steiner skole, hvor at jeg til sidst, da jeg flyttede herop og startede på STX, det var satme svært"* (bilag 5; l. 68-71). Der viser sig nogle generelle tendenser for disse to unge, da de begge har oplevet modgang i deres tidlige skolegang i takt med, at de har måtte skifte skole pga. nye anbringelsessteder. Dog virker det i dette tilfælde ikke til, at det har haft en negativ konsekvens for hverken Danny og Morten, da de begge har gennemført henholdsvis en STX og en HF.

De andre unge har oplevet lignende med adskillige skift og gået på flere skoler og samtidig opnået resultater svarende til de ovenstående. De 4 unge, der har gennemført eller er i gang med deres ungdomsuddannelse, tillægger i forbindelse med uddannelsen, efterværnstilbuddet stor værdi, da de mener, at efterværnet har givet dem en støtte og vejledning til at gennemføre en uddannelse. Fra flere af informanterne hører vi positive beretninger om efterværnet, *"på alle måder, kun godt"* (bilag 6; l. 98-99), *"Det har været godt. Uundværligt. For at sige det meget firkantet, så har det været uundværligt"* (bilag 2; l. 273-274), *"til at få hjælp til nogle af de der ting, der var svære i skolen, det var fandme svært"* (bilag 1; l. 188-190). Efterværnet har, ifølge de unge, formået at skabe en tryk ramme, hvor de hver især har fået støtte og hjælp til at øge deres kapitaler, så de har været i stand til at indgå i uddannelsesfeltet. På sin vis kan man i dette tilfælde sige, at efterværnet har været med til at nedbryde den negative sociale arv, der muligvis kunne have fulgt disse unge i deres fremtid. Endvidere har efterværnet været med til at internalisere en ny virkelighedsopfattelse, hvor de unge, på baggrund af svigt i den primære socialisering, har lært at opfatte sig selv som medlemmer af det samfund, de lever i, og i høj grad kommet uden om den sociale stempeling, som anbringelsen kan medføre, som også Berger og Luckmann udtrykker det, *"Krøblingen og horeungen er, hvad de forventes at være ..."* (Berger og Luckmann, 2004; 207).

5.2.1.2 Anbragte unge uden efterværn (Didde)

Mathilde har oplevet 6 skift i hendes anbringelsesforløb. Hun beretter om sin oplevelse af de skift, der har været mellem hendes mor og hendes anbringelsessteder, ”*Jeg skiftede meget skole [...] Ikke nok med, at man blev kastet rundt ved plejefamilier, så havde jeg hele tiden et liv hjemme ved min mor og et liv hos mine plejeforældre, som også skulle hænge sammen. Så når man endelig var i skole, så havde man ro fra alt det kaos man havde været hjemme ved i weekenden hos ens biologiske forældre, og så kommer man hjem til de her rolige plejeforældre. Det kan man faktisk ikke finde ud af når det har kørt sådan. Så man dagdrømmer bare meget i skolen*” (bilag 7; l. 48-53). Dette har for Mathilde betydet, at hun har vaklet meget mellem forskellige videregående uddannelser, og som hun selv forklarer det, så har hun bare gjort som hun plejer (bilag 7; l. 72). Da hun har oplevet at blive kastet rundt mellem forskellige skoler, plejefamilier og børnehjem, har hun ikke oplevet at have en stabil opvækst, og dermed ikke haft et sikkerhedsnet, hun har kunnet støtte sig op ad. Flere af de unge kan opleve de mange anbringelsesskift som problematiske i deres allerede kaotiske liv, da der med et skift i anbringelsen som oftest også fører et skoleskift med.

De unge uden efterværn, har gennemsnitligt 4 skift i deres anbringelseshistorie. De mange skift i deres sekundær socialisering gør, at de unge ofte skulle finde sig til rette i de nye regler og normer, der opstår i mødet med et nyt felt. Dette gør sig dog også gældende for unge med et tilbud om efterværn. Disse skift er ikke ensbetydende med et negativt billede, da flere af disse unge har opnået et uddannelsesniveau på stadie med deres jævnaldrende eller højere, på trods af mange sammenbrud i anbringelsen (Bryderup & Trentel, 2012; 141).

Som sagt har disse unge gennemsnitligt været anbragt 4 forskellige steder gennem deres anbringelseshistorie, for flere af disse unge har det betydet, at de har følt sig som kastebolde og derfor ikke har kunne magte at starte på noget nyt i frygten for at skulle blive placeret et nyt sted igen. Denice forklarer, ”[...] *jeg blev kastet så meget rundt. Så til sidst gad man ikke rigtig at bygge noget op, sådan havde jeg det i hvert fald, ej hvor lang tid skal jeg være her, et år eller to*” (bilag 8; l. 120-123). Ligeledes forklarer Mathilde, ”*jeg ved det har været meget turbulent og det har også gjort, at da jeg blev voksen, så er jeg selv flyttet 11 gange, fordi jeg er blevet så vant til bare at kastes rundt*” (bilag 7; l. 41-43). De unge oplever deres skift som turbulente. Nogle af de unge mener, at det er fordi, de ikke har haft en primærperson, de har kunne støtte sig til, og som de først i deres senere liv, har søgt til for at kunne få en vejledning og støtte til at bearbejde de oplevelser de har måtte kæmpe med i deres vej gennem uddannelsessystemet. De unge fortæller i den forbindelse,

”Det gør bare et eller andet at have nogen at støtte sig op ad” (bilag 7; l. 137-138), *”det kunne jeg ikke leve uden. Det er et gratis tilbud for mig at komme”* (bilag 11; l. 175-176), *”De har virkelig hjulpet mig ... de hjalp mig med at indse, at jeg var mere værd”* (bilag 10; l. 288-290). De støtteorganisationer, disse unge har søgt til, har været med til at give de unge en tryghed og en støtte til at kunne komme videre i deres liv og starte på en uddannelse eller gennemføre den de er i gang med. I den forbindelse er der sket nogle ændringer i form af deres habituelle baggrund, da de tillærer sig nye syn på sig selv, sin verden og dets omgivelser, og disse positive erfaringer bliver indlejret i en ny livsbane i forbindelse med deres indtræden i uddannelsessystemet, hvor støtteorganisationerne de unge søger mod, er med til få betydning for, hvilke nye erfaringer og ressourcer de unge bliver bærere af (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 118).

5.2.6 Personlige problemers indvirkning på uddannelse (Didde)

En anden faktor, der kan have betydning for disse unges uddannelsesforløb, er de personlige problematikker, de unge har fået med sig gennem deres anbringelsesforløb. Ifølge SFI's rapport *Efterværn for tidligere anbragte unge*, kan de unge opleve vanskeligheder i forhold til deres anbringelse i form af psykiske problemer, der eksempelvis er psykiske lidelser som påvirker deres uddannelsesmuligheder (Mølholt et al. 2012; 20). Disse vanskeligheder kan opstå i forbindelse med de svigt de unge har oplevet tidligere i deres liv, og de høje forventninger samfundet stiller til dem. Vi ved fra tidligere, at de unges svigt i den primære socialisering kan forårsage, at de føler sig svigtet, efterladte eller ensomme og står alene med de mange valg og problematikker, de står overfor i overgangen til deres voksne tilværelse (Mølholt et al. 2012; 20).

Som tidligere nævnt kan den familiære baggrund have betydning for disse unge, da flere af de unges forældre ligeledes lider af forskellige psykiske lidelser, heriblandt alkoholmisbrug, depressioner og lignende. Disse lidelser har for nogle af vores informanter resulteret i, at de har fået samme lidelse, dog ikke i lige så høj grad som deres forældre. Dette kan blandt andet være grunden til, at nogle af disse unge er endt i en uddannelsesmæssig restgruppe, da de ikke har formået at få resocialiseret deres habituelle baggrund. Dog har flere af de unge formået at bryde denne negative habitus gennem deres anbringelsestid, og den støtte de har modtaget efter endt anbringelse.

5.2.6.1 Anbragte unge med efterværn (Didde)

Blandt disse informanter er nogle af de mest fremtrædende lidelser misbrug, angst og depressioner. Især blandt to af informanterne giver det et tydeligt billede på, at deres lidelser har påvirket deres

uddannelsesforløb. Carina med tre skift, *"Jeg led meget af angst og depression og var selvskadende og alle de ting der"* (bilag 4; l. 53-54). Dette forårsagede, at hun havde en meget grænseoverskridende adfærd og havde svære problemstillinger, og derfor ikke kunne gennemføre sin erhvervsuddannelse på landbrugsskolen. Ligeledes fortæller Ditmar med tre skift, at han var træt af det hele og havde et hashmisbrug (bilag 3; l. 27). Endvidere fortæller han, at han har en tendens til at komme i et miljø, der ikke er godt for ham. Ud fra Bourdieus begreb om felter kan man i den forbindelse tolke, at Ditmar har fundet et felt, hvor han har kunnet være sig selv, og dermed har formået at have en relation til det givne felt, hvor eksempelvis stoffer har givet adgang til feltets fordele og goder (Bourdieu & Wacquant, 1992/1994; 84).

For disse unge har deres lidelser betydet, at deres uddannelsesforløb har været ustabil, da de har forsøgt at tage en uddannelse, men har været nødsaget til at stoppe igen og derfor er havnet på kontanthjælp. Carina beretter om, hvordan hun oplever presset fra samfundet som en tung byrde, *"[...] samtidig bliver du slået oven i hovedet af systemet. Den er svær"* (bilag 4; l. 211). Eftersom Carina ikke har været i stand til at indgå i uddannelsessystemets mange felter og leve op til samfundets krav om uddannelse, har hun gennem egne oplevelser fået en samfundsopfattelse af, at samfundet mener, at alle, der er på overførselsindkomst vil snyde systemet og undgå at få en uddannelse eller et arbejde (bilag 4; l. 182). Disse citater udtrykker, at Carina ikke psykisk er i stand til at gennemføre en uddannelse og dermed opnå en følelse af ikke at være tilstrækkelig. Den måde, hvorpå hun føler sig opfattet som tidligere anbragt med psykiske problemer, er medvirkende til, at hun også opfatter sig selv lige sådan, hvilket, ifølge Berger og Luckmann, kan føre til en social stemping og give nogle problematikker i forhold til den unges socialisering (Berger & Luckmann, 2004; 207).

Morten har siden, han færdiggjorde sin STX i 2012, været på kontanthjælp. Han forklarer det således, *"Jeg blev færdig i 2012, og siden da har jeg arbejdet med en masse angst problemer, jeg er blevet diagnosticeret skizofren selv, men de er ikke helt sikre på om det er skizofreni eller PTSD. Så lige nu er jeg i gang med en masse samtale forløb med psykologer og psykiatere, mens jeg prøver ligesom at få mit liv under kontrol"* (bilag 5; l. 17-20). Dette bevidner ligeledes, at de unges tilstande kan påvirke deres videre forløb i uddannelsessammenhænge, og med hjælp fra eksempelvis psykologer og psykiatere kan dette, ifølge Berger og Luckmann, føre til en social kontrol for samfundet, der skal sikre, at de unge ikke oplever en afvigelse fra samfundet, da dette kan være en skade for den unges selvopfattelse (Berger & Luckmann, 2000; 133).

5.2.6.2 Anbragte unge uden efterværn (Didde)

Blandt disse unge har flere af dem psykiske lidelser i form af ADHD, angst og stress m.m. Særligt for Denice, Clara og Michelle har de alle en lidelse, der gør, at de har haft nogle problematikker og udfordringer i deres uddannelsesforløb. Denice forklarer, at efter hun startede på Teknisk Skole, måtte stoppe, fordi hun begyndte at blive meget indelukket. Hun valgte i den forbindelse at flytte fra sin plejefamilie og fik sig en læreplads (bilag 8; l. 112-124). Ligeledes fortæller hun senere, at efter hun flyttede hjemmefra, måtte hun stoppe på sin læreplads, da hun fik en depression, hvor hun senere fik konstateret ADHD, Borderline og ordblindhed (bilag 8; l. 218-220, 244-246). Clara forklarer, at hun måtte tage orlov på sit studie, da hun begyndte at gå ned med stress (bilag 10; l. 106-107). Samtidig udtaler Mette, *“[...]jeg begyndte at få sådan lidt angst [...]jeg kunne godt mærke jeg hele tiden var bange for der kom nogen, jeg skulle have skæld ud, eller jeg gjorde noget forkert”* (bilag 11; l. 118-121).

Tidligere anbragte unge har i deres tidlige leveår oplevet forskellige former for omsorgssvigt, vold og afvisninger fra deres primære omsorgspersoner. De har således nogle svære opvækstvilkår at bære rundt på, som kan have langvarige konsekvenser for dem fremadrettet (Jakobsen et al. 2010; 22, 25-27). Dette kan være medvirkende til, at de unge senere hen får psykiske lidelser og problemer, da disse som ofte er påvirket af den unges habituelle baggrund. De fleste af de unges forældre har samme psykiske lidelse som de unge selv, dog er det vigtigt at understrege, at dette ikke nødvendigvis behøver at være et tilfælde for alle (Jespersen & Sivertsen, 2005; 53).

Forskningen peger også på, at nogle unge med en svag social og psykisk baggrund, som kan være skyld i de unges psykiske problemer, kan formå at bryde den negative habituelle baggrund, som dog først kan siges at være opnået, når det lykkes for den unge at opnå en kapitalvolume, der er stærkt nok til at kunne lykkes i uddannelsessystemets mange felter. Clara er her et godt eksempel på at bryde med den negative habitus, da begge hendes forældre er psykiske syge, *”Så gennemførte jeg så gymnasiet til sidst, det var så lidt på må og få må jeg nok indrømme. Så startede jeg på ingeniør uddannelsen”* (bilag 10; l. 73-74). Alligevel fortæller hun, at hun på et tidspunkt i sit liv var langt ude af kontrol og fyldt med psykiske smerter, der gjorde at hun ikke var i stand til at være alene, men alligevel klarede det (bilag 10; l. 245-247). Det samme gør sig gældende for Mathilde, hvis mor var alkoholiker, *”[...]jeg startede med at tage en handelsskole [...]og jeg arbejder frivilligt for noget der hedder Børnetinget, hvor jeg er skribent [...]”* (bilag 7; l. 71-77). Disse to unge piger er begge gode eksempler på, at den omtalte resocialisering i nogen grad er lykkedes, da de begge

har formået at omstille sig fra deres habituelle baggrund. Dog vil deres tidligere erfaringer have en indflydelse på deres resocialisering, da de unge vil opleve, at de erfaringer, de har gjort sig i den primære socialisering, ikke kan relateres til nye erfaringer. For at de unge skal lykkes med denne resocialisering, er det vigtigt, at de unge er motiveret til at indgå i nye socialiseringsfelter, så deres tidligere habitus kan nedbrydes, for dermed at danne en ny, der har en samfundsopfattelse, der giver de unge nye muligheder for at begå sig i det givne samfund (Berger & Luckmann, 2000; 188-200). Ifølge Bourdieu kan dette også medføre åbenhed overfor nye indtryk, der kan skabe en ny forståelse hos de unge (Bourdieu, 1994/2004; 22-26).

5.3 Overgangen efter endt anbringelse (Ann-Dorthe)

De unge forlader ikke deres anbringelsessted fordi de, som tidligere nævnt, føler sig rustet eller klart til at træde ind i voksentilværelsen, men på grund af, at de har nået myndighedsalderen og dermed ikke længere hører ind under børnesystemet. Forskningen viser, at et flertal af disse unge oplever denne tid som en sårbar og udfordrende periode i deres liv, hvor de skal finde fodfæste med hensyn til egen bolig, uddannelse, job med videre (Stein, 2005) (Bryderup & Trentel, 2012; 30-31) (Rasborg, 2013; 13-14). Forskningen viser endvidere, at disse unge står overfor store udfordringer i forhold til at skulle ud bo selv og lære at stå på egne ben end deres jævnaldrende. Det drejer sig i høj grad om, at anbragte unge ikke har det samme sikkerhedsnet efter deres anbringelse i form af forældre, venner, familie m.m. (Mølholt et al. 2012; 79-96). Modsat anbragte unge, har de jævnaldrende unge som oftest stor indflydelse på, hvornår de vil og føler sig modne til at flytte hjemmefra samtidig med, at de sædvanligvis har en stabil og hyppig kontakt til forældrene. For anbragte unge er overgangen almindeligvis langt fra glidende, da den praktiske og psykologiske støtte fra både forældrenes, og ofte anbringelsens side er langt væk.

Efterværnet indtrådte i Serviceloven i år 2001 med det formål at sikre tidligere anbragte unge i alderen 18-23 år, en positiv overgang til et selvstændigt voksenliv med uddannelse, arbejde og bolig (Mølholt et al. 2012) (Jakobsen et al. 2010). Ifølge en forskningsrapport fra NOVA, præsenteres der to forskellige perspektiver på systemets rolle i efterværnsindsatserne, som fremhæves som en givende velfærdstjeneste for de unge (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008). For det første kan systemets rolle betragtes som omsorgsgiver for de unge ud fra en forældrelignende rolle. For det andet er statens rolle også at klargøre og forberede de unge til mødet med det sociale system, hvor fremtidsperspektivet er på individuelt ansvar, selvstændighed, udvikling, beskæftigelse m.m. (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008) (Reid, 2007).

Vi ønsker herudfra at belyse, ud fra informanternes egne fortællinger om deres livssituation, hvordan de anbragte unge i efterværnet klarer sig sammenlignet med de anbragte unge der ikke har fået det tilbudt. Vi vil i analysen prøve at samle nogle af de centrale opmærksomhedspunkter i de 11 anbragte unges beretninger om perioden efter anbringelsens ophør.

5.3.1 Anbragte unge uden efterværn (Ann-Dorthe)

5.3.1.1 Systemet slippes (Ann-Dorthe)

Flere af de unge fortæller, at de glædede sig til at flytte for sig selv og komme på afstand fra de voksne, der gennem mange år har kontrolleret dem og holdt dem i stramme tøjler under anbringelsen. Et stort flertal af de unge har oplevet nogle problematiske og traumatiske anbringelsesforløb, samt flere skift gennem deres opvækst. De har dermed, som tidligere nævnt, ikke gennemgået en fuldendt resocialisering, da deres relation til de nye betydningsfulde andre ikke har haft den nødvendige følelsesmæssige tilknytning til personalet eller plejefamilierne. De har derimod i højere grad gennemgået en sekundær socialiseringsproces, hvad enten det er hos plejefamilien eller på døgninstitutionen, hvor de har måtte tillære sig de nødvendige normer og værdisæt, og de daglige rutiner og pligter for at kunne integreres på døgninstitutionen eller i plejefamilien.

Mette har været anbragt hos en plejefamilie fra hun var 7 til 16 år, og beretter om en traumatisk anbringelse med, som hun udtrykker det, meget undertrykkelse og psykisk terror. I forlængelse heraf fortæller hun, "*[...] jeg har ligesom formået at kunne overleve. Det har været meget groft og også vold. Men jeg har forstået, at sådan er det, og fået det vendt til mine fordele nu, men der er selvfølgelig ting man skal arbejde på*" (bilag 11; l. 77-79). Hun udtrykker et ønske om at have brug for et frirum og ikke at skulle forholde sig til voksne mennesker (bilag 11; l. 116-118), "*Jeg var enormt glad, og det var det bedste der var sket på det tidspunkt*" (bilag 11; l. 123).

Mathilde fortæller ligeledes, hvordan hun gerne bare ville ud af systemet og leve sit eget liv og klare sig selv (bilag 7; l. 110-111). "*Det var mega fedt. Ej jeg glædede mig. Det var mig selv der besluttede, at jeg ikke ville bo ved plejefamilien mere. Det var mig der sagde, at når jeg bliver 18, så vil jeg ud og bo, og jeg vil ikke have nogle, der får penge for mig mere, jeg vil gerne klare mig selv*" (bilag 7; l. 59-61).

Denice beretter om lettelsen over ikke at skulle være anbragt længere, "*For det første var det for mig lidt en lettelse fordi jeg har været anbragt alle de år, men jo, der var ikke lige nogle der havde fortalt en hvor mange ting der lige skulle til for at køre et hjem, og hvad der egentlig skal til*

og sådan. Så fra lige pludselig at stå og sige til sig selv, helt sikkert jeg har min egen lejlighed, til at tænke på toiletpapir, lokumbørste, opvakseting og sådan noget. Så det var en stor omvæltning [...]” (bilag 8; l. 155-159).

Beretnelserne vidner om en ønsket løsrivelse fra deres anbringelse og systemet generelt, som har fulgt dem gennem mange år og for nogle hele livet. De unge, der har levet under meget stramme og kontrollerede forhold, har set frem til at komme ud og være sig selv og dermed komme på afstand fra voksne. Gennem deres opvækst har disse unge været afhængige af hjælp fra det sociale system. Men ikke nok med at de skal ud og stå på egne ben og have deres egen voksentilværelse, de afslutter også deres klientforløb.

5.3.2.2 Udfordringer mødes (Ann-Dorthe)

Flere af de unge har i første omgang haft en glæde for at bo selv og slippe systemet, men efterfølgende udtrykker samtlige af de anbragte unge uoverskueligheden og udfordringerne ved at bo selv og følelsen af en manglende parathed til at skulle stå på egne på.

Mathilde fortæller om, hvordan hun slet ikke følte sig rustet til at stå på egne ben som 18-årig. På nogle områder følte hun sig som én på 90 og på andre områder som, en der var 9 år, ”På den ene side var jeg mega gammel og på den anden side var jeg et lille barn, og det hang slet ikke sammen. Så det var svært at få det til at fungere, både økonomisk, men også psykisk” (bilag 7; l. 148-150). I forlængelse heraf beretter hun om, at der var mange ting hun ikke havde lært eller fået fortalt, ”Jeg havde så bare ikke lige lært alle de ting som man nu skulle, og der var ikke nogen der havde fortalt de sociale koder, for eksempel at man giver en flytte bager når der er nogen, der har flyttet for en” (bilag 7; l. 61-63). ”[...]Og sådan noget med ikke at optage lån, og sørge for man har flere penge efter den 5. og sådan. Det er sådan noget man lige skal lære. Og der er altså ikke nogle der kommer og redder en. Man står altså bare helt alene. Så det er ikke nemt” (bilag 7; l. 66-69).

Denice fortæller om følelsen af pludselig at stå helt alene ved anbringelsens ophør, og skulle klare og sætte sig ind i alting selv, ”Jeg følte mig efterladt. Et eller andet sted har jeg altid følt mig lidt som en kasteboldt, og lige pludselig var jeg sparket helt væk. Følte mig fuldstændig alene” (bilag 8; l. 176-177). Hun beretter om, hvordan hun konstant har været vant til at plejefamilier/institutionspersonale har været over hende, for så pludselig at stå helt alene, ”[...]hvordan fanden klarer du lige det, også med job og fagforening og alle de der ting. Der er aldrig nogensinde nogen der har fortalt mig noget som helst. Så det har bare været at lære det på den hårde måde” (bilag 8; l. 181-182).

Mette beretter endvidere om uoverskueligheden ved pludselig at skulle være voksen og stå på egne ben, *”Det kom som et chok alt det man pludselig skal tage sig af”* (bilag 11; l. 185). *”...det var bare svært at skulle fastholde at være voksen og skulle have en stabil hverdag med rengøring og madlavning og skole, og det lykkedes heller ikke”* (bilag 11; l. 123-125).

Ud fra ovenstående udsagn giver både Mathilde, Mette og Denice udtryk for, hvordan de har stået med nogle store problemer og udfordringer efter endt anbringelse. De har slet ikke været forberedt på at skulle ud at bo selv og klare alt det en voksertilværelse medfører.

Clara giver udtryk for, hvordan hun også har følt sig alene og svigtet, efter hun flyttede fra sin plejefamilie og stod med mange ting selv. Hun hørte slet ikke fra dem efter flytningen, og efter et halvt år ringede hendes kæreste til dem, *”Så var der så en kæreste jeg havde, som kontaktede min plejemor fordi han godt kunne se, at jeg ikke helt kunne klare det der med at være så ung og ikke have nogen familie”* (bilag 10; l. 95-96). *”Men så begyndte jeg at gå ned med stress, fordi jeg ikke kunne klare at være så meget alene”* (bilag 10; l. 106-107).

Hver af de 4 informanters udsagn vidner om en ensomhed efter anbringelsen, hvor kontakten til plejefamilien stor set er forsvundet. De tidligere anbragte unge står således med en række sociale behov, som er svære at håndtere alene i dagligdagen, i form af skolegang, uddannelse, boligforhold og økonomi, grundet deres habituelle baggrund som blandt andet har medført psykiske lidelser, et fraværende eller svagt netværk og lignende. Endvidere giver flere udtryk for, at de ikke har fået tillært sig de praktiske færdigheder, der skal til for at klare tilværelsen.

Ud fra Mørchs artikel (2010b) markeres vigtigheden af, at nutidens unge har de nødvendige færdigheder og kompetencer, som værdsættes af samfundet til at kunne mestre tilværelsen og klare sig i det senmoderne samfund med dets krav om individualisering (Mørch, 2010b). Ovenstående udsagn giver ikke et billede af, at disse anbragte unge har tillært sig de fornødne færdigheder og kompetencer, samt sociale spilleregler til at kunne overskue det sociale liv efter endt anbringelse. Dette kan resultere i, at de unge i værste fald falder fra og ikke bliver inkluderet i samfundet, i forhold til eksempelvis at få taget en uddannelse og komme ud på arbejdsmarkedet. De er således dårligere stillet fra begyndelsen af (Carr, 2006; 22-56).

5.3.2.3 Manglende Netværk (Ann-Dorthe)

Den kaotiske og uoverskuelige indgang til voksenlivet skyldes i høj grad, at de unge føler sig ensomme og efterladte, da mange af de unge har et manglende eller begrænset netværk at støtte sig til (Wade, 2008). Dette resulterer i, at de unge ofte står alene efter anbringelsens ophør, hvilket er en

oplevelse de fleste af informanterne kan nikke genkendende til. De får en oplevelse af, at der ikke er nogen, der holder af dem, og de har i høj grad manglet nogle at snakke med og komme til samt at dele frustrationer og glæder med i hverdagen.

Clara fortæller om, hvordan hun ikke havde nogle, der holdte kontakt til hende da hun flyttede hjemmefra. Hun hørte ikke fra hendes daværende plejefamilie, medmindre hun selv ringede til dem, og de kom aldrig at besøge hende. Relationen til plejefamilien endte derfor meget brat, "[...] jeg havde ikke nogle der holdt kontakt til mig efter jeg flyttede hjemmefra" (bilag 10; l. 162-163). "Jeg havde brug for en der kunne give mig et kram og sådan, jeg havde ingen at tale med om de ting der skete" (bilag 10; l. 245-246).

Mathilde udtrykker ligeledes følelsen af at stå alene. Hun havde ikke andre end sin kæreste at kunne støtte sig til. De veninder hun havde, ønskede hun ikke skulle kende hendes baggrund, så dem kunne hun ikke komme og støtte sig til, "[...] jeg havde faktisk ikke nogen ud over min kæreste. Så ingen voksenkontakt. Så det var ikke nemt. Jeg var helt for mig selv." (bilag 7; l. 242-243).

Denice beretter ligeledes om uoverskueligheden ved at skulle klare alting selv uden nogen form for støtte, "[...] jeg har ikke haft nogen at snakke med og komme tilbage til og dele mine frustrationer og gode oplevelser med. Der har bare ikke været nogle, der har bare kun været mig" (bilag 8; l. 236-238) "Jeg kunne simpelthen ikke overskue de der ting, jeg kunne ikke klare det. Jeg vidste ikke hvordan jeg skulle klare mig" (bilag 8; l. 245-246).

Mette fortæller, hvordan hun ofte har haft brug for en far eller mor at kunne ringe til i forhold til hjælp, støtte og råd, "[...] jeg kan bare huske jeg manglede den der voksenkontakt. Jeg kunne ikke rigtig bruge min far til noget, og min mor var ikke rigtig eksisterende. Og jeg havde to plejeforældre, hvor jeg ikke snakkede med den ene, og de andre kunne ikke fordrage mig. Så jeg var lidt alene i verden" (bilag 11; l. 147-151).

Dan oplevede derimod, som den eneste af vores informanter uden efterværn, en god støtte i overgangen til voksenlivet. Han blev overflyttet til en ny plejefamilie efter 10 år ved den forgående, som han på mange måder ikke synes om. Den nye plejefamilie blev han rigtig glad for, som også er medvirkende til, at overgangen er gået godt, "Det var bestemt ikke noget problem overhovedet" (bilag 9; l. 125). Han giver udtryk for, at han har brugt plejefamilien rigtig meget efter, han flyttede for sig selv og har ofte været derude og spise efterfølgende. Ligeledes har han et godt forhold til sin storesøster, som han også har kunne få hjælp og støtte hos, "Altså der var meget ved det økonomiske jeg ikke vidste noget om. For eksempel licens og skat. Hvordan man tjekkede skat har jeg aldrig hørt noget om. Så det måtte min søster hjælpe mig med" (bilag 9; l. 137-139). I Dans tilfælde har

afskeden fra plejefamilien og begyndelsen på voksenlivet været uden konflikter, hvilket har betydet, at han har fået en stabil støtte fra plejeforældrene ved flytningen og årene efter.

I både Clara, Denice, Mathilde og Mettes tilfælde er det tydeligt, at en manglende voksenkontakt har været medvirkende til, at de har følt sig ensomme og meget alene efter anbringelsens ophør. De udtrykker alle, hvordan de har manglet en stabil voksenkontakt og nogle, der holdte af dem. Clara udtrykker, hvordan hun har manglet og ville ønske at have nogle mennesker i hendes liv, som elsker hende for den, hun er (bilag 10; l. 316-317). I forlængelse heraf peger forskningen også på et væsentligt behov for en stabil og vedvarende voksenkontakt, som kan være afgørende for en god overgang til en selvstændig voksentilværelse (Jakobsen et al. 2010) (Storø, 2005). Det får således en afgørende betydning for alle, at have nogle betydningsfulde andre de unge har en tillid til. Oplevelsen af at man ikke hører til nogen steder, har begrænset netværk eller fuldstændig er overladt til sig selv påvirker de unges opfattelse af sig selv og deres omgivelser. De unge står, som sagt, meget alene, hvilket kan påvirke de unges sociale kapital, der kan have den konsekvens, at de unge ikke oplever succes omkring sig selv og sit netværk samt ikke lærer eller formår at aflæse samfundets sociale koder. Hvis de unge ikke indgår i forskellige sociale fællesskaber, kan dette ligeledes være hindrende for, at de unges kulturelle og økonomiske kapital bliver styrket. De unge indgår ofte ikke i interaktion med betydningsfulde andre, der kan give dem adgang til, at de får mulighed for at øge deres kapitalformer, som er en afgørende faktor for de unges videre færd i voksenlivet, da mængden af kapitaler har betydning for den unges placering i de sociale felter (Bourdieu & Wacquant, 1992/1996; 104-105).

5.3.2 Anbragte unge med efterværn (Ann-Dorthe)

5.3.2.1 Lempelse af systemet (Ann-Dorthe)

De seks tidligere anbragte unge, der har modtaget efterværn, har modtaget et tilbud i form af udslusning og/eller i form af en fast kontaktperson. Begge foranstaltninger indebærer en støtte og hjælp til, at de unge kan stå på egne ben, og en målsætning om at gennemføre en uddannelse og komme på arbejdsmarkedet, opnå stabile boligforhold, udvikling af netværk og undgå at komme ud i kriminalitet eller misbrug (Jakobsen et al. 2010; 62-65). Dermed bliver efterværnet, som Søren Skjødt fra FADD udtaler i en pressemeddelelse, således en investering i fremtiden, ligesom anbringelsen også har været (SL, 2013).

På sammen måde som de unge, der ikke har modtaget efterværn, har disse unge også glædet sig til at skulle ud og bo i egen lejlighed, og selv kunne bestemme og have indflydelse på deres til- og fravalg. Til forskel fra de anbragte unge uden efterværn, slipper disse unge ikke systemet fuldstændigt. De fortsætter med at have en tilknytning til systemet, men i mindre grad end tidligere. Både tilbuddet om udslusningslejlighed og/eller kontaktperson tilbyder de unge en hjælp og støtte til diverse praktiske gøremål og de udfordringer, der skulle opstå i overgangen til en selvstændig voksentilværelse.

Morten beretter om en opvækst uden for hjemmet med 11 forskellige skift i sin anbringelsestid. Han glædede sig til endelig at kunne slå sig ned og have sit helt eget, *”Altså jeg elskede det. Jeg har altid godt ville have mit eget. [...] Jeg var glad for at have mit eget sted, hvor jeg kunne hænge ud, have mine egne plakater på væggene og sådan nogle ting. Og det er jeg stadigvæk rigtig glad for”* (bilag 5; l. 190-193).

Ditmar fortæller ligeledes om, hvordan han gerne ville væk fra sit pædagogiske opholdssted og have sit eget, da det fyldte meget at bo så mange mennesker sammen og hele tiden møde forskellige pædagoger, *”Det var helt vildt befriende, og komme ud og være sin egen chef, i stedet for at der er nogle der bestemmer, hvordan det hele det skal foregå”* (bilag 3; l. 47-48). På samme måde udtrykker Nina følelsen af, hvor dejligt det var at bo selv og komme væk fra de små rollinger (bilag 2; l. 161).

Danny beretter om en lettelse ved at slippe systemet og fortsat have nogle omkring sig i lejligheden, så det ikke blev for ensomt at bo selv. Samtidig roser han den mulige hjælp og støtte fra personalet, som var til rådighed, *”[...]vi blev installeret mig og to andre drenge fra stedet i den her udslusningslejlighed, og det var sku fedt at slippe det her opholdssted, det her, hvad kan man sige, den her nurse rolle for pædagogerne, som der havde været i alle årene, og alligevel selv skulle til at klare ting og fik ansvar for nogle ting. Vi fik selv ansvar for økonomien, det var mig der stod for den, og vi fik ansvar for at lave mad, med hjælp fra pædagoger selvfølgelig. Men det var fedt på alle måder”* (bilag 6; l. 87-92).

Fælles for både de anbragte unge, med eller uden efterværn, er at de alle har et ønske og en glæde for at løsrive sig fra sin anbringelse og de voksne, der har kontrolleret dem og deres hverdag. De har alle haft tanken om en befrielse og lettelse ved at komme ud og stå på egne ben efter endt anbringelse. Denne løsrivelse stemmer også overens med den eksisterende forskning på området, hvor de unge karakteriseres som foranstaltningstrætte, trætte af at være klienter i et system og trætte af, at andre bestemmer over dem (Jakobsen et al. 2010; 92-94).

5.3.2.2 Udfordringer imødekommes (Ann-Dorthe)

Overgangen til en selvstændig voksentilværelse begynder brat for unge, der ikke modtager efterværn efter endt anbringelse, hvorimod overgangen foregår mere gradvis under et efterværnstilbud, hvor der løbende er støtte og hjælp at hente fra det sociale system (Jakobsen et al. 2010; 103-104).

Nina kom i udslusningslejlighed, da hun var 18 år, og fik ligeledes tildelt en kontaktperson, *"[...] de var jo og besøge mig to gange i ugen, og så var jeg jo også herude og få mad og sådan. Og det var også hver torsdag"* (bilag 2; l. 265-266). Det hun havde behov for støtte til var hjælp til at styre økonomien, læse kommunale breve og komme af sted i skole om morgenen, *"[...] mest det administrative eller hvis jeg skulle ned til et møde på kommunen, så havde jeg meget brug for der var en anden til at høre det, det får jeg stadigvæk hjælp til [...] jeg har haft min tidligere kontaktperson med til nogle møder, bare for at have et ekstra sæt øre"* (bilag 2; l. 179-183). På samme vis oplevede Ditmar at komme i en udslusningslejlighed som 17-årig med tildeling af en kontaktperson, der kom og så til ham og hjalp med det praktiske en tre-fire gange i ugen. En støtte, der har gjort hverdagen mere overskuelig, *"[...] der er kommet lidt mere tjek på det hele [...] så det er blevet meget mere målrettet, eller hvad skal man sige. Vi er her nu, og hvor skal vi hen, og hvad vi gerne vil"* (bilag 3; l. 56-58).

Morten flyttede i egen lejlighed som 17-årig og fik tildelt en kontaktperson gennem Netværket, som er et værested, hvor han kan komme så tit han vil. De udfordringer han havde var at få styr på økonomien, hjælp til at komme i skole og komme ud blandt mennesker, *"Jeg kom i det hele taget ikke så meget ud. Jeg pjækkede meget fra skole, bare for at blive hjemme, ikke for at lave noget, bare for at være hjemme"* (bilag 5; l. 36-37). Som Morten udtrykker det, har Netværket og hans kontaktperson åbnet mange døre og været en solid støtte, *"[...] vi havde otte timer i ugen mig og min kontaktperson, hvor vi så mødte og gjorde en masse praktisk. Fik gjort rent og ryddet op og sådan nogle ting"* (bilag 5; l. 121-122) *"[...] og så tog vi i bio, zoologisk have, eller i svømmehal og sådan nogle ting. Han fik mig ud omkring andre mennesker"* (bilag 5; l. 38-39).

Rene kom i udslusningslejlighed som 18-årig og kom et år efter i egen lejlighed med en kontaktperson tilknyttet. En kontaktperson han benyttede sig meget af og havde tillid til, *"Jeg er blevet tildelt nogle timer i ugen, i starten fire timer og det er blevet mindre og mindre. Og det har jo været sådan noget med at snakke om, hvordan det går og om der er styr på tingene, det praktiske og er der styr på skolen, er du glad, hvordan har du det. Måske over en kop kaffe eller noget frokost"* (bilag 1; l. 161-164). Rene havde særligt brug for hjælp til at styre sin økonomi og støtte til at møde

op og få lavet sine ting i skole; *”Der var da lige en periode, hvor jeg var træt af at gå i skole og hvor jeg var tæt på blive smidt ud af gymnasiet, fordi jeg ikke kunne finde ud af at møde op og lave mine ting. Der fik min kontaktperson også guidet mig igennem, og bad mig om at gøre det færdigt, fordi det andet var ikke godt”* (bilag 1; l. 175-178).

Ud fra ovenstående udsagn er det tydeligt, at der gives udtryk for en god overgang med en tilpas mængde af støtte, der tager udgangspunkt i de unges individuelle behov. Det udtrykkes klart fra alle informanterne, at det har været rart at have sit eget og selv kunne bestemme, men samtidig også at have en stabil støtte at læne sig op af, når der var behov for det uden at føle sig overrumplet, som Rene udtrykker det (bilag 1; l. 198). Forskningen peger også på, at en gennemgående solid voksenkontakt er af væsentlig betydning i overgangen til et selvstændigt voksenliv for tidligere anbragte unge (Storø, 2005; 100-102) (Jakobsen et al. 2010; 107-112). I forlængelse heraf markerer Storø i sin ph.d.-afhandling, at anbragte unge der har haft en nær relation til en engageret voksen over tid, vil have en mere succesrig overgang til en selvstændig voksentilværelse efter endt anbringelse (Storø, 2005).

5.3.2.3 Socialt netværk (Ann-Dorthe)

Ud fra det forgående afsnit blev vi gjort opmærksom på den betydning det har for tidligere anbragte unge at have en stabil og følelsesmæssig tilknytning til en voksen, som de vil og tør åbne sig overfor. Samtlige 6 informanter har, foruden modtagelse af et efterværnstilbud om udslusningslejlighed/forlængelse af ophold/tilknytning til værested, fået tilknyttet en kontaktperson, som de omtaler meget positivt og mener har hjulpet dem til, hvor de er i dag.

Morten beretter om, hvordan Netværket har hjulpet ham, og den glæde han har haft for den støtte. *”Der var Netværket der altid, jeg kunne ringe til dem 24/7”* (bilag 5; l. 120). Han giver ligeledes udtryk for, hvordan Netværket og kontaktpersonen derfra har givet ham en tryghed og en familiefølelse. En tryghed som en god ven eller et familiemedlem også kunne have gjort, *”[...]de har givet en kæmpe tryghed ved at vide, at hvis jeg kommer til skade, så er der en på den anden side af telefonen der vil lytte”* (bilag 5; l. 159-161). *”[...]Netværket er en kæmpe hjælp, og den har hjulpet mig”* (bilag 5; l. 116).

Nina omtaler ligeledes den familiefølelse, hun har følt og hendes frygt for at skulle miste sin kontaktperson, da beslutningen blev taget om, at hun skulle i en udslusningslejlighed; *”...jeg var grædefærdig ... min tidligere kontaktperson sagde til mig, Nina, lad være med at tænke vi bare*

slipper dig, vi kan da ikke undvære dig, selvfølgelig får du lov til at komme her” (bilag 2; l. 232-236).

Danny beretter om, hvor rart det var, at der altid var nogle at snakke med, da han kom ud i en udslusningslejlighed sammen med to andre drenge og havde pædagoger, der stod klar til at give en hjælpende håne, *”[...] det var fedt det her med, at jeg altid havde en jeg kunne snakke med, det var nok egentlig det jeg brugte det mest til, det med man ikke var alene, at der altid var en i nærheden man kunne snakke med, det var vigtigt for mig lige i den her periode i mit liv”* (bilag 6; l. 92-95). I forlængelse heraf udtaler han også, hvordan der blev taget hånd om den fysiske omsorg, varme på radiatorerne, mad på bordet og lignende. Det var basale ting, der gjorde han fik taget sig en uddannelse, *”[...] alle de her ting der er basale for alle mennesker, men som var vigtig for mig, for, at jeg kunne puste mig op til at finde overskud til at finde en uddannelse. [...] om jeg havde taget så stor en mundfuld som at tage redder-uddannelsen, hvis jeg havde siddet for mig selv i en lejlighed, det tror jeg sku ikke”* (bilag 6; l. 99-103).

Carina fik hendes anbringelse forlænget og kom herefter ud i egen lejlighed som 20 årig, uden tildeling af en kontaktperson til at begynde med. Hun oplevede det som skræmmende og følte sig meget alene, *”Jeg kunne godt have haft brug for en jeg havde tillid til ... så jeg ikke følte jeg stod fuldstændig på bar bund og alene og lost i verden og mærkelig og psykotisk”* (bilag 4; l. 156-158). To år senere fik hun tildelt en kontaktperson, som har hjulpet hende videre. Det er en person hun har tillid til, og som har fokus på hendes problemer, *”Jeg bruger hende meget til at tale med og kunne ringe til på hvilke som helst tidspunkter. Nogle gange har jeg også haft ringet til hende midt om natten, hvor jeg har været pisse ulykkelig, og det har hjulpet mig lige at få en snak med hende, fremfor at gå ud og skærer i mig selv ... hun har givet mig nogle oplevelser og hjulpet mig igennem samtaler med min sagsbehandler”* (bilag 4; l. 118-122).

Ud fra Berger og Luckmanns teori kan det udledes, at informanterne har fået skabt en følelsesmæssig tilknytning til deres kontaktperson, som har været medvirkende til en løbende resocialisering ved at omforme individets subjektive virkelighed. Omformningen af den subjektive virkelighed foregår, som sagt, ved en stærk følelsesmæssig tilknytning til vedkommende, hvor løbende samtaler og en vedvarende relation kan føre individet ind i den nye virkelighed og bestemme nye virkelighedspræg (Berger & Luckmann, 2000; 171-188). De anbragte unge har haft en tillid til deres kontaktperson, og samtlige kontaktpersoner har givet de anbragte unge en større tro på dem selv, hjulpet til i forhold til uddannelse, lyttet til de unges problematikker og udfordringer samt taget udgangspunkt i deres individuelle behov. Som forskningen også peger på, udtrykker informanterne et

essentielt behov for voksenkontakt, hvor kontaktpersonen kan bidrage til og være afgørende for en god og tryk overgang til voksentilværelsen (Jakobsen et. al. 2010) (Storø, 2005).

5.3.2.4 Virkningen (Ann-Dorthe)

Forskningen viser, at tidligere anbragte unge har en habituel baggrund der, som sagt, bærer præg af en opvækst med en manglende omsorg og mange svigt samtidig med, at de er underlagt det sociale system, og oftest har været anbragt flere forskellige steder. De unge gør sig mange tanker om fremtiden, men med deres bagage kan det være svært at leve op til samfundet krav og forventninger til at få taget en uddannelse/komme i arbejde og bliver en nyttig samfundsborger (Jakobsen et al. 2010; 132-136). Samtlige af de 6 tidligere anbragte unge der har modtaget et efterværnstilbud, beskriver denne hjælp og støtte, de har fået i overgangen til et selvstændigt voksenliv som et uundværlig og nødvendig sikkerhedsnet, der har hjulpet dem og ført dem i den rigtige retning, *"Netværket har været uundværlig"* (bilag 5; l. 112). *"Det har været godt. Uundværligt. [...] Jeg har jo været så heldig, at jeg har fået det i de år jeg har haft behov for det, eller de år jeg har måtte få det"* (bilag 2; l. 272-275). Efterværnet er en støtte og hjælp, der har påvirket de unge i forhold til hvor de står i dag, i forhold til at være blevet mere selvstændig, kunne bo selv, med hensyn til rengøring, madlavning, økonomi, kommunale breve og i forhold til uddannelse, *"Jeg ville heller ikke have styr på papirer og bank, og alt det praktiske der følger med for at blive voksen. Det havde jeg ikke nogen til at lære mig, hvis ikke det var for efterværnet"* (bilag 3; l. 68-70). Ditmar beretter ligeledes om, hvordan efterværnstilbuddet har fået ham i den rigtige retning fremfor at have endt ud med at tage stoffer og færdes i et dårligt miljø (bilag 3; l. 117-119), *"[...]foruden dem, så ved jeg sku ikke hvor jeg ville have endt henne. Så havde det været total kaos"* (bilag 3; l. 76-77). På samme vis udtrykker Rene, *"Jeg tror, at hvis jeg bare var røget ud i den første lejlighed uden der havde været noget sikkerhedsnet, så er jeg en lille bitte smule i tvivl om, om jeg overhovedet var blevet student"* (bilag 1; l. 173-175).

I både Ditmars og Renes tilfælde viser efterværnet sin positive indvirkning på de unge, da deres udtalelser vidner om, at de har en følelse af, at det går godt, og at det går fremad i forhold til at kunne klare sig selv og stå på egne ben. Der er således tale om, at efterværnet i høj grad er medvirkende til en mulig resocialisering. Men for at de unge tager hjælpen og støtten til sig og åbner op overfor deres kontaktperson og bliver modtagelig overfor hjælpen, kræver det en følelsesmæssig tillid. Hovedparten af de unge udtrykker, at efterværnstilbuddet i form af udslusningslejlighed og kontaktperson har givet dem mere frihed over deres egne handlinger, hvor de ikke føler sig over-

rumplet, og at de skal indordne sig efter en masse regler, som flere har oplevet under anbringelserne. Morten beskriver det således, ”*Man har meget mere magt her over sin egne handlinger, og over hvordan folk omkring én behandler én. Man kan mærke det ikke bare er, no offence. Det er ikke bare pædagoger der er heroppe, en eller anden 9-17 pædagog, og så er det bare det. Det er virkelig folk der vil gå de ekstra skridt for at hjælpe én*” (bilag 5; l. 236-242). Endeligt er alle de unge enige om, at et efterværnstilbud bør tilbydes alle tidligere anbragte unge.

Kapitel 6: Diskussion (Fælles)

Hvilke konsekvenser kan det have for den tidligere anbragte unge ikke at blive tilbudt efterværn?

Da vores analyse har vist, at flere af de unge beretter om manglen på tillidsfulde relationer og støtte fra primære omsorgspersoner, vil den følgende diskussion blive opdelt i tre tematikker; *Tillid, Anerkendelse og Efterværnets betydning for social placering*. Disse tematikker er interessante at diskutere ud fra vores fund i analysen, da manglende tillid og anerkendelse kan have store konsekvenser for de unges udvikling og overgang til en selvstændig voksertilværelse. Ligeledes er dette tre klassiske sociologiske problemstillinger, der gør det interessant, at anvende Giddens tillidsbegreb, Honneths anerkendelsesbegreb og Bourdieus forståelse af den sociale reproduktion af ulighed til at diskutere, hvilke konsekvenser det kan have for tidligere anbragte unge ikke at modtage efterværn efter endt anbringelse.

6.1 Tilliden (Didde)

Den samfundsmæssige ændring og de krav og forventninger der tillægges individet medvirker til, at tidligere anbragte unge, grundet deres opvækst, har en endnu større usikkerhed og tvivl på sig selv end deres jævnaldrende. Giddens (1996) bliver i den forbindelse relevant at inddrage med hans forståelse af tillid og den ontologiske sikkerhed. Giddens fokuserer på, at når usikkerheden og tvivlen fremtvinges på baggrund af de unges mange valg, er det tilliden til en person eller systemet, der har en afgørende betydning. Tilliden bliver i den forbindelse tæt forbundet med den ontologiske sikkerhed. Fundamentet for den ontologiske sikkerhed afhænger, ifølge Giddens, af tilliden til systemerne

og de primære omsorgspersoner. Den bliver ligeledes fundamentet for skabelsen af individets identitet.

Tillid bliver for tidligere anbragte unge en vigtig faktor i deres videre færden i overgangen til et selvstændigt voksenliv. De unge har gennem deres anbringelsesforløb oplevet store svigt og skift af omsorgspersoner og flere gange oplevet, at glæder og gode oplevelser går tabt. Dette kan medvirke til, at de mister håbet til at danne nye nære relationer med andre betydningsfulde mennesker. Forskningen viser endvidere, at disse skift og sammenbrud i anbringelsesforløbet er med til at gøre det vanskeligt for de unge at føle sig integreret i samfundet og danne tillidsfulde relationer, der er fundamentet for, at de unge udvikler sig positivt (Egelund & Vitus, 2007; 57).

I den forbindelse mener Giddens, at man som menneske der gennemgår en proces med svigt og brud, kan medføre at følelserne bliver belastede, hvilket senere hen kan føre til fortvivlelse og psykiske sammenbrud, som flere af de tidligere anbragte unge også giver udtryk for at have oplevet og stadig kæmper med (Giddens, 1996; 22). Dette kan være en risikofaktor for tidligere anbragte unges socialisering, da man som menneske bliver dannet gennem sociale interaktioner med andre mennesker. Endvidere er tilliden, ifølge Giddens, altafgørende for mennesket, og i forhold til de tidligere anbragte unge der oplever at stå alene efter endt anbringelse, kan behovet for en tillidsperson være endnu større. Flere af de unge beretter, at de ikke har oplevet at opnå en tillidsfuld relation til deres plejefamilie eller døgninstitution. De har oplevet, at systemet slipper den dag de bliver 18 år. Clara forklarer i den forbindelse, *"jeg havde ikke nogen der har holdt kontakt med mig efter jeg flyttede hjemmefra"* (bilag 10; l. 161-162), endvidere fortæller Denice, *"[...] lige pludselig var jeg bare sparket helt væk, følte mig fuldstændig alene"* (bilag 8; l. 175). Plejefamilierne skal i en grad repræsentere velfærdsstaten. De skal tage hånd om de anbragte unge de får i deres hjem og gøre dem til en del af deres familie. Plejeforældrene eller pædagogerne de unge møder ved anbringelsen, vil ofte erstatte deres primære omsorgspersoner. De unge har dermed brug for, at de personer de får som erstatning, er nogle de kan få en tillidsfuld relation til da de unge, når de bliver anbragt, ofte mister kontakten til deres primære omsorgspersoner, hvorefter den institutionelle socialisering tager over. Tilliden får i den forbindelse betydning, da de unges socialisering afhænger af deres følelsesmæssige tilknytning til de primære omsorgspersoner (Berger & Luckmann, 2004; 171-172). Det kan herudfra diskuteres, hvorvidt de personer som bør fremstå som de unges primære omsorgspersoner, i virkeligheden blot er sekundære omsorgspersoner i forklædning da de ud fra de unges be-

retninger ikke lever op til de forventninger der stilles, når man som plejefamilie eller døgninstitution skal varetage rollen som de primære omsorgspersoner.

Hvordan hænger tilliden sammen med de unges socialisering? Som tidligere forklaret er tillid, ifølge Giddens, stærkt forbundet med den ontologiske sikkerhed, som allerede i en tidlig alder bliver udviklet i forholdet til de primære omsorgspersoner. For at den ontologiske sikkerhed kan være stærk, kræves det, at de unge har oplevet en positiv og en forudsigelige hverdag. Tilliden bliver i den forbindelse et sikkerhedsnet, der medvirker til, at de mange valg og beslutninger de unge stilles overfor bliver mere overkommelige (Giddens, 1996; 50-52). Dermed udgør den ontologiske sikkerhed grundfundamentet for den unges identitet og tiltro til de sociale felter, de møder i deres liv. De tidligere anbragte unge oplever i høj grad, at de mangler tillid til andre mennesker og til systemet. Hovedparten af de unge giver udtryk for, at overgangen fra anbringelsen til et selvstændigt voksenliv er bygget på ensomhed, fortvivlelse og begrænset støtte. Med udgangspunkt i analysen viser der sig blandt flere af de unge, at de flere gange i deres anbringelsesforløb og efterfølgende har oplevet, at tilliden til deres primære omsorgspersoner er brudt, hvilket resulterer i, at de unge ikke anser sig selv om betydningsfulde individer for andre, sig selv og i samfundet. Et citat fra Clara bevidner om, at den manglende tillid har påvirket hende i voksentilværelsen, "*[...] det er nok fordi jeg ikke har haft det store selvværd fordi min plejefamilie har været som de har været. Jeg fandt mig i lidt for meget*" (bilag 10; l. 100-102). Hun forklarer videre, at dette har været medvirkende til, at hun har oplevet at gå ned med stress og haft psykiske sammenbrud, da hun oftest følte sig alene og efterladt efter bruddet med plejefamilien (bilag 10; l. 107-108). Endvidere fortæller Mette, at oplevelser hos en af hendes tidligere plejefamilier har traumatiseret hende i sådan en grad, at hun i dag føler, at hun er begrænset i sin udvikling til at kunne være en 'normal' teenager (bilag 11; l. 52-53). Den manglende tillid til de, der bør være hendes primære omsorgspersoner, har ligeledes betydet, at hun i dag har svært ved at forholde sig og have tiltro til voksne mennesker (bilag 11; l. 117-121).

Ifølge Giddens, oplever individer, der gennemgår en sådan mistillid, at de mister evnen til at tro på sig selv og ikke ser mening i at planlægge eksempelvis sin fremtid og overskue konsekvenserne af eventuelle forkerte valg, "*De mærker, at livet giver hårde slag, og at det grundlæggende er uforudsigeligt. De konkluderer, at selv de bedst tilrettelagte planer gå skævt, og mister modet til at sætte sig langsigtede eller endog kortsigtede mål – og har endnu mindre forskud til at arbejde sig hen imod disse mål*" (Giddens, 1996; 22). Tidligere forskning om tidligere anbragte unge beretter

endvidere om, at en central og gennemgående voksenkontakt er af stor betydning for anbragte unge (Mølholt et al. 2012; 107).

Men hvorfor har tillidsbrud så store konsekvenser for de unges overgang til en positiv voksentilværelse? Gennem samfundets ændringer har tillidsrelationer til en primær omsorgsperson, ifølge Giddens, fået større betydning, da der opstår meget tvivl og usikkerhed i de mange valg, unge står overfor, der kan påvirke deres identitetsproces. Dermed bliver den førnævnte ontologiske sikkerhed en vigtig faktor for de unges selvidentitet, som hos tidligere anbragte unge i forvejen er skadet pga. af de mange skift og tillidsbrud, de har gennemlevet i deres tid som anbragt, og efterfølgende med eller uden støtte fra et efterværnstilbud. De store forandringer samfundet har gennemgået har medført, at menneskets selvidentitet ikke er en given størrelse, da der konstant skal træffes valg. Disse valg står de tidligere anbragte unge oftest alene med, da en stor andel af disse unge er overladte til sig selv efter endt anbringelse. Dette har betydning for de unges tro på sig selv og deres fremtid, da det er gennem de nære relationer, at de unge opbygger en positiv selvopfattelse. Giddens betegner dette som *det rene forhold* (Giddens, 1996; 15-16). Forholdet kan kun styrkes, hvis begge parter oplever gensidig tillid og en følelsesmæssig tilknytning, som flere af de unge ikke har oplevet, da venner, familiære bånd m.m. ikke er en realitet for mange. De unge står derfor alene om at skabe deres identitet og fremtidige tilværelse, som kan være problemfyldt i et globaliseret og konkurrencepræget samfund.

Hvis de unge ikke oplever tillid til omverdenen og ikke har nogle primære omsorgspersoner omkring sig, der kan hjælpe dem med at omstille sig til at klare overgangen til en selvstændig voksentilværelse, kan det have negative konsekvenser for de unge. Mistilliden kan forbindes med de skift og brud de unge har oplevet under deres anbringelsesforløb og tiden efter. Hvordan påvirker disse brud de allerede følelsesmæssige distancerede unge fremadrettet? Flere af de unge har mistet evnen til at stole på et andet menneske. Dette er som tidligere forklaret en af de grundlæggende årsager til, at de mister troen og lysten til at planlægge deres fremtid. På baggrund af de samfundsmæssige ændringer og et mere individualiseret menneskesyn, skal de unge alene stå til regnskab for konsekvenserne af de valg de træffer og være i stand til at planlægge et målrettet forløb for deres fremtid (Illeris et al. 2002; 143). Dette medfører, at tidligere anbragte unge skal kunne forholde sig til deres egen situation, der kan være problematisk, da deres situation tit er præget af kaos og manglende tro på sig selv, da de har oplevet mistillid og brud i relationen til de betydningsfulde voksne. Som Giddens forklarer det "[...] mennesker mister i sådanne situationer troen på egen dømmekraft og egne evner og føler måske, at det er nytteløst at forsøge at planlægge fremtiden" (Giddens,

1996; 22). Før de unge kan se sig ud af disse problematikker, kræver det, at de overvinder denne pessimistiske tilgang, og at de kan tro på sig selv. Efterværnet eller anden form for støtte skulle være med til at reducere de unges mange valg og problematikker, så de kan få ændret og etableret nye personlige mål for fremtiden. Dette er også i overensstemmelse med efterværnets formål om at støtte og hjælpe de unge med at danne et positivt selv og skabe en positiv overgang til en voksentilværelse (Servicestyrelsen, 2011; 194).

6.2 Anerkendelsen (Didde)

For at kunne danne sig en sund og positiv identitet, der skal kunne begå sig i nutidens samfund, bliver tillid som sagt et fundamentalt aspekt. De tidligere anbragte unge er i en situation, hvor manglen på tillid til betydningsfulde mennesker er begrænset, og de unge må gennem støtte fra enten et tilbud om efterværn eller en frivillig organisation, have hjælp til at genoprette den mistillid, de har opbygget gennem deres kaotiske barndom. I den forbindelse taler Axel Honneth om anerkendelse, som anses for at være et væsentlig aspekt når mennesker danner et positivt selvbillede. Ifølge Honneth (2003) kan individet ikke udvikle en personlig identitet uden anerkendelse fra andre medmennesker (Honneth, 2003; 12-14). Honneths anerkendelsesbegreb er adskilt i tre sfære, der kort vil blive beskrevet nedenfor.

Privatsfæerden – det familiære, venskaber og kærlighed. Adskiller sig væsentlig fra de to andre sfære, da denne er en forudsætning for, at man som individ kan indgå i et intersubjektivt forhold. Kærlighed sætter individet i stand til at udtrykke sig som et individ, der kan indgå i nære fællesskaber og samfundsmæssige forhold.

Den retslige sfære – anerkendelse af individets kompetenceniveau til selvbestemmende handlinger. Med de rettigheder der er samfundsgivne, formår individet at opnå selvrespekt og anser sig selv som fuldgyldigt medlem af samfundet. Anerkendelse gives i den forbindelse gennem de lovmæssige relationer, som individet har adgang til, som eksempelvis velfærdsstatens goder.

Den solidariske sfære – sker i relation til en gruppe, et fællesskabet eller samfundet, hvor individets indtræden bliver anerkendt for sit engagement. Individet bliver anerkendt for, det unikke individ det er, og indgår i gruppens solidaritet ved at bidrage positivt til gruppens helhed. Individet opnår her at værdsætte sig selv som medlem af et solidarisk fællesskab (Honneth, 2003; 14-16).

Individet skal erfare disse tre former for anerkendelse, for at kunne blive et fuldt udviklet individ. Hver sfære opfølges yderligere af tre former at forholde sig til sig selv; selvtillid (privatsfæren), selvagtelse (retslig sfæren) og selvværdssættelsen (solidariske sfære). Ifølge Honneth, har det

betydning, at de tre grundlæggende former for forholden til sig selv erfarer. Selvtillid, selvagtelse og selvverdssættelsen har alle betydning for individets udvikling, der for Honneth realiserer idéen om det gode liv. Vi vil i det følgende ikke berøre den retslige sfære meget, da det ikke er under denne sfære vores fokus er.

Axel Honneth anvender endvidere begrebet *krænkelser* i sin forståelse af anerkendelse. Ifølge Honneth, sker krænkelserne i forlængelse af, at mennesket ikke oplever at blive anerkendt, og dermed mister sin positive forholden til sig selv og sin omverden, og gør kampen for anerkendelse større. I den *primære sfære* kan det eksempelvis være fysisk misbrug, voldtægt eller tortur der krænker menneskets grundlæggende selvtillid. Hvor det i den *retslige sfære* omhandler, at menneskets rettigheder bliver ignoreret eksempelvis i form af oplevelsen af diskrimination, hvor den *solidariske sfære* omhandler menneskets oplevelse af at blive ydmyget eller underkendt i et fællesskab, der kan skade følelsen af at være social betydningsfuld i et givent socialt fællesskab (Honneth, 2003; 18). Ifølge Honneth, er der ingen grænser for, hvad der kan betegnes som krænkelser.

Vores analyse bærer både præg af fortællinger om unge, der har manglet en tillidsfuld voksenrelation og følt en ensomhed, men samtidig også positive fortællinger om særlige tillidsfulde forhold til deres kontaktperson eller støtteperson. Billedet er dermed ikke entydigt, men anerkendelsen fra et andet individ må være altafgørende for de tidligere anbragte unges livssituation. Når anbringelsesforløbene generelt set blandt de 11 unge har været kaotiske og fyldt med smerte og brud, kan støtten fra det sociale system være meget ambivalent og misvisende. Dog har nogle af vores informanter oplevet, at deres anbringelsesforløb har givet dem en familiær følelse, som har været af stor betydning i den private sfære. Nina og Ditmar forklarer begge, "*Det er ligesom en familie her, jeg har ikke kunne ønske mig noget bedre*" (bilag 2; l. 264-265), "*det bliver lidt ligesom en familie på en måde*" (bilag 3; l. 35). Men kan en oplevelse af anerkendelse føre til denne familiære følelse? Nogle af de unge forklarer, at de oplever en familiær følelse og tillid til deres kontaktperson, der, ifølge Honneth, forklares ud fra, at institutionerne eller plejefamilierne har givet de unge en følelse af kærlighed, som er med til at sikre de unges ontologiske sikkerhed og dermed et mere sikkert og positivt møde med samfundet. Det må dog afhænge meget af, hvorvidt institutionen eller plejefamilien formår at anerkende de unges følelsesmæssige tilstand og dermed få dem velintegreret på baggrund af deres særlige forudsætninger. Anerkendelse er dermed ikke blot at rose de unge for gode handlinger eller valg de træffer, men det er i ligeså høj grad, at møde de unge der, hvor de er i deres liv og giver dem plads til at finde sig selv.

Generelt for de fleste af vores informanter har de ikke oplevet følelsen af at være eller blive anerkendt, for det følsomme individ de er, og de har ikke modtaget en optimal støtte fra deres anbringelsessted. De unge har derfor svært ved at forholde sig positivt til sig selv, som er en af grundelementerne for de unges udviklingsproces. I den forbindelse mener Honneth, at mennesket bliver og føler sig krænket, og dermed ikke opnår idéen om det gode liv (Honneth, 2003; 17-18). Hovedparten af de unge, der ikke har oplevet en positiv tilværelse i deres anbringelsesforløb forklarer, at de har følt, at de er blevet forskelsbehandlet, at de blot har været en pengemaskine og at de var alene og uden nogen følelsesmæssige tilknytning til, hverken pædagogerne eller plejefamilien. Denice beretter, *"Det var som om man ikke en gang er et menneske. [...] jeg følte mig så nederen og ydmyget og så ligegyldig"* (bilag 8; l. 52-53). Det kan diskuteres, hvad dette kan skyldes, men det er tydeligt, at flere af de unge ikke har oplevet en optimal følelse af kærlighed og anerkendelse, som kun stiller dem tilbage med negative følelsesmæssige oplevelser, der har påvirket og givet mistro til at opnå tillidsfulde voksenrelationer. Det kan endvidere skyldes, som flere af de unge beretter om, at der har været vold og misbrug i deres anbringelsesforløb, hvilket er nogle helt klare tegn på krænkelser i de unges private sfære, som der, ifølge Honneth, vil skade individets integritet og grundlæggende selvtillid (Honneth, 2003; 18). Anerkendelse bygger dermed i høj grad også på, at de mennesker de omgås respekterer de unge, for det unikke individ de er, og undgår at krænke den unges identitet. Det må være her, at de støtteforanstaltninger, der kan blive tildelt de unge efter endt anbringelse, får en væsentlig betydning for de unge til at kunne få genoprettet deres selvtillid. Men hvad er det de særlige støtteforanstaltninger kan gøre for de allerede følelsesmæssige distanceret unge og deres overgang til en positiv voksentilværelse? Blandt de unge, der har været i et efterværnstilbud eller har opsøgt anden form for støtte, ser vi et tydeligt billede af, at dette har gjort en markant forskel for de unge følelsesmæssigt, men også for de valg de efterfølgende har skulle træffe. Hos de unge, der har modtaget efterværn, har de fleste gennemgået den tidligere nævnte omsocialisering. Vi ved, at en mulig omsocialisering af den unges identitet sker ved en følelsesmæssig tilknytning til eksempelvis en pædagog, en kontaktperson eller anden form for omsorgsperson. Denne følelsesmæssige tilknytning forbinder vi med anerkendelse, da det er gennem en anerkendende tilgang, at de unge får styrket udviklingen til en ny personlig identitet. Vigtigt for disse unge er som tidligere nævnt, at deres primære kontaktperson eller pædagog viser interesse og lytter til dem, så de unge ikke føler sig ensomme og alene om at skulle klare overgangen til et selvstændigt voksenliv. De unge fortæller, at det har haft en positiv indvirkning på dem, at de har opnået et tillidsfuldt bånd til voksen gennem deres støtteforanstaltning. De har for første gang følt, at de er ble-

vet anerkendt, for det unikke individ de er. Efterværnet eller anden støtteforanstaltning har givet de unge et håb, venskab og en følelse af at være betydningsfuld. Det hjulpet dem til at opbygge en lyst og en drivkraft til at gøre op med samfundets krav og de valg de stilles overfor ved eksempelvis at tage en uddannelse eller få et arbejde. De bliver anerkendt som mennesker til at kunne begå sig på lige fod med de resterende mennesker i samfundet, som de tidligere har distanceret sig fra og undgået i frygt for at skulle føle sig anderledes. En følelse, der er opstået gennem den støtte og ikke mindst tiltro fra et andet menneske, samt det at føle sig 'normal' og indgå i en særlig gruppes solidaritet (udslusningslejlighed, frivillige foreninger m.m.), hvor de er blevet anerkendt for de evner og kompetencer de har, som sikre den solidariske sfære. Tilliden og anerkendelse får i denne forbindelse en væsentlig betydning for, at de unge på længere sigt opnår en positiv indstilling, en tro på sig selv og en følelse af at være medlem af et socialt fællesskab, hvor det at være tidligere anbragt ikke er identitetsbestemt. Omvendt sker der også under den solidariske sfære krænkelser, der kan påvirke de unges tillidsforhold til deres primære omsorgspersoner. Carina beretter om hendes oplevelse af at blive ydmyget i et socialt fællesskab, *"Jeg følte det rigtigt ubehageligt fordi der rigtig tit var fokus på mig og jeg følte min rettigheder blev taget fra mig og det har jeg lidt under, og det gør jeg stadig i dag"* (bilag 4; l. 38-40). Når de unge oplever ikke at blive anerkendt for det individ de er, og i stedet bliver ydmyget i et givent fællesskab, og oplever krænkelser i den private sfære, vil det kunne påvirke den unges mulighed for at blive et fuldt udviklet individ.

6.3 Efterværnets betydning (Ann-Dorthe)

Vi ved fra forskningen, at anbragte unge har ressourcetsvage forældre med sociale problemer og ofte psykiske lidelser, som er medvirkende til, at tidligere anbragte unges opvækst har været præget af mange brud, manglende omsorg og nærvær. De tidligere anbragte unge har følgende fællestræk, der viser sig senere i livet: et fraværende eller svagt netværk, svage faglige kundskaber, lavt selvværd, og en hverdag uden struktur, som følge af en manglende integration i samfundets organisationer (forenings- og fritidstilbud, uddannelsesinstitutioner og arbejdsmarkedet). Hvilken betydning har den primære opvækst og konsekvenserne heraf for de tidligere anbragte unge? Ifølge Bourdieu vil tidligere anbragte unge og deres jævnaldrende altid have ulige chancer for succes inden for samfundets organisationer, da de kommer fra forskellige sociale klasser og har en habitus, der er placeret langt fra hinanden (Bourdieu & Passeron, 2006; 97).

Pierre Bourdieu undersøgte uddannelsessystemet i Frankrig i et af sine hovedværker. Han kom frem til, at uddannelsesinstitutionerne ikke blot har sine pædagogiske funktioner, men også fungerer som en sorteringsfunktion, hvor uddannelsessystemet gennemfører en sortering ud fra elevernes mængde af kulturel kapital (Bourdieu, 1994/2004; 39), *”Skolen reproducerer altså klassesamfundet ved at begunstige børn fra ressourcerstærke familier og styre dem ind i uddannelsesforløb, som garanterer dem adgang til samfundets dominerende positioner”* (Järvinen, 2007; 360). Det viste sig således, at jo mere uddannelsesmæssig kapital aktørerne var udstyret med, des mere magt ville han eller hun have i forskellige sammenhænge (Bourdieu, 1994/2004; 37-38). Uddannelsesinstitutionen skaber således en social rangorden, da *”De udvalgte kendetegnes for livet af deres tilhørsforhold til en bestemt rang”* (Bourdieu, 1994/2004; 40), som medfører en social reproduktion af ulighed i samfundet.

Ud fra Bourdieus studie af reproduktionen i uddannelsessystemet hvor der lægges vægt på, hvordan habitus og kapitalsammensætningen udgør de afgørende forudsætninger for at færdes i uddannelsessystemet, mener vi at kunne overføre de fund til vores undersøgelse af efterværnet. Tidligere anbragte unges manglende og fraværende primære socialisering vil betyde, at de unges habitus på mange punkter vil være anderledes end den overvejende del af befolkningen. Deres habitus vil præge de anbragte unges livssituation hele livet i forhold til, hvordan de opfatter samfundet, sig selv og deres medmennesker. Dette kan føre til en besværliggørelse i at have sympati og forståelse for folk, der ikke har en lignende habitus, hvilket vil medføre en uoverensstemmelse og konflikt mellem forskellige subjektive samfundsopfattelser. Den primære socialisering og de første livserfaringer vil have indflydelse på de anbragte unges indstillinger og holdninger fremadrettet, som igen vil være forbundet med deres klassesamfundforhold (Bourdieu & Passeron, 2006; 118). Dette bærer også præg af deres mængde af kapitaler. Jo flere ressourcer (kapitaler) man har haft gennem sin opvækst, jo større er sandsynligheden for, at man senere vil blive stillet godt i samfundet. Anbragte unge har ofte en lav social status og vil typisk omgås andre personer med lav status i samfundet. De har dermed ikke adgang til så mange ressourcer gennem egne sociale relationer, som en person med en høj social status. På samme måde har anbragte unge ringere mulighed for at tilegne sig en større kulturel kapital, da den hovedsageligt indlæres gennem kulturelle oplevelser og uddannelse, som hovedparten af de unges forældre ikke besidder, da forældrene ofte står uden uddannelse og har en lav økonomisk kapital (Bourdieu & Passeron, 2006; 112).

Kunne det med efterværnets effekt forventes, at efterværnet kan være med til at udjævne denne samfundsmæssige ulighed for de anbragte unge fremadrettet? Forskningen viser, at efterværnet er en succesfuld indsats, hvor de unge gradvis kan vænne sig til en mere selvstændig voksentilværelse (Jespersen & Sivertsen, 2005). Dette er også i overensstemmelse med vores fund. Ud fra analysen blev det tydeligt, at efterværnet har en markant betydning i overgangen til et selvstændigt voksenliv. For de unge var efterværnet særligt givende i forhold til; at have en tillidsfuld voksenkontakt, at lære at klare de administrative og praktiske ting, der følger med ved at skulle bo selv, som for eksempel at læse og forstå kommunale breve, få overblik over økonomien, og få støtte og motivation til at klare og gennemføre en uddannelse. Samtlige af vores informanter, der har modtaget efterværn efter endt anbringelse giver udtryk for, at det har været godt, uundværligt, trygt og en stor hjælp og støtte. De giver således udtryk for, at det har gjort en verden til forskel og givet en form for familiefølelse. Flere giver udtryk for, at de er blevet hjulpet i den rigtige retning og tør ikke tænke på, hvor de kunne være endt uden nogen form for hjælp og støtte.

Efterværnet er et tilbud i Serviceloven til anbragte unge, der efter deres anbringelse har brug for støtte og hjælp til en bedre overgang til voksenlivet frem til deres 23. år. Hensigten med efterværnet er, at de unge får sig en uddannelse og opnår en stabil tilknytning til arbejdsmarkedet, stabile boligforhold, udvikler stabile relationer til familie, og de får dermed brudt den negative sociale arv. Efterværnet er både til gavn og en styrke for samfundet og den unges muligheder for at finde fodfæste i en selvstændig voksentilværelse. Efterværnet er et samfundsansvar og en investering i fremtiden, hvor målsætningen er at gøre disse unge samfundsdygtige. Ud fra efterværnets målsætning, forskningen omkring efterværn og vores fund, gives der et klart billede af, at efterværnet kan være medvirkende til at udjævne den ulighed, der er mellem anbragte unge og deres jævnaldrende. Dog er det et problem, at det kun er nogle af de anbragte unge der får tilbud om modtagelse af efterværn. I år 2013 fik kun 39 % et efterværnstilbud efter endt anbringelse (Ankestyrelsen, 2013; 3, 43, 58). Dette tal varierer dog lidt fra kommune til kommune, men i gennemsnit ligger andelen af unge, som modtager efterværn efter anbringelsens ophør, på mellem en fjerdedel og halvdelen af de unge (Mølholt et al. 2012; 140). Flere forskningsresultater peger på, at efterværnets differentieres således, at de bedst stillede anbragte unge får bedre og mere efterværn, end de dårligst stillede unge. Dette viser sig ved, at kommunalbestyrelsen jf. § 68, *stk. 12* retter deres fokus mod de unge, der vurderes at have behov for efterværn og ville klare sig godt med et efterværnstilbud (Mølholt et al. 2012; 13). Endvidere kunne man formode, at de unge med flest ressourcer har bedst mulighed for, i samarbej-

de med kommunen og sagsbehandleren, at forhandle og argumentere sig frem til et efterværnstilbud (Mølholt et al. 2012; 147). Tidligere anbragte unge og deres jævnaldrende har, som nævnt, ulige chancer for succes inden for samfundets organisationer, og samtidig foretager efterværnet også en sortering, eftersom ikke alle anbragte unge får et tilbud om modtagelse af efterværn. De unge bliver sorteret af kommunen ud fra specifikke kriterier, hvor det vurderes om kommunen ser et udviklingspotentialer hos de unge på vej mod et selvstændigt voksenliv, som er afgørende for et tilbud om efterværn. Denne sorteringsfunktion skaber således en ulighed mellem de tidligere anbragte unge i forhold til, hvorvidt de modtager efterværn eller ej. Der er således en tendens til, at de unge, der har mest brug for efterværn, ikke får det (SL, 2013).

Det er bemærkelsesværdigt, at alle anbragte unge ikke får tilbudt efterværn, når man gennem forskningen ved, at denne støtte og hjælp vurderes positivt, kan forebygge social udstødelse og bidrage til at give tidligere anbragte unge bedre fremtidsudsigter. Unge med et efterværnstilbud klarer sig således bedre end de unge, der ikke modtager efterværn (Bryderup & Trentel, 2012; 153-155) (Jakobsen et al. 2010; 8-9) (Petersen, 2010; 176-177). Dette giver således en opfattelse af, hvor væsentlig en betydning efterværnet må have for de tidligere anbragtes unges videre støtte efter anbringelsens ophør. Ligeledes er man bevidst om, at anbragte unge ikke har et støttende sikkerhedsnet i form af forældre og familie, når de skal ud og stå på egne ben, hvilket kan resultere i en ensomhed, usikkerhed og hjemløshed, når de flytter for sig selv. De har ofte kun det offentlige til at hjælpe sig. Endvidere har flere af de unge psykiske lidelser og problemer, som giver nogle udfordringer der gør det svært for dem at tage ansvar for eget liv (Petersen, 2010; 176-177) (Andersen, Henriksen & Horst, 2012a; 20).

Kommunerne bruger mange penge på en anbringelse for at redde barnet fra den negative sociale arv, men disse penge kan være spildt, hvis ikke man følger op på den anbragte unge og sørger for et godt efterværn. Bør alle anbragte unge ikke have efterværn med den viden vi har indenfor dette felt, og de unges livsvilkår? Vores holdning er, at det ikke burde være et tilbud de unge skulle have, men et krav hvor det vurderes, hvor meget hjælp og støtte de unge skal have ud fra deres livssituation og ressourcer. Når man som ung flytter for sig selv og skal klare de praktiske opgaver og samtidigt i gang med en ungdomsuddannelse, har alle brug for et fast fundament. Dette er særligt vigtigt for tidligere anbragte unge, der ikke har en livline eller et sikkerhedsnet til deres forældre efter endt anbringelse, og har flere personlige ting at slås med, *"De har brug for nogle voksne, som stiller op når det brænder på, og som kan rykke ud med kort varsel"* (Andersen et al. 2012a; 20). Mette har

oplevet, hvordan hun har manglet en voksenkontakt efter endt anbringelse, "[...] jeg kan bare huske jeg manglede den der voksenrelation, for det havde jeg ikke. Jeg kunne ikke rigtig bruge min far til noget, og min mor var ikke rigtig eksisterende. Og jeg havde to plejeforældre, hvor jeg ikke snakkede med det ene, og de andre kunne ikke fordrage mig. Så jeg var lidt alene i verden" (bilag 11; l. 147-151). Efterfølgende prøvede Mette at råbe op efter hjælp, "[...] jeg gik til lægen for at sige jeg havde en depression. Jeg gjorde mig sygere end jeg var, fordi jeg tænkte der var et eller andet galt her, jeg har brug for et eller andet. Men der var ikke noget at gøre [...] Jeg opsøgte selv efterværnet da jeg blev 23 [...] Jeg gik bare ind på nettet og søgte efterværn [...] Jeg kontaktede dem og hørte egentlig aldrig noget tilbage" (bilag 11; l. 293-299). Det viser sig således på flere måder, at der kan være en risiko for, at nogle unge ikke får den fornødne støtte og hjælp de har brug for. Lægges efterværnstilbuddet ud som et tilbud for de unge, vil der være risiko for at nogle unge takker nej til tilbuddet. Mathilde giver udtryk for, hvordan hun takkede nej til efterværnet grundet sin sparsomme viden om efterværnet, når man flytter ud, og hun blev fristet til at være uafhængig af systemet, "Altså jeg var 18 år og gide, at der er nogle der kommer og kigger om du kan klare dig selv, det er ikke særlig fristende. Så jeg sagde nej. Det var først da jeg fik mange problemer med at skulle hente min mor og sådan, være rigtig meget mor for hende, så ville jeg godt have en der kunne tage over en gang imellem og tager over for mine tanker" (bilag 7; l. 83-87). I forlængelse heraf tilkendegiver hun, "[...] jeg kunne helt sikkert godt have brugt det, og jeg er fortaler for, at alle skal have det på en eller anden måde" (bilag 7; l. 96-97). Ved anbringelsens ophør er de unge i en alder, hvor de er teenagere, og en stor del af dem er systemtrætte, glæder sig til at få deres eget og ønsker ikke flere fagpersoner omkring sig. De er således ikke klar over, hvad der venter dem og faren for, at de takker nej til et efterværnstilbud, er stor.

Når kun cirka 39 % af de anbragte unge har et efterværnstilbud efter endt anbringelse, er der risiko for, at mange af de resterende anbragte unge vil blive tabt, og ifølge forskere, risikerer de at komme endnu længere bagefter deres jævnaldrende (Ellesøe & Alsing, 2013). Det er absurd, at vi med vores viden ved, at over halvdelen af de tidligere anbragte unge skal klare sig selv efter anbringelsens ophør. Geert Jørgensen, direktør i LOS, udtaler i en artikel i Jylland-Posten, at det er uforståeligt at der er nogle tidligere anbragte unge, der skal klare sig selv, når de bliver 18 år med deres livsvilkår. I forlængelse heraf medgiver Jill Mehlbye (2014), programleder på børne- og ungdområdet ved forskningscentret Kora, om tidligere anbragte unge, "[...] vi ved, at de er dårligere stillet end unge generelt, og vi ved, at hvis de ikke får støtte, så ryger de meget let ud af uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet" (Zahle & Johansen, 2014). Samtlige kommuner oplever også, at

de unge mangler en række færdigheder og kompetencer for at kunne klare voksentilværelsen på egen hånd (Mølholt et al. 2012; 141). Hovedparten af de tidligere anbragte unge har oplevet mange svigt, afvisninger eller fysisk mishandling og bærer rundt på en række problemer, der kan have langvarige konsekvenser (Jakobsen et al. 2010; 22, 25-27) (Christoffersen, 1993; 76, 77-82). De har haft nogle svære opvækstvilkår, men behøver nødvendigvis ikke at få en vanskelig og hård begyndelse på voksenlivet. Det virker umiddelbart ikke til, at alle de unge, der kunne have gavn af et efterværn, får det. Kunne det tyde på, at det er den økonomiske del i kommunerne, der spiller ind? I en rundspørge foretaget af *Socialrådgiveren* til 96 af landets 98 kommuner viser det sig, at det langt fra er alle anbragte unge der har handleplaner eller får dem revideret i samarbejde med de unge senest 6 måneder før deres 18. år, som er et lovkrav i Serviceloven jf. § 76. Endvidere viser det sig, at flere af kommunerne ikke har et klart overblik over deres efterværnssager og, hvor mange handleplaner der bliver lavet til tiden (Ellesøe & Alsing, 2013). Chefkonsulent for center for Social og Sundhed i KL, Hanne Gøttrup, udtaler, "*Det er ikke i orden, at handleplanen mangler. De unge skal vide, hvad der skal ske, og de skal være med i dialogen omkring det. Det er selvfølgelig rigtig vigtigt. Det er deres liv og deres hverdag, det handler om*" (Ellesøe & Alsing, 2013; 23). Kommunerne synes således ikke, at prioritere efterværnet højt nok, og i dag skal de anbragte unge selv være med til at begrunde og argumentere for ønsket om efterværn.

I en artikel fra Berlingske Tidende udtaler en sagsbehandler, der ønsker at være anonym, om efterværnet, "*Det er for dyrt, og der er ikke sat penge nok af til det. Faktisk undgår vi ind imellem at oplyse de unge om muligheden*" (Vennekilde, 2002). Igennem vores empiri, blev vi opmærksomme på, hvor få der havde hørt ordet efterværn og vidste hvad det indebar. 4 ud af de 5 tidligere anbragte unge, der ikke har modtaget efterværn, giver udtryk for, at de ikke er blevet informeret omkring muligheden for at få efterværn, og flere er slet ikke bekendt med ordet og ved, hvad det betyder. Denice beretter om, hvordan hun og hendes omgangskreds aldrig har hørt ordet efterværn, "*[...] der er bare ingen af os der har hørt om det [...] alle jeg har snakket med, og jeg har alligevel boet mange steder, så det er ikke bare to personer, der er ikke nogen der har hørt om det efterværn eller fået en samtale som 17 ½-årige*" (bilag 8; l. 251-254). På samme måde fortæller Mathilde, hvor lidt der bliver oplyst om muligheden for efterværn, og med hendes viden i dag er hun overbevist om, at det handler om penge "*[...] fordi der aldrig var nogle der fortalte mig om hvad det var, det er jo ikke noget der er oplyst. De vil jo allerhelst have man ikke får efterværn. Altså det koster jo skide mange penge. Så det er ikke noget, der bliver snakket mega meget om*" (bilag 7; l. 90-92). Flere kommuner fremhæver også, at økonomien spiller en væsentlig rolle, og fokuset på økonomi-

en kun er blevet større de seneste år, som har en betydning i forhold til tildelingen af efterværn (Mølholt et al. 2012; 146-147).

I en spørgeskemaundersøgelse foretaget af Dansk Socialrådgiverforening om økonomi og faglighed i børnesager i 2010 viser det sig, at hver anden socialrådgiver har oplevet, at økonomien forringer deres mulighed for at varetage barnets tarv. Ligeledes har knap hver anden socialrådgiver i anbringelsessager oplevet, at økonomien får større indflydelse end den socialfaglige vurdering. Økonomiens betydning i kommunerne stemmer også meget godt overens med informanternes oplevelser. Clara udtaler, *"[...] vi havde et enkelt kort møde efter jeg flyttede hjemmefra som 17-årige [...] Spørgsmålet lød egentlig, jeg kan huske det lige så tydeligt, at sagsbehandleren spurgte, sådan hen over bordet, om det ikke var rigtigt at jeg var så selvstændig, at det havde jeg ikke brug for, for jeg havde jo allerede fundet bolig og job og sådan noget, og så har jeg jo ikke brug for efterværn. Og der har man jo ikke lyst til at sige, jo jeg har brug for efterværn, for jeg føler ikke der er nogle i mit liv [...] Jeg vidste jo ikke engang rigtig hvad det var, de satte mig ikke rigtig ind i sagen, det var sådan det blev, så skrev jeg under, og så fik jeg ikke efterværn"* (bilag 10; l. 162-171). Det tyder således på, at efterværnet er en af de foranstaltninger der bliver sparet væk i mange tilfælde, fordi økonomien er presset i kommunerne. Der er en bred politisk enighed om, at der mangler flere penge til at hjælpe og støtte tidligere anbragte unge for at bryde den negative sociale arv, og flere tilkendegiver, at de unge skal have ret til hjælp efter deres 18. år (Mølholt et al. 2012; 27) (Zahle & Johansen, 2014). Dette kan være med til bryde efterværnets sorteringsfunktion og kassetænkning af tidligere anbragte unge, så de anbragte unge ikke skal føle sig yderligere anderledes for at kunne modtage efterværn. De unge skal have en glidende overgang til et selvstændigt voksenliv, hvis pengene på den unges anbringelse ikke skal være spildt. Samtlige 11 informanter er ligeledes helt enige i, at efterværnet skal være et tilbud til alle. Mathilde udtrykker hendes holdning, *"[...] jeg tror det er rigtig godt at have nogle og støtte sig op ad, ligegyldig om det går godt eller går dårlig. Nogle der sådan er i ens liv, ligesom sine forældre"* (bilag 7; l. 233-234). Carina er helt klar i sin holdning om, at alle bør tilbydes efterværn. Hun fortæller, hvordan hun kan se, at hun klarer sig meget bedre end flere hun af dem hun kender, der ikke har modtaget nogen form for hjælp og støtte, *"De unge mennesker jeg har talt med, og nogle af dem er jeg venner med på Facebook, der klarer jeg mig altså noget bedre end mange af dem jeg ser. Der er mange af dem der er blevet stofmisbrugere og ja, som slet ikke har noget, hvor jeg kan se det er gået meget meget værre for dem. Det kunne det også have gjort for mig, hvis ikke jeg havde fået den her gode hjælp efterfølgende"* (bilag 4; l. 234-238). Det er svært at spå om, hvad fremtiden bringer, men mange forskningsrapporter, politikere

samt vores fund peger på, at langt flere unge har behov for hjælp og støtte i form af et efterværn. Som anbragt har man, som nævnt, været udsat for mange svigt og brud gennem sin opvækst og endnu et brud med sin anbringelse, der for mange er blevet den familie de har, kan øge risikoen for, at den unge står helt alene, vender tilbage til den gamle miljø og meget let vil forlade uddannelses-systemet og arbejdsmarkedet. Investeringen af flere års anbringelse vil således være spildt. Efterværnet er en dyr investering, men mange forskningsresultater viser, at efterværnet vil hjælpe og støtte de unge til at få sig en uddannelse og komme ud på arbejdsmarkedet, der vil kunne spare kommunen penge på længere sigt.

6.4 Metodisk refleksion (Fælles)

6.4.1 Reliabilitet (Didde)

Reliabilitet angiver målingernes pålidelighed eller målestabilitet. Det vil sige om måleinstrumentet måler ens hver gang. Den refererer til de tilfældige eller systematiske målefejl. En almindelig kilde til manglende reliabilitet kan være svagheder i spørgeskemaet eller interviewguiden, som eksempelvis tvetydige spørgsmål og overlappende svarkategorier (Hansen & Andersen, 2009; 146). Endvidere er det et afgørende kvalitetskriterium at måle den kvalitative undersøgelses transparente metodologiske refleksion (Brinkmann & Tanggaard, 2010; 490).

I forhold til undersøgelsens reliabilitet er det, på baggrund af ovenstående vanskeligt at vurdere, om man ville opnå de samme resultater, hvis en måling på samme gruppe informanter blev gentaget over tid af andre forskere. Vi anser dog vores undersøgelses eksterne reliabilitet styrket, da vi gennem metoden og de videnskabsteoretiske redegørelser har udarbejdet en omfattende og fyldestgørende uddybning af, hvorledes vi ønsker at frembringe og skabe analytiske tematikker (Brinkmann & Tanggaard, 2012; 491). På baggrund af dette bliver de metodiske overvejelser og valg transparente. I forlængelse af dette kan vi vurdere, at reliabilitet er blevet styrket da gennemsigtigheden, ifølge Olsen, i høj grad indebærer, *”at læseren så at sige kan ”kigge forskeren over skulderen” og følge de enkelte trin i forskningsprocessen”* (Olsen, u.å; 16) (Olsen, 2003; 11). Dette kræver, at undersøgelsens design og måden hvorpå den er gennemført, er dokumenteret så præcist som muligt. Hvis ikke dette er opfyldt, vil undersøgelsens eksterne reliabilitet være lav (Brinkmann & Tanggaard, 2012; 491).

Det semistruktureret interview er baseret på to interviewguides (bilag 13), der kan have en betydning for den interne reliabilitet. Det kan påvirke reliabiliteten af det empiriske datamateriale, at interviewspørgsmålene i nogle tilfælde ikke følges tæt, og informantens svar i stedet forfølges.

Efter bearbejdning af interviewene blev vi opmærksomme på, at interviewguiden ikke blev fulgt tæt, da informanternes udtalelser var interessante at forfølge i forhold til undersøgelsens formål, hvilket har mindsket undersøgelsens interne reliabilitet.

En vigtig forudsætning for et godt datamateriale er eksempelvis, at der er lagt vægt på rækkefølgen af spørgsmålene, at der er glidende overgang mellem spørgsmålene og at der opbygges en tillid mellem informanten og interviewerens i løbet af interviewet. Undersøgelsens interviewguide blev derfor opbygget med lette og generelle spørgsmål i opstarten, hvorefter mere personlige spørgsmål blev stillet. Dette kan forhindre eller mindske fejlkilder i dataindsamlingen, og dermed opretholde en høj intern reliabilitet i undersøgelsen. Dog skal det påpeges, at spørgsmålene i undersøgelsens interviewguide har omhandlet specialets genstandsfelt. (Rasmussen & Østergaard, 2005; 115-116) (Brinkmann & Tanggaard, 2010; 489-491).

6.4.2 Validitet (Ann-Dorthe)

Intern validiteten handler om, hvorvidt det undersøgte er det vi ønskede undersøgt. Vi sammenligner tidligere anbragte unges livssituation med eller uden et tilbud om efterværn, for at fremhæve en eventuel betydningsmæssig sammenhæng ved at modtage efterværn, som er formålet med undersøgelsen. Ud fra en hypotese om at efterværnet har indflydelse på, at de tidligere anbragte unge klarer sig bedre i deres voksertilværelse, har vi undersøgt de unges livssituation ud fra kvalitative semi-strukturerede interviews. På baggrund af den indhentede empiri og analyse hvor efterværnets betydning blev fortolket, bliver undersøgelsen et illustrerende eksempel på, at der er en lighed mellem de analytiske resultater og hypotesen (Kvale, 1997; 43). Hypotesen bliver i den forbindelse betragtet som gyldig.

Der blev foretaget en sammenligning af 6 tidligere anbragte unge med et tilbud om efterværn og 5 unge uden et tilbud om efterværn. Ved anvendelsen af Most Similar Design har baggrundsvariablerne for informanterne været udvalgt ud fra særlige kriterier, hvilket har betydning for en høj interne validitet i undersøgelsen. Efterværnet har gennem de sidste 10 år gennemgået en lang række ændringer, der ligeledes har betydning for den interne validitet. Tidimensionen er derfor en væsentlig faktor at have for øje, når opgavens validitet skal vurderes. Afsnittet, *Overblik over feltet*, har givet en viden omkring de ændringer, der er sket for efterværnet (uafhængig variable) over tid, hvilket også har skabt ændringer for de tidligere anbragte unges udsathed (afhængig variable). Da opgavens indsamlede data trianguleres med eksisterende forskning og teori, formår undersøgelsen at komme frem til et brugbart resultat, gennem en viden om efterværnets betydning for

tidligere anbragte unge, hvor metoden har sandsynliggjort, at de faktiske fund afspejler virkeligheden. Dette kan være med til at styrke undersøgelsens interne validitet (Justesen & Mik-Meyer, 2010; 45-46).

For at kunne vurdere undersøgelsens generaliserbarhed, skal der kunne bedømmes, hvorvidt de analytiske resultater kan være vejledende for og bruges i en lignende undersøgelse. Vi har dermed bestræbt os på at skabe en analytisk generaliserbarhed, da undersøgelsens empiriske resultater antages for at være gyldige og række længere end kun at være gældende for de 11 informanter (Andersen et al. 2012b; 106-107).

Som forsker ønsker man at sige noget generelt om verden, men det er i de fleste tilfælde selvsagt ikke muligt at undersøge hele det univers som ens problemstilling vedrører. Man må nøjes med en stikprøve af de enheder, man ønsker at undersøge. Det er derfor væsentligt, at dette udvalg *repræsenterer* universet så godt som muligt og særligt med hensyn til de variable, som undersøgelsen omhandler (Hansen & Andersen, 2009; 87). Undersøgelsens eksterne validitet vil blive reduceret, da vi i udvælgelsen af informanterne, har gjort en lang række forhold konstante, som er kendetegnende ved Most Similar Design, hvilket giver en lav mulighed for at kunne generalisere (Andersen et al. 2012b; 110).

Kapitel 7: Konklusion (Fælles)

Specialets hensigt var at få en viden og indsigt i tidligere anbragte unges livssituation efter endt anbringelse med eller uden et tilbud om efterværn, med det formål at undersøge effekten af efterværn i overgangen til et selvstændigt voksenliv. Specialets formål har dermed været at undersøge følgende problemformulering:

Hvilken betydning har efterværnet for tidligere anbragte unges livssituation, på baggrund af samfundets krav til individualisering?

Både national og international forskning viser, at anbragte børn og unge vokser op under nogle markant anderledes vilkår end deres jævnaldrende, der resulterer i, at de er ringere stillet i livet efter anbringelsen end deres jævnaldrende. Tidligere anbragte unges liv kan være vanskeligt på flere områder. De kæmper med et svagt eller fraværende socialt netværk, har dårligere fysisk og psykisk helbred og kommer oftere ud i misbrug og kriminalitet. De oplever vanskelige skoleforløb, får

sjældnere taget sig en uddannelse og har svagere tilknytning til arbejdsmarkedet. På baggrund af deres forhistorie har de dermed ringere forudsætninger for at have en god overgang til en selvstændigt tilværelse med egen bolig, godt socialt netværk, uddannelse, arbejde og familie som efterværnsstøtten har til formål at afhjælpe. Støtten og hjælpen gennem efterværn skal sikre, at tidligere anbragte unge opnår samme muligheder for personlig udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv som deres jævnaldrende. Intentionen med dette speciale var dermed at få en forståelse for, om og i givet fald, hvorledes efterværnet har en positiv effekt på tidligere anbragte unges livssituationen efter endt anbringelse.

Ved ønsket om at se på kvaliteten af efterværn har vi valgt, at specialet skal tage udgangspunkt i de tidligere anbragtes unges egne oplevelser og beretninger om deres livssituation før, under og efter anbringelsesforløbet. Ved inddragelse af tidligere anbragte unge, der er eksperter på eget liv, får vi udtalelser, som vi må formode er gyldige og sande og giver en vigtig viden omkring efterværnets effekt. Det har været anvendelig at inddrage det kvalitative semistrukturerede interview som det analytiske redskab, da metoden har givet adgang til at høre unges fortællinger før, under og efter anbringelsesforløbet med efterfølgende efterværn eller ej. Indsigten og viden omkring tidligere anbragte unges egne oplevelser og følelser har været gavnligt i forhold til den analytiske del i specialet. Endvidere har den komparative metode dannet en forståelsesramme for specialets analyse, hvor ønsket har været at undersøge tidligere anbragte unges livssituation og udsathed, som kan variere ud fra, om de har modtaget efterværn eller ej. Vi havde en hypotese om, at efterværnet har en positiv indflydelse på, at de unge klarer sig bedre i overgangen til et selvstændigt voksenliv i forhold til uddannelse og beskæftigelse samt øvrige relevante forhold som eksempelvis anskaffelse af bolig. Målet var således at fremhæve efterværnets kvalitet ud fra de unges egne perspektiver, følelser og oplevelser af deres livssituation, ud fra om de har modtaget efterværn eller ej.

I takt med samfundets forandring i form af aftraditionalisering, globalisering og kravet til individualisering er kravene til ungdommen steget betydeligt med det samfundsmæssige fokus på uddannelse og beskæftigelse.

Når man som tidligere anbragt ung kommer fra belastede og resourcesvage familier, hvor deres opvækst har været præget af brud, tab og trusler inden deres anbringelse, vil de unge bære rundt på en række problemer, der kan have langvarige konsekvenser. Ud fra den primære socialisering tegner der sig et mønster af manglende eller lav social, økonomisk og kulturel kapital blandt forældrene, som har stor betydning for de anbragte unges livssituation. Mængden af den symbolske

kapital overføres således i høj grad direkte fra forældre, som får betydning for de unges placering i samfundet og reproduktionen af social ulighed. Tidligere anbragte unge bliver dermed ringere stillet i forhold til at opnå samme mængde kapitalvolume som deres jævnaldrende, så de egner sig til at klare sig i et globaliseret samfund som Danmark. De unge har således nogle store udfordringer og krav foran sig, som kan virke uoverkommelige og umulige at opfylde. Kravet om uddannelse gør sig i denne forbindelse gældende, da flere af de tidligere anbragte unge ikke har oplevelsen af at være psykiske robuste til at klare en eventuel ungdomsuddannelse. Her har forskningen vist, at støtten fra efterværnet har en positiv effekt på blandt andet at understøtte den unges uddannelse. Vores fund viser i den forbindelse, at de unges muligheder for at tage en uddannelse ikke nødvendigvis afhænger af, hvorvidt de har modtaget efterværn eller ej. Det viser sig blandt de tidligere anbragte unge, der har taget eller er i gang med en uddannelse, at det både er unge der har modtaget efterværn, og unge som ikke har modtaget efterværn. Der er dog tale om forskellige forklaringer på, hvad grunden til deres uddannelsessituation skyldes. Endvidere er det blevet klart for os, at de unges livssituation påvirker deres uddannelsesvalg og fravalg herom, da de hver især har forskellige muligheder og begrænsninger i forhold til at tage en uddannelse. Vi kan i den forbindelse konkludere, at efterværnet ikke nødvendigvis er en afgørende faktor for de unges uddannelsessituation, da nogle af de unge uden et tilbud om efterværn har formået at tage en uddannelse uden nogen form for støtte. Dermed skal det også nævnes, at de unge der har modtaget et efterværnstilbud beretter om, hvordan hjælpen og støtten til at komme i gang med en uddannelse og gennemføre har været uundværligt og et sikkerhedsnet, der har ført dem i den rigtige retning.

Den analytiske del omkring socialiseringen gav en indsigt i, hvor stor en betydning tilliden har for de unge. Den primære socialisering for de tidligere anbragte unge har hyppigt været præget af utilstrækkelig omsorg, disharmoni i familien og misbrug hos forældrene, hvor manglende tillid er en hverdag, der har skabt nogle unge med lav selvtillid og selvværd og ingen tro på succes. Det samme gør sig gældende for hovedparten af de tidligere anbragte unge, som gennem deres anbringelsesforløb har haft mange skift og ikke oplevet at have en følelsesmæssig tilknytning og tillid til deres plejefamilie(r) og/eller institutionspersonalet. Ud fra de unges beretninger er det gennem analysen blevet tydeligt, at den manglende tillid og sammenbrud i anbringelsen har haft store konsekvenser for deres livssituation og overgang til en positiv voksentilværelse. Samtlige af de unge har udtrykt deres ønske om en vedvarende og stabil voksenkontakt, de kan have tillid til, og som de kan læne og støtte sig op ad. Flere forskere fremhæver efterværnets betydning i form af blandt andet en stabil og

tillidsfuld voksenkontakt i forhold til at håndtere og begå sig i samfundet, der kan fremstå uoverskuelig og kaotisk for de tidligere anbragte unge. Individualiseringen er både et vilkår og en tvang for den unge, som løbende skal træffe valg i livet, som kan medføre en række konsekvenser (Jakobsen et al. 2010; 8) (Mørch, 2010b). Dette kan være en tung last uden et godt socialt og stabilt netværk at sparre og spejle sig i. Endvidere kan de tidligere anbragte unges følelse af ensomhed være en konsekvens af manglende sociale og tillidsfulde netværk efter endt anbringelse (Nielsen & Sørensen, 2010).

Vi har analyseret os frem til, at efterværn har en væsentlig betydning for de tidligere anbragte unges overgang til en positiv voksertilværelse og ikke mindst deres livssituation, hvor de skal lære at forsørge sig selv og begå sig i samfundet. For de unge der har modtaget efterværn, har efterværnsstøtten betydet, at de har oplevet at få skabt en tillid til deres kontaktperson efter endt anbringelse. Dette kan skyldes, at de unge har oplevet efterværnet som en stabil støtte, de kan støtte sig til. De unge tillægger efterværnet værdi, da de gennem tilbuddet oplever at blive anerkendt og få midler og hjælp til, hvordan de skal klare deres problematiske tilværelse og udfordringer og gennemføre en eventuel uddannelse. De har således en følelse og oplevelse af, at de er et individ, der har samme rettigheder og muligheder i livet som deres jævnaldrende.

De unge der ikke har modtaget et tilbud om efterværn men i stedet søgt til frivillige støtteforanstaltninger, har ligeledes oplevet, at de har fået skabt en tillidsfuld relation til deres støtteperson, der har hjulpet dem i en positiv retning i bearbejdelsen af deres livssituation. Herved bliver tilknytningen til efterværnet eller anden støtteorganisation givende, da de er med til at støtte og rådgive den unge i en positiv retning. Dog har de unge, som ikke har fået efterværn eller opsøgt frivillige støtteforanstaltninger oplevet at føle sig meget alene og ikke haft redskaber til at bearbejde deres personlige problemstillinger.

Det har vist sig, at de unge der har modtaget efterværn, på mange måder har haft meget gavn af efterværnsstøtten til at klare de udfordringer, de står overfor efter endt anbringelse særligt i forhold til at gennemføre deres uddannelse, styre økonomien og læse og forstå kommunale breve. Samtlige af de unge med et efterværnstilbud berettede om, at de ikke turde tænke på, hvor de var havnet, hvis ikke de havde modtaget efterværn efter anbringelsens ophør. Efterværnsstøtten er for størstedelen af de tidligere anbragte unge deres eneste sikkerhedsnet i hverdagen, som de har kunnet støtte sig op ad, og som har hjulpet og ført dem i den rigtige retning. Vi kan således konkludere ud fra vores fund, at efterværnet har en positiv effekt på overgangen til en selvstændigt voksertilværel-

se, og kan betragtes som en investering for de tidligere anbragte unges fremtid, hvor der er mulighed for at se på hver enkel ung, og tilpasse en støtte der vil gavne den enkelte. Tanken bag efterværnsordningen er et godt og yderst relevant tiltag til at skabe en god grobund til en positiv voksentilværelse. Vi kan dog konkludere, at efterværnet stadig i dag er en eftertragtet størrelse, som flere unge ønsker at modtage men som langt fra alle får.

Kapitel 8: Perspektivering (Fælles)

Vi har analyseret os frem til, hvilken betydning efterværnet får for tidligere anbragte unge efter endt anbringelse i forhold til at hjælpe og støtte de unge videre til en selvstændig voksentilværelse. Herudfra har vi analyseret på de unges fortællinger om anbringelsesforløbet, deres uddannelsesforløb og deres overgang efter anbringelsens ophør samt diskuteret, hvilke konsekvenser det kan have for tidligere anbragte unge ikke at blive tilbudt efterværn. Denne diskussion har taget udgangspunkt i den tillid og anerkendelse, der kan få en afgørende betydning for de unges udvikling og livssituation. Endeligt har vi diskuteret efterværnets betydning for den sociale placering i samfundet.

Samtlige af de tidligere anbragte unge med efterværn meddeler, at efterværnet har været en uundværligt hjælp og støtte, der har ført dem i den rigtige retning, hvor hovedparten af de unge der ikke har modtaget et tilbud om efterværn, ikke har følt sig forberedt til at skulle ud at bo selv, og klare alt det en voksentilværelse medfører efter anbringelsens ophør. De har udtrykt et ønske om at have et efterværnstilbud, da de i høj grad har manglet en stabil og vedvarende voksenkontakt at kunne støtte sig op ad.

Med den viden vi har opnået gennem specialet, er vi blevet opmærksomme på, at det kunne være interessant at inddrage kommuner rundt om i landet, der står for at træffe afgørelse om et efterværnstilbud til de unge. I håndbogen om anbringelsesreformen er der kommet flere krav til en forstærket indsats over for anbragte børn og deres familier samt, hvordan børn og unges rettigheder skal overholdes i anbringelsessager. Anbringelsesreformens målsætning er at sikre anbragte børn og unge samme muligheder for uddannelse, arbejde og familieliv, som deres jævnaldrende (Servicestyrelsen, 2007; 261-262). Vi har været i kontakt med 11 tidligere anbragte unge med og uden et tilbud om efterværn, hvor hovedparten af de unge uden et tilbud om efterværn aldrig har hørt om efterværnet eller ved hvad det indebærer. Ved inddragelse af kommunerne vil vi kunne få et indblik i, hvordan de vægter deres afgørelse i forhold til at give tidligere anbragte unge et efterværnstilbud, om der bliver, som Serviceloven har fastslået, lavet handleplaner for den unge seneste 6 måneder

før endt anbringelse, samt i hvor høj grad de unge selv bliver inddraget i sagen. De unges inddragelse er en rettighed, der skal sikre, at den rigtige beslutning bliver taget i fællesskab. Uden den unges inddragelse kan væsentlige oplysninger gå tabt i sagen, der kan resultere i en forkert beslutning og have afgørende konsekvenser for den unges fremtid. Dette kan medføre, at den unge oplever et svigt fra kommunen, og får en følelse af ikke at blive taget alvorligt og respekteret, som kan få betydning for den unges udvikling. Det kunne endvidere være interessant at undersøge, hvordan samarbejdet fungerer mellem plejefamilierne og kommunen, da vi gennem empirien blev gjort opmærksomme på, at 5 ud af de 6 tidligere anbragte unge i plejefamilie, ikke fik et tilbud om efterværn ved det fyldte 18. år, havde hørt om det eller stiftet bekendtskab med muligheden for efterværn, hvorimod de 5 unge på døgninstitution alle har fået et tilbud om efterværn.

Litteraturliste

Bøger/værker

- Andersen, H (1994). *Videnskabsteori og metode - introduktion*. Frederiksberg; Samfundslitteratur
- Andersen, M. B., Henriksen, K. G. & Horst. M. N-A. (2012a). *Det gode efterværn - tidligere anbragte unges positive fortællinger om efterværn*. Odense: Servicestyrelsen
- Andersen, L. B., Hansen, K. M. & Klemmesen, R. (2012b). *Metoder i statskundskab*. København: Hans Reitzels Forlag
- Anderson, L. B, Binderkrantz, A. S & Hansen, K. M (2012). *Forskningsdesign I*: Anderson, L. B, Hansen, K. M. & Klemmensen, Robert (red.). *Metoder i statskundskab*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (2000). *Den samfundsskabte virkelighed – en videnssociologisk afhandling*. Viborg: Lindhardt og Ringhof
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (2004). *Den sociale konstruktion af virkeligheden – en videnssociologisk afhandling*. København: Akademisk Forlag
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In: Richardson, John G. (Red.): *Handbook of theory and research for the sociology of education*. Greenwood Press, Westport, Conn.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. (1992/1996). *Refleksiv Sociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, P. (1994/2004): *Af praktiske grunde*. København: Hans Reitzels Forlag
- Bourdieu, P. (1994/2008). Socialt rum og symbolsk magt. I: Bourdieu, P. *Centrale tekster inden for sociologi og kulturteori*. Frydenlund.
- Bourdieu, P & Passeron, J-C. (2006). *Reproduktionen - bidrag til en teori om undervisningssystemet*. København: Hans Reitzels Forlag
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2010). *Kvalitative metoder - en grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag
- Bryderup, M. & Trentel, M. Q (2012). *Tidligere anbragte unge og uddannelse*. Aarhus N: Forlaget Klim

- Bundgård, M. B., Iversen, E. B. & Lund, T. S. (2014). *Sociologisk SET – en grundbog i sociologi*. Århus: Systime.
- Christoffersen, M. N., Mørck, Y. & Sørensen, K. M. (2005). *Ungdomssociologi*. København: Forlaget Columbus
- Collin, F. (2012). Socialkonstruktivisme i humaniora. I: Collin, F & Køppe, S. *Humanistisk videnskabsteori*. DR multimedie.
- Giddens, A. (1994). *Modernitetens konsekvenser*. København: Hans Reitzels Forlag
- Giddens, A. (1996). *Modernitet og selvidentitet - selvet og samfundet under sen-moderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag
- Guldborg, P., Hansen, S., Jensen, E., Kjærgård, J. & Larsen J. (1991) *Anbring mig ordentligt - om unges tanker, følelser og fantasier*. København: Munkgaard
- Hansen, E. J. & Andersen, B. H. (2009). *Et sociologisk værktøj – Introduktion til den kvantitative metode*. København: Hans Reitzels Forlag
- Honneth, A. (2003). *Behovet for anerkendelse*. København: Hans Reitzels Forlag
- Hylgaard, K. (2010). *Videnskabsteori –en grundbog til de pædagogiske fag*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag
- Højberg, H. (2009). Hermeneutik. I: Fuglsang, L & Olsen, P. B (red.). *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne - på tværs af fagkulturer og paradigmer*. Frederiksberg: Roskildes Universitetsforlag.
- Illeris, K., Katznelson, N., Simonsen, B. & Ulriksen, L. (2002). *Ungdom, identitet og uddannelse*. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag
- Illeris, K., Katznelson, N., Nielsen, J. C., Simonsen, B. & Sørensen, N. U. (2009). *Ungdomsliv – mellem individualisering og standardisering*. Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Järvinen, M. (2007). Pierre Bourdieu. I: Andersen, H & Kaspersen, L. B. *Klassisk og moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag
- Jerlang, E. & Jerlang, J. (2003). *Socialisering og habitus - individ, familie og samfund*. København: Hans Reitzels Forlag
- Justesen, L. & Mik-Meyer, N. (2010). *Kvalitative metoder i organisations- og ledelsesstudier*. København: Hans Reitzels Forlag

- Kaspersen, B. L. (2004). Teorisynteser i moderne sociologi. I: Andersen, H. *Sociologi - en grundbog til faget*. København: Hans Reitzels Forlag
- Kvale, S. (1997). *Interview - en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Interview – introduktion til et håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag
- Nielsen, H. E. (red.). (2001). “*Så kommer du til et bedre sted...*” *samtaler med unge, der har været anbragt på institution eller i familiepleje om deres liv og om hvordan truede børn og unge skal hjælpes*. København: Forlaget Børn og Unge.
- Nielsen, H. E., Andersen, D., Ankerbo, A., Ericson, N., Gunnensen, S. J., Jensen, C., ... Rosberg, P. R. (2005). *TABUKA: Tidligere anbragtes bud på kvalitet i anbringelsen af børn og unge*. København: Forlaget Børn & Unge.
- Nielsen, J.C., & Sørensen, N. U. (2010). Indledning. I: Nielsen, J. C., Sørensen, N. U. & Osmec, M. N. (2010). *Når det er svært at være ung i DK: unges trivsel og mistrivsel i tal*. Forfatterne og Center for Ungdomsforskning
- Pahuus, M. (2012). Hermeneutik. I: Collin, F & Køppe, S. *Humanistisk videnskabsteori*. DR Multimedie
- Petersen, K. A. (2010). *Viden om anbragte børn og unge i døgntilbud*. København: Socialpædagogernes Landsforbund
- Ragin, C. C. (1987). *The Comparative Method - Moving beyond qualitative and quantitative strategies*. The Regents of the University of California.
- Rasborg, K. (2009). Socialkonstruktivismen i klassisk og moderne sociologi. I: Fuglsang, L & Olsen, P. B. *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne – på tværs af fagkulturer og paradigmer*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Rasmussen, J. (2004). *Undervisning i det reflektive moderne - politik, profession og pædagogik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Rasmussen, E. S. & Østergaard, P. (2005). *Samfundsvidenskabelige metoder – En introduktion*. Odense: Syddansk Universitetsforlag
- Rendtorff, Jacob Dahl (2003): Socialkonstruktivisme og hermeneutik. I: Hansen, Allan Dreyer og Sehested, Karina (red.) (2003): *Konstruktive bidrag. Om teori og metode i konstruktivistisk videnskab*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

Thomsen, J. P. F. (2013). *Politologi – en introduktion*. København: Hans Reitzels Forlag. kap. 10 s. 283-299.

Winther-Jensen, T. (2004). *Komparativ pædagogik – faglig tradition og global udfordring*. København: Akademisk Forlag.

Ziehe, T. & Stubenrauch (2008). *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser – kulturel frisættelse og subjektivitet*. København: Forlaget politisk revy. S. 48-56

Forskning

Christoffersen, M. N (1993). *Anbragte børns livsforløb – en undersøgelse af tidligere anbragte børn og unge født i 1966*. København: SFI

Christoffersen, M. N. (2003). *Risikofaktorer i barndommen og social arv – særligt med henblik på mishandling og vanrøgt*. Vidensopsamling om social arv. København: SFI

Egelund, T. & Hestbæk, A-D. (2003). *Anbringelsen af børn og unge uden for hjemmet - en forskningsoversigt*. København: Socialforskningsinstituttet

Egelund, T. & Vitus, K. (2007). *Sammenbrud i anbringelser af unge - risikofaktorer hos unge, forældre, anbringelsessteder og i sagsbehandlingen*. København: SFI

Egelund, T., Christensen, P. S., Jakobsen, T. B., Jensen, T. G. & Olsen, R. F. (2009). *Anbragte børn og unge - en forskningsoversigt*. København: SFI

Espersen, L. D. (2004): *Fra anbringelse til efterværn - en pilotundersøgelse blandt sagsbehandlere*. København: Socialforskningsinstituttet.

Jakobsen, T. B., Hammen, I. & Steen, L. (2010): *Efterværn – støtte til tidligere anbragte unge. Midtvejsevaluering af forsøg med efterværn under handlingsprogrammet 'Lige Muligheder'*. København: SFI

Jakobsen, T. B., Langhede, A. P. & Sørensen, K. (2011). *Lige muligheder - støtte til udsatte børn og unge*. København: SFI.

Jensen, U. H. & Jensen, T. P. (2005). *Unge uden uddannelse - hvem er de, og hvad kan der gøres for at få dem i gang?*. København: Socialforskningsinstituttet

Jespersen, C. & Sivertsen, M. B. (2005). *Unge sociale problemer*. København: Socialforskningsinstituttet

Katznelson, N. (2004). *Udsatte unge, aktivering og uddannelse dømt til individualisering*. København: Center for ungdomsforskning. Ph.d-afhandling.

Mølholt, A-K., Stage, S., Pejtersen, J. H., & Thomsen, P. (2012): *Efterværn for tidligere anbragte unge*. København: SFI

Olsen, R. F., Egelund, T. & Lausten, M. (2011). *Tidligere anbragte som unge voksne*. København: SFI

Storø, J. (2005). *Å gå over brennende bruer – En kvalitativ studie av barneverningdommers overgang til en selvstendig tilværelse*. Oslo: Høgskolen i Oslo. Ph.d.- afhandling.

Artikler

Bakketeig, E. & Backe-Hansen, E. (red.), (2008): Forskningskunnskap om ettervern. *NOVA*, 17/08

Carr, A. (2006). *The Handbook of Child and Adolescent Clinical Psychology: A Contextual Approach*. New York; Routledge, pp. 22-56

Ellesøe, K. & Alsing, S. (2013). Efterværn halter i kommunerne. *Socialrådgiveren* 3(28) pp. 20-26

Hvitved, L. & Juul, I. (2012). Synlige og usynlige sorteringsmekanismer på erhvervsuddannelserne. *VejlederForum Magasinet*. Vol. 2012 Nr. 4, pp. 59-61

Mørch, S. (2010a). Ungdomsforskningen som perspektiv og mulighed. *Psyko og logos*, 31, pp. 11-44

Mørch, S. (2010b). Det senmoderne ungdomsliv. *Psykologisk set* 27(77), pp. 6-15

Olsen, H. (2003). Veje til kvalitativ kvalitet? – Om kvalitetssikring af kvalitativ interviewforskning. *Nordisk Pedagogik*. Vol. 23, pp. 1-20

Rasborg, K. (2013). Individualisering og social differentiering i den reflektive modernitet. *Dansk sociologi*, nr. 4/24

Reid, C. (2007): The transition from state care to adulthood: International examples of best practices. *New Directions for Youth Development*, no. 113, pp. 33-49.

Rørbæk, M. (2009). Anbragte børn står ofte alene som unge. I: *Socialpædagogen*, nr. 19.

Sallnäs, M., Wiklund, S. og Lagerlöf, H. (2010): Samhällsvårdade barn, gate-keeping och forskning. *Socialvetenskaplig tidskrift* nr. 2

Stein, M. (2005): Resilience and young people leaving care: Overcoming the odds. York: *Joseph Rowntree Foundation*

Vennekilde, L. V. (2002). På egne ben: Pengetanken frem for tænketanken. *Berlingske Tidende*, d. 28/12-2002.

Wade, J. (2008): The Ties that Bind: Support from Birth Families and Substitute Families for Young People Leaving Care. *British Journal of Social Work*, Bind 38, Hæfte 1, pp. 39 - 54.

Zahle, M. & Johansen, M. (2014). Anbragte unge mangler hjælp, når de fylder 18 år. *Jyllands-Posten*, d. 7/6-2014

Internetsider

Ankestyrelsen (2013). *Anbringelsesstatistik – årsstatistik 2012*. ISBN nr. 87-7811-212-5 978-87-7811-212-5. Hentet d. 17/6-15 på:

<https://ast.dk/publikationer/anbringelsesstatistik-2013-faerre-anbragte-born-og-unge-i-2013>

Olsen, H. (u.å). Kvalitative veje eller vildveje? Hentet d. 26/8-15 på:

http://psy.au.dk/fileadmin/Psykologi/Forskning/Kvalitativ_metodeudvikling/NB33/ARTIKEL_FO_RMIDL_NYHEDSBREV.pdf

Pihl, M. D. (2013). *Kortlægning af de unges uddannelsesvalg*. København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. Hentet d. 17/6-15 på:

http://www.ae.dk/files/dokumenter/analyse/ae_stort-fracald-er-haemskoen-i-dansk-uddannelsespolitik.pdf

Retsinformation (2014a): *Kapitel 12*. Hentet d. 27/2-15 på:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=167849#Kap12>

Retsinformation (2014b): *Kapitel 1*. Hentet d. 13/3-15 på:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=158071#Kap1>

Retsinformation (2014c): *Kapitel 11*. Hentet d. 28/7-15 på:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=158071#Kap11>

Retsinformation (2014d): *Kapitel 25*. Hentet d. 13/3-15 på:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=167849#Kap25>

Socialstyrelsen (2015): *Om efterværn*. Hentet d. 16/6-15 på:

<http://socialstyrelsen.dk/unge/eftervaern/om-eftervaern>

Servicestyrelsen, (2007): *Håndbog om anbringelsesreformen*. Hentet d. 17/6-15 på:

<http://socialstyrelsen.dk/udgivelser/handbog-om-anbringelsesreformen>

Servicestyrelsen (2011). *Håndbog om barnets reform*. Hentet d. 17/6-15 på:

<http://socialstyrelsen.dk/udgivelser/handbog-om-barnets-reform>

SL (2013). *Kommunerne sløser med efterværn - pressemeddelelse*. Hentet d. 17/6-15 på:
<http://www.sl.dk/Aktuelt/Nyheder/2013/09/Kommuner%20sloser%20med%20eftervarn.aspx>

Socialstyrelsen (u.å). *Vidensportal om udsatte børn og unge - Efterværn*. Hentet d. 25/2-15 på:
<http://vidensportal.socialstyrelsen.dk/temaer/eftervaern>

Regeringen (2011). *Et Danmark der står sammen - regeringsgrundlag*. Hentet d. 17/8-15 på:
http://www.stm.dk/publikationer/Et_Danmark_der_staar_sammen_11/Regeringsgrundlag_okt_2011.pdf

Regeringen (2012). *Danmark i arbejde - udfordringer for dansk økonomi mod 2020*. Hentet d. 17/8-15 på:
http://www.stm.dk/multimedia/danmark_i_arbejde_-_udfordringer_for_dansk_konomi_mod_2020_web.pdf

UVM (2010). *95- og 50-procent-målsætningerne: Profilmodellen er opdateret*. Ministeriet for børn, undervisning og ligestilling. Hentet d. 12/4-15 på:
http://uvm.dk/Aktuelt/~/_/UVM-DK/Content/News/Udd/Gym/2010/Apr/100429-95-og-50-procent-maalsaetningerne-Profilmodellen-er-opdateret

UVM (u.å). *Endnu bedre uddannelser - for unge og voksne*. Ministeriet for børn, undervisning og ligestilling. Hentet d. 17/6-15 på:
http://www.uvm.dk/~/_/media/UVM/Filer/Udd/Erhverv/PDF12/121217%20Endnu%20bedre%20uddannelser%20%20for%20unge%20og%20voksne_2.pdf

Bilag

Bilag 1 – Interview med Rene

Bilag 2 – Interview med Nina

Bilag 3 – Interview med Ditmar

Bilag 4 – Interview med Carina

Bilag 5 – Interview med Morten

Bilag 6 – Interview med Danny

Bilag 7 – Interview med Mathilde

Bilag 8 – Interview med Denice

Bilag 9 – Interview med Dan

Bilag 10 – Interview med Clara

Bilag 11 – Interview med Mette

Bilag 12 – Ansøgning

Bilag 13 – Interviewguide

Bilag 14 – Kodning

Bilag 15 – Informantoversigt